

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2010

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2010

SUMAR

octombrie

2010

4 Respectă-te,
ca să te respecte și alții
† GURIE

EXCLUSIVITATE

5 Când elitele
fac diferența
*Baltici și moldoveni
în Comisia
Molotov-Ribbentrop*
K. SATO

84 Tovarășa Ana da,
Dej nu
T.A. POKIVAILOVA

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

11 Ultimul vals
*Vizita familiei imperiale
ruse la Constanța, 1914*
V.A. DRAGALINA

CHIPURI UITATE

16 Matteo Ricci,
misionarul
de la Curtea
împăratului Chinei
A.E. BUDURA

21 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori
*Un deviz cu cântec
și un vechil cu fantezie*
G. FILITTI

24 Spionul expulzat
G. CIOTORAN

ISTORICI PE CARE I-AM CUNOSCUȚ

25 Pierre
Vidal-Naquet
Z. PETRE

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

29 Vinerelele
dinaintea
Sfântului Dumitru
G. ROȘU

PASTILA DE CUVINTE

30 Baniță, chilă,
găvan
M. SALA

33 Cu istoria
la psihiatru
C.T. DRAGOMIR

37 Războinicii
luminii
*Forțele antiteroriste:
GSG-9*
L. BANU,
F. BANU

IUBIRI CELEBRE

42 „Nu uita
să îmi spui da!”
*Clara și Robert
Schumann*
I. BOGA

46 Pictorul proscris
Leon Biju
P. REZEANU

magazin istoric

Anul XLIV – serie nouă – nr. 10 (523)
octombrie 2010

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Philip de Laszlo (1869-1937) a pictat-o pe regina Maria în 1936. Costumul, inspirat de cel purtat cu ocazia încoronării de la Alba Iulia, din 15 noiembrie 1922, este astfel comentat de suverană: „rochie lungă și amplă de un albastru argintiu ca oțelul, brodată cu aur, iar peste umeri o mantie de culoare verde brodată tot cu aur și făcută dintr-o veche țesătură românească. În partea de sus a rochiei, ordinul meu albastru și *strahlendiadem* a mamei, cu un vâl garnisit cu dantelă. Totul se potrivește extrem de armonios, dar este teribil de greu. Și cum este un portret în picioare, a fost o adevărată încercare de a poza mai multe ore...”

2 Imaginarul popular păstrează multe legende despre Cuvioasa Paraschieva, sfânta sărbătorită la 14 octombrie și care patronază toate zilele până la Sfântul Dumitru

3 Nu toate actele umane poartă amprenta psihopatologiei, dar scriitori și pictori au avertizat dintotdeauna asupra pericolelor unei libertăți absolute, fără constrângeri sociale. Iată, de exemplu, panoul central al tripticului pictat de Hyeronimus Bosch (c. 1460-1516), pictor din Țările de Jos, și intitulat *Grădina deliciilor pământești*. Fie că îl interpretăm ca pe un avertisment moral, fie ca o imagine a Paradisului pierdut, recunoaștem involuntar pericolele libertății fără nicio opreliște

4 Misionarul italian Matteo Ricci (1552-1610) a fost primul ieșit primit la Curtea chineză a dinastiei Ming, care a câștigat aprecierea împăratului Wanli, impresionat de cunoștințele de matematică și astronomie ale toscanului

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Adrian Dumitru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

MOLDOVENE, ÎNVAȚĂ-TE A TE PREȚUI

† GURIE

Fiecărui om îi este înșușit să-și iubească nația sa, poporul său. Iubirea de neam este o simțire tot atât de firească, ca și iubirea către familia sa, către tatăl și mama sa. După dreptate deci, cel ce-și pierde dragostea către norodul său, se dăgălează (batjocurește) cu numele rușinos de „trădător” și „renegat”. Pe un asemenea om îl numesc cu un nume înjositor de om fără ținere de minte de neamul și originea sa.

Moldovene, învață-te deci a te respecta pe tine, dacă voiești ca alții să te prețuiască și să te bage în seamă.

Ca să poți să-ți iubești nația, se cere ca ea să aibă însușiri bune. Într-o națiune se poate de iubit numai calitățile cele bune, ideale. Deci care sunt însușirile pozitive ale națiunii moldovenești? Cu ce poate să se mândrească moldovanul?

Întâiu și întâiu marea demnitate a moldovanului este că el mărturisește credința pravoslavnică, că această credință el vârtos a ținut-o și neschimbat a păstrat-o, necăutând la toate vremurile grele ale vieții lui istorice. Nici nomazii sălbatici din vremile strămutărei noroadelor, nici năvălirile tătarilor, nici strămtorările turcilor, nici năzuințele propagandei calvinilor și a papistașilor n-au putut să-l abată pe moldovan de la credința pravoslavnică.

Moldovanul poate să se mândrească cu obârșia sa și cu neamul său. Moldovenii sunt strănepoții vechilor rămleni, cuceritori a toată lumea, de la care a primit început și temeiuri cultura europeană de acum. Moldovenii se nemuesc cu așa popoare ca: francezii, italienii, portughezii și spaniolii. Aceste rude de rasă

latină au ajuns la înalt grad al culturii mulțumită însușirilor și împrejurărilor istorice.

Mai ales moldovanul poate să se mândrească cu limba sa. Limba moldovenească e de rădăcină latină, se nemerește cu limba italiană, franceză, spaniolă și portugheză. Ea se deosebește prin limpezia, puterea și îndeosebi prin armonia sa. Altă limbă, care ar putea să se asemeze cu armonia limbei noastre, moldovanul nu află.

Moldovenii pot să se mândrească și cu simțul de respect către legile statului, cu dragostea către buna rânduială, cu ascultarea și supunerea față de stăpâniri.

Și așa, moldovene, tu ai ce prețui în tine! Pătrunde-te deci de respect către tine, către naționalitatea ta. Învață-te, moldovene, a te respecta!

Iată cum trebuie moldovanul să-și iubească nația sa cea obijduită, lipsită de lumină, oropsită! El trebuie să aleagă mai bine să sufere înjosire, să pătimească împreună cu norodul său, decât să aibă o stare strălucită în lume prin lepădare de nație.

Și așa, moldovene, respectând pe alții, învață-te mai întâi a te respecta pe tine, națiunea ta, adevărat iubește-ți limba ta, credința ta pravoslavnică, obiceiurile tale naționale. Atunci, toate noroadele care se află în jurul tău te vor băga în seamă, te vor socoti și nu vor mai îndrăzni să te calce.

(Gurie, arhimandrit, apoi mitropolit al Basarabiei; în vol. *Onisifor Ghibu, De la Basarabia rusească la Basarabia românească*, Vălenii de Munte, 1926; fragmente)

50 Ctitoria lui Cuza,
la 150 ani

Universitatea din Iași

M. HRISCU

CLIO ANUNȚĂ

52 11 licee
în concurs la Oradea

E.C. MARIAN

54 După 40 ani,
un nou dicționar

J. PORAWSKA

87 Premiile
Fundației Culturale
Magazin Istoric

55 Thodoraische
Revolution

Ecouri bănățene
ale Revoluției de la 1821

I. BOTA

60 Fondul Monetar
 Internațional –
România

Povestea unui martor
ocular

A. MARINESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Portretistul
spiritului

Philip de Laszlo
și portretele familiei
regale române

G. BADEA-PĂUN

71 Apă plată...
fără lămâie, în vechiul
București

I. ZĂNESCU

75 Secretele
generalului Orlov

Ucigătoarea taină
a lui Stalin

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

78 Războiul
vine din ceruri

Pionierii aviației militare
române în Balcani

V. AVRAM

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

82 Prima doamnă
de la Kremlin

F. DOLGHIN

EVENIMENT

86 Dor de România

D. MATEI

**HOOVER
INSTITUTION**

93 De ce a fost
schimbat Brutus Coste

RUBRICI

90 În București,
acum 50 ani

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

88 Telex

59; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Adunare de protest la Vilnius, la 23 august 1987, în fața statuii poetului polon Adam Mickiewicz, contra pactului Ribbentrop-Molotov

„Comisia Congresului Deputaților Poporului din U.R.S.S. pentru estimarea politică și legală a Pactului de neagresiune sovieto-german din 1939“ (pe care o vom numi în continuare Comisia Molotov-Ribbentrop sau C.M.R.) a marcat un punct important în procesul de destrămarea U.R.S.S. Pactul și protocolul secret anexat acestuia (*Magazin istoric*, nr. 12/1989), semnat de către comisarul poporului pentru Afaceri Externe Viaceslav Molotov și ministrul german de Externe Joachim von Ribbentrop, la 23 august 1939, a redesenat în mod dramatic frontierele în Europa de Est. În intervalul 1939-1940, Uniunea Sovietică a încorporat Țările Baltice, Basarabia și Bucovina de Nord, Karelia și teritoriile estice ale Poloniei. Protocolul secret i-a preocupat multă vreme pe intelectualii din Țările Baltice, deși autoritățile sovietice au negat existența lui.

Perestroika a schimbat situația. La 8 iunie 1989, la presiunea republicilor baltice, primul Congres al Deputaților Poporului a decis

înființarea C.M.R. Comisia includea un număr disproporționat de mare de reprezentanți ai republicilor baltice, care au combătut în mod serios opinia majorității din Comisie, ce susținea în continuare punctul de vedere tradițional, potrivit căruia Pactul a exploatat „contradicțiile dintre puterile imperialiste pentru a câștiga timp“. La 24 decembrie 1989, după ce a ascultat raportul prezentat de C.M.R., cel de al doilea Congres al Deputaților Poporului a declarat protocolul secret nul și neavenit din chiar momentul semnării lor. Această decizie a facilitat victoria zdrobitoare a democraților naționaliști din republicile baltice în alegerile pentru sovietele republicilor ținute în februarie-martie 1990.

Cel ce examinează, azi, componența comisiei rămâne surprins de calibrul membrilor săi. Aleksandr Iakovlev era președinte, Iuri Afanasiev, Gheorghi Arbatov și Cinghiz Aitmatov erau ideologii vedete ai perestroikăi; mai făceau parte naționaliști baltici sau cei care au săpat mor-

mântul Uniunii Sovietice, precum Vytautas Landsbergis, primul șef de stat al Lituaniei, după declararea independenței, și președinte al Parlamentului (Seimas), și Edgar Savisaar, viitorul prim-ministru al Estoniei, sau mitropolitul Aleksei al II-lea, viitorul patriarh al bisericii ruse ortodoxe.

Mai puțin cunoscut este rolul C.M.R., în perioada de început a erei post-sovietice, în apariția unor teritorii secesioniste, care s-au străduit să obțină recunoaștere internațională ca state independente. Pactul Ribbentrop-Molotov și protocolul secret au constituit fundamentul legal pentru Moldova sovietică, care integra malurile drept și stâng ale Nistrului. În perioada interbelică, fostul uezd (raion) Tiraspol, din Kerson, fosta gubernie a Imperiului Rus, beneficia-se de autonomie, ca Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M.), în cadrul Ucrainei sovietice. Malul drept, Basarabia – luată de ruși în 1812 –, se unise cu România în 1918, până în 1940. La 23 iunie 1990, Sovietul Suprem al Moldovei a confirmat concluzia C.M.R. și a declarat suveranitatea Moldovei, identificând transferul teritorial al Basarabiei românești către Uniunea Sovietică drept ilegal de la bun început. Ca răspuns, malul stâng al Nistrului, Transnistria, a organizat numeroase referendumuri locale și mitinguri în orașe, în vara anului 1990, și a proclamat crearea Republicii Moldovenești Pridnestr, la 2 septembrie 1990.

Exclusivitate

Aflat în luna iulie la un congres la Stockholm, prof.univ.dr. Bogdan Murgescu a avut ocazia să îl asculte pe autorul textului ce urmează. Ne-a pus în legătură cu domnul Keiji Sato și acesta a acceptat să scrie un articol pentru revista Magazin istoric pe tema comunicării amintite. I-a fost ușor, pentru că ne vorbește limba. Textul pe care îl vom prezenta în două numere ne lămurește pe deplin - mai ales dacă îl alăturăm și interviul acordat revistei noastre de domnul Vladimir Socor (Magazin istoric, nr. 8/2008) asupra motivelor pentru care Țările Baltice sunt astăzi independente, membre ale Uniunii Europene și ale NATO, în vreme ce Republica Moldova se confruntă cu problemele pe care le cunoaștem.

Keiji Sato este cercetător asociat la Japan Society for the Promotion of Science (Societatea japoneză pentru promovarea științei) și la Hokkaido Universitys Slavic Research Center (Centrul de cercetări slave al Universității Hokkaido). Și-a dat doctoratul cu o teză în care a analizat efervescența etnică la sfârșitul perioadei sovietice.

U.R.S.S. DECLARĂ PROTOCOLUL SECRET AL PACTULUI RIBBENTROP-MOLOTOV NUL ȘI NEAVENIT

KEIJI SATO (Japonia)

La sfârșitul epocii sovietice, presat de către forțele Fronturilor Populare din republicile baltice, Congresul Deputaților Poporului din U.R.S.S. a decis înființarea unei Comisii Molotov-Ribbentrop. Reprezentanții baltici din comisie au dezbătut modalitățile prin care putea fi declarat nul și neavenit protocolul secret al Pactului, considerat una dintre principalele cauze ale încorporării Țărilor Baltice în U.R.S.S., în 1940. Disputa încinsă s-a extins în mod inevitabil și asupra problemei reevaluării istoriei naționale, cât și asupra redeclarării suveranității naționale și a restaurării teritoriale. Au existat diferențe de abordare a acestor probleme din partea reprezentanților Lituaniei, a celor din Ucraina și din Moldova.

De la stânga la dreapta: Aleksandr Iakovlev, Cinghiz Aitmatov, Gheorghi Arbatov, Vytautas Landsbergis

[Handwritten signatures and text, crossed out with a large blue 'X']

Kazimieras Motieka (primul din stânga) și Vytautas Landsbergis (în centru)

Documentele C.M.R., păstrate în Arhiva de Stat a Federației Ruse (dosarul 9.654), arată că ideea restaurației nu a furnizat în mod automat secesioniștilor argumentele necesare, așa cum o demonstrează cazul polonezilor din Lituania. Împărțirea Moldovei în două state ține mai curând de lipsa de decizie a elitei intelectuale și politice de aici, decât de faptul că Frontul Popular din Moldova urmărea idei similare celor din republicile baltice.

Prima demonstrație de masă în republicile baltice a avut loc la 23 august 1988. Ea comemora a 49-a aniversare („ziua de doliu”) a semnării Pactului Ribbentrop-Molotov. Potrivit unei declarații oficiale făcute de Sajudis (Mișcarea pentru reformă din Lituania), au participat 250.000 de persoane la Vilnius și 50.000 la Kaunas. În aprilie 1989, în preajma primului Congres al Deputaților Poporului din U.R.S.S., Vanda Kasauskienė, reprezentanta Institutului de Istorie de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Litua-

nian, a făcut o vizită la Moscova, la Comitetul Central al P.C.U.S., pentru a transmite cererea popoarelor baltice de reexaminare a Pactului Ribbentrop-Molotov și a protocolului său secret. În aceste circumstanțe s-a creat C.M.R., formată din 26 deputați. Președintele acesteia, Aleksandr Iakovlev, era considerat un reformist de către baltici. Nu este clar pe ce bază a selectat Congresul membrii C.M.R. Vytautas Landsbergis își amintește: „Când am realizat că această acțiune urmează să aibă loc [alegerea membrilor C.M.R.], am insistat să fie incluși reprezentanți ai tuturor republicilor baltice. Mulți deputați au fost ostili acestei propuneri, dar Gorbaciov a acceptat cererea noastră, surprinzându-ne”. Cu alte cuvinte, Congresul ar fi putut alege pe oricine dorea, dacă Landsbergis și alți reprezentanți ai balticilor nu prindeau de veste care era scenariul.

C.M.R. a ținut cinci ședințe plenare la Kremlin (8 iunie, 5, 12 și 19 iulie și 4 noiembrie, 1989). La prima ședință plenară, Savisaar și Lands-

bergis au cerut să fie publicate concluziile Comisiei la 23 august 1989, adică la împlinirea a 50 ani de la semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov. Landsbergis a subliniat că 250.000 de lituanieni s-au adunat la cea de a 49-a comemorare și a avertizat că „secretizarea” putea avea o „influență negativă” asupra societății baltice. Mavrik Bulifson, de la Academia de Artă a Letoniei, l-a susținut, argumentând că dacă C.M.R. nu reușea să publice rezultatele investigației la 23 august 1989, alte grupuri vor organiza echipe de anchetă independente. Zita Silicite, o avocată lituaniană, și-a exprimat regretul că Iakovlev nu și-a schimbat opinia, păstrând rezultatele anchetei nepublicate până la al doilea Congres al Deputaților Poporului, din toamna lui 1989, de teamă că acestea ar fi putut întări secesionismul în republicile baltice. Silicite a remarcat că și Gorbaciov se temea că mișcarea secesionistă putea fi întărită printr-o deschidere prea largă. În final, C.M.R. a eșuat să ajungă la o concluzie pentru ca raportul să poată fi publicat la 23 august 1989.

Secesiunea din Uniunea Sovietică a devenit o problemă principală la cea de a doua ședință plenară a C.M.R. În discursul de deschidere, Gheorghi Arbatov a avertizat audiența că el va boicota sesiunile viitoare ale C.M.R. dacă membrii din republicile baltice vor continua să combine reevaluarea Pactului Ribbentrop-Molotov cu problema secesiunii Țărilor Baltice și a Basarabiei din Uniunea Sovietică. Savisaar,

Ideea restabilirii suveranității pentru teritorii încorporate în republicile unionale ale U.R.S.S., confirmată de către cel de al doilea Congres al Deputaților Poporului, a fost extinsă către alte teritorii mai estice ale republicilor unionale din fostul U.R.S.S., care nu fuseseră vreodată supuse prevederilor Pactului Ribbentrop-Molotov. Georgia și Azerbaidjan au început să se identifice ca state succesoare ale republicilor democratice ce au ființat pentru scurtă vreme după revoluția bolșevică. Această idee a restaurării a făcut ca relațiile dintre teritoriile secesioniste (Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabakh) și republicile unionale mamă (Moldova, Georgia și Azerbaidjan) să devină ireconciliabile. În 1989, teritoriile cu etnici polonezi din Lituania, precum și Găgăuzia și Osetia de Sud cereau doar un statut de autonomie, pentru a putea rezista legilor adoptate de republicile unioniste mamă în domeniul limbii; dar în 1990,

Protestatari contra pactului Ribbentrop-Molotov la Tallin, fotografiați de KGB

ideea restaurării situației de dinainte de anexarea de către U.R.S.S., pe care republicile mamă au adoptat-o ca pe o ideologie oficială pentru construcția statului, a determinat aceste teritorii să caute să obțină statutul de republică unională. Teritoriile secesioniste au argumentat că republicile unionale cărora le aparțineau au abolit propriile lor temeuri legale de statalitate adoptate în perioada sovietică, ceea ce avea ca urmare pierderea suveranității

asupra teritoriilor secesioniste. Altfel spus, secesioniștii argumentau că nu ei provocaseră secesiunea; secesiunea lor (din cadrul acestor republici, nu și din Uniunea Sovietică) fusese făcută inevitabilă de către republicile mamă.

Potrivit ideologilor din Nagorno-Karabakh, Osetia de Sud și Abhazia, Republica Democratică Azerbaidjan (1918-1920) și Republica Democratică Georgia (1918-1920) nu fuseseră recunoscute pe plan internațional și nu avuseseră frontiere clar definite. În perioada cât existaseră acele republici, Nagorno-Karabakh, Osetia de Sud și Abhazia se aflaseră în stare de război civil sau fuseseră ocupate în mod ilegal. Ele fuseseră încorporate în mod forțat în Azerbaidjanul sovietic și în Georgia sovietică prin tratate impuse de Moscova. Din moment ce Baku și Tbilisi declaraseră acele tratate inefective din momentul semnării lor, Nagorno-Karabakh, Osetia de Sud și Abhazia deveneau independente în mod automat.

Demonstrație la Vilnius, la 22 august 1989, contra pactului Ribbentrop-Molotov

politică a C.M.R. s-a schimbat pe neașteptate. Membrii Comisiei din Moldova și Ucraina, care au participat pentru prima oară la lucrări, au sprijinit poziția autorităților sovietice contra colegilor baltici. În felul acesta, configurația s-a schimbat de la „Iakovlev contra membrilor din republicile baltice” la „sprijinitorii *status-quo*ului contra membrii din republicile baltice”. La începutul sesiunii plenare, reprezentantul Estoniei, Igor Griazin, a repetat ideea invalidității retroactive a protocolului secret, dar Vladimir Kraveț, ministrul de Externe al Republicii Socialiste Sovietice Ucrainene, a insistat să se examineze doar Pactul Ribben-

trop-Molotov, potrivit titlaturii oficiale a Comisiei, fără referire la protocolul secret. Kraveț a repetat punctul de vedere oficial al propagandei sovietice, potrivit căruia Pactul Ribbentrop-Molotov a fost o mare realizare a diplomației sovietice pentru că a prelungit pacea cu cel puțin doi ani. După Kraveț, Serghei Afromeev, un colonel din Armata Roșie, prezentat de Iakovlev ca vorbitor special, din partea Moldovei, și ca „specialist” în problema Pactului Ribbentrop-Molotov, a susținut că C.M.R. nu trebuie să privească problema doar din punctul de vedere al republicilor baltice și al Basarabiei, ci trebuie să o pună într-un context mondial.

Prin urmare, ar rezulta în mod clar că Pactul a prelungit pacea cu doi ani și a apărât națiunile baltice contra invaziei lui Hitler. Împotriva acestui „specialist”, reprezentantul Lituaniei, Kazimieras Motieka, și Endeli Lippmaa, membrul estonian al C.M.R., au argumentat că Pactul Ribbentrop-Molotov și protocolul secret au fost o crimă internațională, ale cărei motive erau tendințele expansioniste ale sovieticilor. Iakovlev a cerut pe un ton răstăit încetarea discuțiilor despre secesiune și reînnoirea la scopul inițial al C.M.R., reevaluarea Pactului Ribbentrop-Molotov. ■

(Va urma)

Componenta Comisiei Molotov-Ribbentrop

Președinte: Aleksandr Iakovlev (secretar al C.C. al P.C.U.S.)

Vice-președinți: Iuri Afanasiev (rector al Institutului de Stat al Arhivelor Istorice); Valentin Falin (șeful Secției internaționale a C.C. al P.C.U.S.)

Membri: Cinghiz Aitmatov (președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă Sovietică Kârgâză); Gheorghe Arbatov (directorul Institutului S.U.A. și Canada al Academiei de Științe a U.R.S.S.); Ludmila Artunian (decan, Universitatea de Stat din Erevan); Vasili Buikov (scriitor bielorus, secretar al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S.); Mavrik Bulifson (profesor la Academia de Artă a R.S.S. Letone); Igor Griazin (directorul Institutului de Sociologie și Filosofie, Republica Socialistă Sovietică Estoniană); Ion Druță (scriitor moldovean); Grigore Eremei (președintele Uniunii Sindicatelor din Republica Socialistă Sovietică Moldovenească); Aleksei Kazannik (conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Omsk); Ivars Kezbers (secretar al C.C. al Partidului Comunist Leton); Vitali Korotici (redactor șef *Ogoniok*); Vladimir Kraveț (ministru de Externe al Republicii Socialiste Sovietice Ucrainene); Serghei Lavrov (decan, Universitatea de Stat din Leningrad); Vytautas Landsbergis (profesor, Institutul de Stat de Muzicologie, Republica Socialistă Sovietică Lituaniană); Merju Lauristin (decan, Universitatea de Stat din Tartu, R.S.S. Estonă); Engeli Lippmaa (directorul Institutului de Biologie, Chimie și Fizică al Academiei de Științe a R.S.S. Estone); Justinas Marcinkevicius (scriitor lituanian); Kazimieras Motieka (avocat lituanian); Nikolai Neiland (vice-ministru de Externe al Republicii Socialiste Sovietice Letone); mitropolitul Aleksei (mitropolit de Leningrad și Novgorod); Edgar Savisaar (vice-director al Departamentului Construcții din Ministerul Industriei Ușoare estonian); Vladimir Șinkaruk (director al Institutului de Filosofie al Academiei de Științe ucrainene); Zita Silicite (avocată din R.S.S. Lituaniană)

care prezida temporar ședința în locul lui Iakovlev, a cerut, de asemenea, ca membrii Comisiei să nu se mai refere la secesiune. Dar lituanienii au continuat să argumenteze că Țările Baltice și-au prezervat *de jure* independența pe care au avut-o înainte de protocolul secret și anexarea de către Stalin.

A doua ședință plenară a examinat și problema teritorială. Membrii estonieni au încercat să internaționalizeze problema Pactului Ribbentrop-Molotov și au căutat să atragă atenția intelectualilor finlandezi și germani. Totuși, dacă estonienii reușeau să îi implice pe finlandezi, aceștia ar fi cerut în mod inevitabil ca problema kareliană să fie examinată de C.M.R. O asemenea posibilitate i-a alarmat pe lituanieni, ucraineni și bieloruși, care s-au gândit că problema kareliană ar fi dus la o dezbatere despre teritoriile pierdute de către Polonia, țara care a avut cel mai mult de suferit de pe urma Pactului.

La cea de a treia ședință plenară, Silicite a insistat că

Câțiva dintre participanții la lanțul uman organizat la 23 august 1989 în Estonia, Letonia și Lituania

adunările populare îi criticau pe membrii lituanieni ai C.M.R. pentru inactivitate. Ivars Kezbers, secretar al C.C. al Partidului Comunist din Letonia, a afirmat că opinia publică din republicile baltice considera activitatea C.M.R. lipsită de rezultate și că riscau să intre într-o fază critică dacă C.M.R. nu reușea să publice măcar rezultatele parțiale ale investigațiilor până la 23 august 1989. Serghei Lavrov, istoric rus de la Universitatea de Stat din Leningrad, a fost solidar cu îngrijorările colegilor baltici. Unii membri

au ridicat iarăși problema secesiunii. Kazimieras Motieka, avocat lituanian, a insistat că Lituania nu s-ar fi alăturat niciodată U.R.S.S. dacă nu exista protocolul secret. Iakovlev a insistat în mai multe rânduri ca Pactul Ribbentrop-Molotov să nu fie legat de problema statutului politic curent al republicilor unionale, dar Igor Griazin, avocat estonian, a argumentat că Republica Socialistă Sovietică Estoniană era, din punct de vedere legal și politic, inexistentă, în ciuda existenței ei *de facto*. La sfârșitul discuțiilor, Cinghiz Aitmatov, scriitor kirghiz, a încercat să îl împace pe Iakovlev cu membrii baltici. Savisaar l-a sprijinit pe Aitmatov, propunând din nou ca problema secesiunii să nu mai fie ridicată. Totuși, membrii din republicile baltice au continuat să spere că recunoașterea oficială a Pactului Ribbentrop-Molotov și a protocolului secret ca nule și neavenite din momentul semnării lor va facilita obținerea independenței republicilor baltice.

În timpul celei de a patra ședințe plenare, configurația

Viitorul Transnistriei

● O dibace îmbrobodire ● „Raid“ aerian condus de Valentin Bibescu ● Țarina se vrea originală: purtată pe brațe de doi marinari ● Țarul, înspăimântat de camerele cu burduf ale fotografiilor ● Principesa Maria vrea să dezghețe atmosfera ● „Numai tu lipseai, ca să fie cercul complet!“ ● Principele Carol, un scroful ● Marea ducesă Tatiana face poze, dar nu îl vrea pe Carol în cadru ● Artificii și focuri bengale pe cer

Iahtul imperial „Standard“ intră în portul Constanța

VIZITA ȚARULUI LA CONSTANȚA

V. A. DRAGALINA

Pentru a se uita anii de doliu 1812 și 1879, diplomația rusă l-a trimis pe țarul tuturor Rusiilor la Constanța (Magazin istoric, nr. 8/1999), să bată la ușa unui mic rege, oferind în același timp și mâna fiicei lui mai mari, marea ducesă Olga, prințului Carol, viitor rege.

Era într-adevăr măgulitor și totodată o dibace îmbrobodire! Fiindcă, odată Rusia intrată în Peninsula Balcanică, nu se știe dacă ar mai fi ieșit de acolo și de la noi.

Și astfel, cu venirea țarului la Constanța, românii li s-a înmuiat inima, deși rănilor din trecut erau încă sângerânde, ura, disprețul și groaza ce aveau față de ruși au dispărut. Noi uitasem cu totul că țarul nu era decât un manechin manevrat de perfida diplomație rusă. Iar dacă proiectata căsătorie dintre marea ducesă Olga și prințul Carol nu s-a desăvârșit, diplomația rusă a făcut totuși un pas mare spre țelul urmărit cu tenacitatea și cu lipsa de scrupule slavă.

În dimineața acelei frumoase zile de primăvară [1 iunie 1914, pe stil vechi, era, de fapt, prima zi de vară], cu cerul albastru și marea calmă și scânteietoare, au apărut la orizont două puncte negre – iahturile –, urmate de două șiruri de puncte albe – flota rusă din Marea Neagră. La mare distanță de coastă flota s-a oprit, lăsând să se apropie doar iahturile „Standard“, pe care se afla țarul cu familia imperială, și „Steaua Polară“, pe care se aflau oficialitățile. Atunci, artileria instalată pe țărmul mării, deasupra portului, a tras 21 de

salve. România saluta astfel intrarea iahtului imperial în apele noastre teritoriale. Acest salut ar fi trebuit dat de o navă de război, însă în port nu se afla decât bricul „Mircea“, navă-școală fără tunuri.

Idată cu salutul artileriei noastre, o escadrilă de cinci avioane, sub conducerea lui Valentin Bibescu, a zburat spre iahturile rusești, după care s-a înapoiat la bază. Aviatorii noștri de atunci s-au mândrit cu acest „raid“, considerându-l un tur de forță.

Pe cheul așternut cu pietriș foarte fin aștepta întreaga noastră familie regală, afară de Carmen Sylva, care rămăsese la pavilionul regal. Regele Carol I și principele moștenitor Ferdinand erau îmbrăcați în uniformă de infanterie rusă, cu tunici simple, la un rând de nasturi, de postav gri, cu o decorație „Lâna de aur“ la primul nasture, fără vreun cordon pe piept, iar pantalonii vârați în cizme, cu sabia la sold. Aceasta era uniforma Regimentului rus nr. 18 „Vologda“, al cărui cap era regele Carol I, pe când prin-

Avanpremieră editorială

Comandorul Virgil Alexandru Dragalina este unul dintre scriitorii recuperați, dacă se poate spune așa, după 1989. Unul dintre manuscrisele sale – Viața tatălui meu, generalul Ioan Dragalina a văzut lumina tiparului la Editura Militară, în 2009, după aproape 50 de ani de așteptare, fiind încununat cu un premiu al Fundației Culturale Magazin Istoric. Textul pe care îl publicăm în acest număr face parte din volumul Marinarii de la Nistru, aflat în pregătire pentru tipar la aceeași editură.

Virgil Alexandru Dragalina s-a născut la București, în anul 1890, fiind al doilea dintre cei șase copii (doi băieți și patru fete) ai familiei generalului Ioan Dragalina, eroul de la Jiu. Ca și fratele său mai mare (Cornel, viitorul general), a urmat cariera militară. După absolvirea Școlii Superioare de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină, din București, își continuă studiile în Anglia, la Școala de Amiralitate.

În timpul Războiului de Întregire a Neamului Românesc (1916-1919) luptă pe Dunăre și pe Nistru, perioadă evocată cu mult talent în volumul amintit. A fost distins cu Legiunea de Onoare franceză, în grad de Cavaler (1919), și Ordinul regal britanic „Victoria”, în grad de Comandor (1921). În 1928 este trimis în Italia, ca reprezentant al Marinei Regale pe șantierele de la Castellammare, lângă Napoli. Reîntors în țară, este numit directorul Serviciului Maritim Român. În 1944, după desființarea Serviciului Maritim Român, se pensionează. Urmează ani grei de izolare, fiind nevoit să lucreze ca electrician pentru a-și putea întreține familia. Cele două fete, Ioana și Oprîta, căsătorite, reușesc să plece din țară în 1969, respectiv 1971, stabilindu-se în Statele Unite.

În 1975, la presiunea fetelor sale, i se permite să părăsească țara. Se stabilește, împreună cu soția, în Toledo, Ohio. După cinci ani, moare la vârsta de 90 de ani și este îngropat la New York. Opt ani mai târziu moare și soția sa, Virginia, fiind îngropată la Davis, California.

Dumitru ROMAN

Numai că pe vremea aceea aparatele erau foarte mari, cu un burduf lung și mare, în care fotografii își vâra aproape toată fața. Desigur că înăuntrul aparatului ar fi putut foarte bine să intre un pistol cu rețetă!

Regele Carol, liniștit și senin ca totdeauna, a luat o poziție marțială, cu un deget al mâinii drepte agățat de un nasture al tunicii. Țarul însă, cu privirea îngrozită, a început să-și răsucescă mustața cu mâna dreaptă, ale cărei degete, și chiar mâna întreagă, tremurau de spaimă; probabil că în fiecare burduf de aparat vedea un pistol cu țeava îndreptată spre fruntea lui. Numai că toți acei reporteri fuseseră trecuți prin controlul poliției secrete ruso-române, care răspundea de viața și siguranța țarului și a familiei imperiale. Mândra mea gardă de marinari era doar de formă, un frumos decor marin!

La ora 13.00 a urmat prânzul, o masă intimă, adică numai cele două familii, imperială și regală, țarul cu țarina și cinci copii, regele cu regina și principii moștenitori cu cinci copii; în total 16 persoane. Unde să mai aibă loc altcineva în acel modest salon de la pavilionul regal pe dig?

Când s-au ridicat de la masă, au ieșit cu toții afară pe terasă, cei zece copii pe terasa mică dinspre port, iar ceilalți pe terasa de pe digul mare, adică cu vederea spre largul mării.

[Dragalina este chemat de principesa Maria.]

Aviatorii care au executat zborul pe deasupra iahtului imperial

Plecând cu ea pe terasă și culoar, mi-a mai spus: „Offrez moi votre bras!“ Iată-mă la braț cu frumoasa principesă, intrând în salon, unde se retrăseseră cei de pe terasa mare. Și aici am fost prezentat: „Lami de nos enfants!“ [Prietenul copiilor noștri.] Însă în timp ce sărutam mâna țarinei, l-am auzit pe regele Carol spunând: „Non, non! Ce nest pas vrai!“ [Nu, nu! Nu este adevărat!], apoi, după o mică pauză, a adăugat: „C'est le martyr de nos enfants!“ [Este martirul copiilor noștri!], într-o franceză cu puternic accent prusac.

În acel moment eu mă aflam în fața țarului, care, întinzându-mi mâna, a surâs la gluma bătrânului rege; iar surâsul acela a fost un surâs de om timid și sigur a fost singurul lui surâs cât a stat în țara noastră.

M-am trezit din nou la braț cu principesa Maria, în drum spre terasa mică, când mi-a destăinuit motivul chemării mele: „Nu știu ce-i cu Carol, însă atmosfera între copii e foarte grea. Fii așa de amabil și distrează-i într-un fel... Sparge gheața!“

Pe terasa mică [principesa Marioara] m-a prezentat în bloc tuturor: „Je vous presents

notre meilleur ami“ [Vă prezintă pe prietenul nostru cel mai bun]. Eram consternat! Trebuia să distrez patru fete necunoscută, între care două domnișoare mari și serioase, mari ducese, fiicele țarului! Dar cum Dumnezeu? Ce trebuia să fac pentru a le distra?

Îmi venea s-o iau la fugă în jos pe scări, mai ales că dintr-o ocheadă văzusem situația, într-adevăr foarte grea. Și mi-a rămas în minte scena: cu spatele la peretele pavilionului erau cele două mari ducese Olga și Tatiana, una lângă alta. Rezat cu coatele de balustradă, privind afară spre largul mării, era țareviciul. Celelalte două mari ducese, Maria și Anastasia, se aflau în mijlocul terasei, probabil atunci părăsite de principesa Marioara. Principele Carol stătea rezemat în coate de balustradă, cu spatele spre port, privind parcă cu gheață la puntea de la picioarele lui. Principesa Elisabeta, în partea cealaltă a terasei, rezemată cu spatele de balustradă spre farul verde, privea în gol, cu ochii aproape închiși, fluturând pe buze un surâs batjocoritor, iar prințul Nicolae se făcuse nevăzut.

Acum poftim de-i distrează!

Norocul însă m-a ajutat. Mai întâi, în momentul când am fost prezentat și copiii țarului se uitau la mine de parcă ar fi zis „dar ăsta de unde mai apără“, prințul Carol, pe sub mustața-i cât o vrabie, mi-a aruncat: „Numai tu lipseai ca să fie cercul complet“.

cipele Ferdinand era înscris în același regiment.

Principele Carol era în uniformă de locotenent de vânători români, cu pieptul acoperit cu decorații și stele, plus un mare cordon.

Principele Nicolae, copil de 11 ani, era într-un costum alb de marinar, cu pantaloni lungi.

Imediat ce pasarella de debarcare de la „Standard” a fost lăsată pe cheu, a coborât țarul, urmat de țarina, de țarevici și de cele patru mari ducese, fiicele țarului.

O companie de onoare a prezentat armele, în timp ce fanfara intona imnul imperial rus.

Țarul Nicolae II Romanov, de 46 de ani, era mic de statură, slab, cu ochii albaștri și o mică bărbuță blondă în formă de cioc. El era îmbrăcat foarte simplu, în tunică albă la un rând de nasturi, cu pantaloni negri de ghetă și sabie.

Țarina Alexandra Feodorovna, de 42 de ani, era foarte înaltă și slabă, cu figura lunguiață și osoasă, cu ochii pierduți; era îmbrăcată în rochie neagră, lungă până la pământ.

Țareviciul Alexis, de 10 ani, blond și slăbuț, era îmbrăcat în costum alb de marinar, la fel cu prințul Nicolae.

Marile ducese Olga și Tatiana, de 19 ani și respectiv 17 ani și jumătate, erau la fel de nălțute și subțiri, cu figuri foarte plăcute, cu deosebire că ovalul feței ducesei Olga era perfect, pe când al ducesei Tatiana mai slăbuț, iar tenul îl aveau alb-auriu și foarte

curat. Amândouă erau îmbrăcate în elegante rochii albe, lungi mult sub genunchi, după moda vremii. Purtau pălării cu bordura mică și penaj răsfirat, din egretă de bătlan, ce le stătea foarte bine.

Marea ducesă Maria, de 16 ani, era bondoacă și voinică, cu figura lipsită de distincție. Era la fel îmbrăcată în rochie albă, mai scurtă, cu pălărie albă simplă.

Marea ducesă Anastasia, de 14 ani, era o bondoacă cu figură mai simpatică, cu coadă pe spate, subțirică, încă nedevelopată și îmbrăcată la fel ca ducesa Maria.

Au pornit cu toții spre pavilionul regal, unde-i aștepta Carmen Sylva; înainte mergea țarina, iar după ea țarul cu regele și în urma lor ceilalți, de-a valma; totuși, prințul Carol mergea alături de principesa Elisabeta, amândoi lipsiți oarecum de politețe, nedând nicio atenție marilor ducese, oaspeții lor. Distanța până la pavilionul regal era de aproximativ 100 de metri; totuși, țarina nu a mers pe jos, ci purtată de doi marinari foarte înalți și voinici, care țineau mâinile încrucișate ca un scaun, pe care stătea țarina

agățată cu brațele de gâtul lor. Era grotesc! Iar cortegiul din urma ei, mergând în pas domol, pasul celor doi marinari, părea un convoi funerar.

A vrut țarina să pară originală? Fiindcă restul zilei a mers pe jos, a stat mult timp în picioare, iar scara s-a înăpoiat la iaht mergând pe jos.

La Pavilionul regal, familiile imperială și regală au rămas vreo jumătate de oră, după care cu toții, cu excepția țarinei și a reginei Carmen Sylva, au plecat pe jos la Catedrală, pentru a asista la un Te-Deum; distanța era de circa 400 de metri, iar drumul l-au făcut printre două rânduri de ostași.

La înapoierie, când țarul și regele urcau scările și ajunseseră pe platforma digului, acolo unde se afla garda de marinari la front cu armele în prezentare, un individ care a urcat scările mai repede și a ajuns lângă rege l-a rugat să se oprească pentru a fi fotografiat. Regele a propus aceasta țarului și astfel amândoi s-au întors cu fața spre scări, regele trecând în stânga țarului.

În situația aceasta, țarul se afla la o jumătate de metru de umărul meu, fiindcă eu, locotenentul Dragalina Virgil, eram comandantul gărzii. Astfel, am avut prilejul să-l privesc de aproape, oarecum de sus în jos, țarul fiind mic de statură.

Jos, pe nisipul de pe cheu, se aflau vreo 40 de reporteri, toți cu aparatele de fotografiat la ochi.

Familia regală română și familia imperială rusă

Chipuri uitate

În luna februarie 2010, la Muzeul de Istorie din capitala Republicii Populare Chineze s-a deschis expoziția „Matteo Ricci – solul care a armonizat, la sfârșitul dinastiei Ming, știința și tehnica chineză cu cea occidentală”, organizată de Centrul pentru schimburi de vestigii culturale din China și marea regiune Macerata, din Italia. Evenimentul marchează deschiderea amplelor acțiuni ce vor avea loc în cele două țări în cadrul Anului

Culturii Chineze și Italiene, prilejuit de trecerea a 400 de ani de la moartea lui Matteo Ricci și de cea de a 40-a aniversare a stabilirii relațiilor diplomatice dintre cele două țări.

MISIONARUL MATTEO RICCI LA 400 DE ANI

Dr. ANNA EVA BUDURA

Dar cine este Matteo Ricci și care este contribuția sa la dezvoltarea relațiilor culturale dintre China și Italia, încât să justifice această alegere? De ce biograful său, Hirakawa Sukehiro, l-a numit „primul cetățean al lumii” și „uriașul care a întrupat pentru prima oară în istoria omenirii științele și artele perioadei Renașterii din Europa și învățătura clasică a *Celor Patru Cărți* și *Celor Cinci Cărți* din China”?

Răspunsul îl vom găsi depănându-i firul vieții.

Matteo Ricci s-a născut în anul 1552, în orașul Macerata, din vecinătatea Florenței, în casa binecuvântată cu copii a

unui farmacist. A crescut, învățat și s-a maturizat în acest centru al Renașterii, în atmosfera specifică acelor ani, de primenire a Bisericii Catolice după șocul Reformei. A dovedit talent atât pentru științele exacte, cât și pentru cele umaniste, dar și dăruire pentru viața spirituală.

În anul 1572, a trecut la școala patronată de iezuiți din Roma. A excelat în matematică, dar și în teologie, limbile latină și greacă, filosofie, astronomie, geografie. Calitățile lui intelectuale și spirituale i-au determinat pe profesori să-l înroleze printre primii candidați ce urma să

plece în Orient, cu misiunea de „a pune bazele măreței cauze a ordinii iezuiților în India, China și Japonia”. În 1577, și-a încheiat studiile la Roma și a plecat în Portugalia, pentru a obține binecuvântarea și sprijinul financiar al regelui Sebastiao (1557-1578) în acțiunea misionară.

Autor al primului dicționar portughezo- chinez

În martie 1578, împreună cu alți 13 misionari, portughezi, italieni și flamanzi, Matteo Ricci a părăsit Lisa-

Simțindu-se ofensată sau poate vrând să-mi ia apărarea, Mignon i-a răspuns pe loc: „Tu ești scos din menajerie“.

A urmat un duel de replici, pe cât de rapid, pe atât de elegant:

– Taci, scroafo, din gură! s-a războit Carol.

Tu ești un scrofoi! a răspuns Mignon, fiind sigură că acum „taurul“ nu putea sări la ea s-o tragă de păr.

– Auzi limbă românească! Scrofoi! Nu vezi că vorbești ca o spălătoreasă?!

Dacă nu-ți place scrofoi... atunci ești un porc.

Totul s-a petrecut într-o străfulgerare, iar marile ducese, care asistaseră la duel, înțeleseseră că fusese vorba de un „porc“ (cuvânt francez și englez), și ăla era prințul Carol. Așa că ele se abțineau să nu pufnească în râs.

Am dat mâna cu marile ducese, apoi cu țarviciul, care foarte politicos s-a întors cu fața spre mine, mi-a întins mâna aplecând curtenitor capul, ca apoi să-și reia poziția cu coatele pe balustradă și fața spre largul mării. El era slăbuț și foarte palid, cu privirea tristă; suferea de hemofilie, boală care nu iartă.

S-a înjghebat deodată o oarecare intimitate, iar la grupul nostru s-au alipit principesa Marioara și marea ducesă Anastasia. Dar Marioara a fost aceea care a început glumele pe socoteala prințului Carol, glume alimentate de mine. Astfel, de unde cu câteva

minute mai înainte domnea o dispoziție proastă generală, acum în grupul nostru se râdea mult, aș putea zice exagerat, mai ales Tatiana, care pe de altă parte îmi arăta o atenție amicală, cred eu, ca să vadă și mojikul prinț Carol că ele pot fi drăguțe și prietenoase.

În orice caz, în tot acest timp cât s-a glumit, s-a povestit și s-a râs nimeni nu i-a adresat măcar o vorbă prințului Carol și nici prințesei Elisabeta. Noi am rămas total izolați de ei și nici nu am știut dacă până la urmă ei au rămas în aceleași locuri.

Înainte de plecare, Tatiana a făcut câteva fotografii, însă prima a fost... „ia treceți voi doi, Black Sambo și Suzana... acolo... nu, ceva mai departe, spre stânga“ și a continuat să vorbească în șoaptă, râzând, „c-altfel apare pe fond prințul Carol și-apoi avem cutremur de pământ și mi se voalează clișeul“.

Întâlnirea de pe terasa pavilionului regal a luat sfârșit la ora 15.00. La ora 16.00 a urmat un ceai intim dat la bordul iahtului „Standard“, la care a luat parte întreaga noastră familie regală.

[Au urmat defilarea trupelor și dincul oficial.]

După dincul, cele două familii, imperială și regală, s-au întrunit din nou la pavilionul regal din port. A lipsit numai mica principesă Ileana.

Țarmul mării, cât se vedea cu ochii, Agigea, Tuzla spre Mangalia, era incendiat cu tot felul de focuri de artificii, explozii pe cer, focuri bengale, mori care se învâneau, șerpi luminoși de kilometri. Întregul țarm ardea. Această întrunire de adio a durat aproximativ 40 de minute. Garda era la front, într-o ținută impecabilă, când musafirii și amfitrionii coborau scările. Și aproape toți au privit spre gardă. Țarul salutând, un salut molatec, marile ducese surâzând, principesa Marioara spunând „măine pescuim“, iar marea ducesă Tatiana privind mai întâi la întreaga gardă, apoi la mine, drept în ochi și surâzând nespus de trist, de parcă ar fi spus: „n-o să ne mai vedem niciodată“.

La ora 23.00 „Standard“ a ridicat ancora și a ieșit din port, urmat de „Steaua Polară“. Puțin după aceea, amândouă navele s-au pierdut în largul mării, învăluite de depărtare și întunericul nopții. Odată cu „Standard“ s-a pierdut, ca prin miracol, teama de imensul imperiu moscovit, vâlul uitării acoperind tristul trecut atât de apropiat.

A fost un păcat și o mare greșală! ■

Autorul însemnărilor și principesa Ileana

Iezuiți în China

nentelor, oceanelor și țărilor și a marcat liniile longitudinii și latitudinii, autoritățile locale au hotărât publicarea acesteia. Între anii 1584-1608, harta a fost reeditată de 12 ori.

Totodată, Matteo Ricci a inițiat demonstrația unor noi metode de calcul matematic, în scris, al elementelor geometriei euclidiene. Aici a devenit profesorul tânărului Qu Taisu, fiul ministrului Riturilor Curții Imperiale, care va rămâne în istoria Chinei ca primul chinez care și-a însușit geometria euclidiană și efectuarea calculelor în scris. Împreună cu el a tradus în limba chineză primele șase părți ale operei lui Euclid, realizând cea dintâi variantă, de referință, a acestei lucrări.

Între Matteo Ricci și Qu Taisu s-a legat o trainică prietenie. Qu l-a ajutat pe Matteo să înțeleagă structura esențială a culturii chineze, confucianismul, să înceapă chiar să studieze, alături de această filosofie, și daoismul și budismul, să aprofundeze cunoașterea cărților clasice, *Cele Patru Cărți* și *Cele Cinci Cărți* – cărțile clasice ale confucianismului: *Daxue* (Marea Învățătură), *Kong Zi*

Lun Yu (Analectele lui Confucius), *Zhong Yong* (Moderația), *Meng Zi* (Mencius), *Shi Jing* (Cartea Cântecelor), *Shang Shu* (Cartea Documentelor), *Li Ji* (Cartea Riturilor), *Zhou Yi* (Cartea Metamorfozelor a regelui Zhou), *Chun Qiu* (Pri-

măveri și Toamne) – și să pregătească prima lor traducere în limba latină, cu adnotările necesare. După aceste studii, efectuate sub îndrumarea lui Qu Taisu, Matteo Ricci a fost chemat să-i inițieze pe misionarii nou sosiți.

Seriozitatea cu care urmărea însușirea limbii chineze și a cărților clasice, precum și progresele înregistrate în aceste domenii l-au impus autorităților locale și l-au apropiat de intelectualitatea urbei. Vastele sale cunoștințe în domeniile științelor exacte, împărtășite cu generozitate învățaților chinezi, care vedeau o mare disponibilitate în a accepta „învățătura occidentală”, noutățile pe care Matteo Ricci le pune la dispoziție i-au câștigat respectul și aprecierea acestora, concretizate în apelativul *xuewen da jia* – Marele erudit.

Spre Palatul Imperial...

Matteo Ricci a răspuns solicitării congregației iezuite din China, chemate să organizeze rețeaua de misiuni pe întregul teritoriu al țării și să redacteze manuale necesare

însușirii de către misionarii nou sosiți a limbii chineze și lucrări conținând elementele fundamentale ale istoriei, geografiei și culturii Imperiului Chinez. Capitolul cu privire la China, din cartea *Biografia Sfântului Francisc Xavier*, a circulat mai târziu nu doar între misionarii iezuiți din China, ci și în țările europene, în formă de broșură, cu titlul *Cu privire la miracolul Chinei*.

După 14 ani de strădanie susținută, în anul 1596, părintele Matteo Ricci, cu numele chinezesc Li Madou, nu numai că și-a însușit limba chineză, atât cea clasică, cât și cea vorbită, dar a devenit și un adevărat învățat confucianist. Se comporta și vorbea cu eleganța acestora, presărând afirmațiile sale cu citate din clasiicii filosofiei chineze. Ca urmare, i s-a recunoscut calitatea de *xiru* – învățat confucianist occidental, adresându-i-se cu apelativele respectuoase de *xiuca* (nume dat învățaților, în timpul dinastiilor Ming și Qing) și *Taixi rushi* (confucianist din Occidentul Îndepărtat).

Ricci a depus eforturi susținute pentru a ajunge la Curtea Imperială, sperând că va obține sprijinul suveranului pentru convertirea întregii Chine la catolicism. A folosit toate mijloacele pentru a stabili relații cu personalități de seamă de la diferitele niveluri ale societății chineze, care ar fi putut netezi calea ce ducea spre Palatul Imperial. Dar demersurile sale s-au lovit de multe piedici, datorate măsurilor de securitate impuse de starea de război în care se

bona, în cadrul unei festivități entuziaste și solemne. De-a lungul călătoriei a efectuat măsurători geografice. În septembrie același an, a debarcat în India, în Goa. În anul 1580, a fost hirotonisit preot, în orașul indian Kochin (azi Cochi, port în sud-vestul Indiei, statul Kerala), iar doi ani mai târziu, a pus piciorul pe pământul Chinei, la Aomen (Macao), baza navigatorilor portughezi, începând din anul 1555.

Matteo Ricci a rămas fascinat de lumea chineză și foarte repede și-a dat seama că se află într-un puternic stat autocratic „administrat de Cei învățați, de filosofi“, care „au mai mult cuvânt de spus în problemele țării decât militari“, „o țară cu o istorie lungă și o cultură veche“, unde „idealurile descrise de Platon în *Utopia* au fost deja realizate“, a aflat că chinezii „excelează în medicină, astronomie, științele naturii, matematică“. A sesizat, totodată, faptul că fără cunoașterea limbii chineze și fără a pătrunde în

miezul gândirii și culturii chineze nu va reuși să ducă la bun sfârșit sarcinile misiunii sale pe pământul Chinei. Bucurându-se și de sprijinul conducerii congregației iezuite, s-a apucat cu sârguință de studierea limbii chineze, dând dovadă de aptitudini remarcabile în însușirea ei.

În următorii 14 ani, după ce a primit, în 1583, permisiunea autorităților chineze să se stabilească în Zhaoqing, reședința guvernatorului provinciilor Guangzhou și

Guangxi, principala sa preocupare a constat în însușirea limbii chineze și a comportamentului învățaților chinezi, în inițierea în gândirea și filosofia antică chineză, sintetizate în operele fundamentale ale confucianismului. Pe măsură ce înainta în învățarea limbii, împreună cu părintele Michelle Ruggieri (1543-1607), a început (în 1584) elaborarea primului dicționar portughez-chinez, folosind pentru întâia oară grafia latină în transliterarea ideogramelor chinezești.

Misionarul, împreună cu omul de știință Xu Guangqi, care l-a ajutat în opera de traducere (imagine din lucrarea lui Athanasius Kircher *China Illustrata*, Amsterdam, 1667)

Marele erudit

În Zhaoqing și-a început și activitatea misionară, recurgând la o metodă indirectă de convertire, cu precădere a intelectualității chineze, prin intermediul prezentării realizărilor științei și culturii occidentale, a unor creații ale acestora ca, de pildă: ceas deșteptător, prismă, astrolab, glob pământesc, cadran solar, picturi în ulei, instrumente muzicale etc. A expus aici, pentru prima oară în China, harta lumii, adusă cu el din Italia, hartă care a stârnit în mod deosebit interesul învățaților și „a produs o revoluție în cosmografia tradițională chineză“. După ce Matteo Ricci a notat cu ideograme chinezești numele conti-

Împăratul Wanli l-a prețuit și onorat cu un stipendiu substanțial pe misionarul toscan

stipendiu substanțial, rezervat doar persoanelor cu merite culturale deosebite.

Matteo Ricci a fost primul străin căruia împăratul i-a acordat o asemenea favoare și căruia i s-a permis intrarea în incinta palatului, pentru a-și desfășura activitatea acolo. Sarcinile ce-i reveneau au fost numeroase: reproducerea hărții lumii, îmbunătățirea calculării calendarului, instruirea matematicienilor și astronomilor Curții Imperiale, pregătirea interpreților la clavicord, asigurarea funcționării ceasurilor și instruirea meseriașilor ceasornicari. (După moartea sa, breasla ceasornicarilor din China l-a venerat drept bothisattwa lor protectoare, bothisattwa fiind cel ce a atins cel mai înalt grad de iluminare și care într-o nouă încarnare va fi Buda sau salvatorul lumii). Prestigiul lui a crescut foarte mult atunci când calculele sale în ce privește producerea unei eclipse solare s-au dovedit mai precise decât cele ale astronomilor chinezi.

În anul 1606, cu ajutorul omului de știință chinez Xu Guangqi, Matteo Ricci a tradus integral lucrarea lui Euclid *Elementele* și a publicat-o pentru prima oară în China, realizare ce reprezintă, după părerea unor autori chinezi, „o revoluție în matematica tradițională chineză, punctul de pornire al istoriei științei moderne chineze.”

Înmormântat în pământul Chinei

În ultimii ani ai vieții, după ce a obținut protecția imperială, Matteo Ricci a depus eforturi supraomenești pentru atingerea țelului propus: convertirea la catolicism a cât mai multor persoane, atât din rândul intelectualității, cât și din rândul oamenilor simpli. Deplin conștient de faptul că chinezii sunt mai puțin interesați de această latură a activității sale și că „unele succese [în convertire] au fost obținute prin intermediul științei noastre”, a cerut superiorilor săi din Roma „să fie trimiși matematicieni care să aducă cu ei cărți de știință”. El atrăgea atenția ca „toți preoții aflați aici să depună eforturi pentru însușirea culturii chineze și să trateze această problemă ca pe un fapt care determină în mare măsură existența misionarilor aici”. Această strategie de convertire la creștinism a chinezilor s-a concretizat în cei 2.500 de convertiți din întreaga Chină, câți se numărau în anul morții sale.

Până în ultima zi a vieții, Ricci a lucrat la definitivarea unei lucrări în care a sintetizat experiența celor 28 de ani petrecuți în China. Ea a fost publicată în anul 1617 de Nicolas Trigault, în limba latină, sub titlul *De Christiana expeditione apud Sinas suscepta ab Societate Jesu* (Cu privire la călătoriile creștine în China întreprinse de Societatea lui Iisus). În următorii ani a fost tradusă în opt limbi și editată de 12 ori.

Marile eforturi depuse pentru adaptarea la noul mediu geografic și cultural, tensiunea în care a trăit timp de 28 de ani, într-o Chină marcată de fenomenele decăderii dinastiei Ming și începutului agresivității puterilor coloniale, i-au subminat sănătatea și, la 11 mai 1610, înainte de a împlini 58 de ani, a decedat la Beijing. Ca o favoare și o manifestare a aprecierii meritelor sale, împăratul Wanli a permis înmormântarea lui în pământul Chinei, în vestul Capitalei sale. Prietenii i-au ridicat o stelă de marmură, pe care au fost gravate cuvintele lor elogioase despre viața și activitatea lui Matteo Ricci. El a rămas în istorie ca un deschizător de drumuri în schimburile culturale chineze și occidentale, ca o personalitate înțeleaptă și generoasă, care a promovat înțelegerea și respectul între toate popoarele lumii, un adevărat „cetățean al lumii”.

Papa Benedict al XVI-lea la comemorarea a patru secole de la moartea misionarului Matteo Ricci

afla China cu Japonia, pentru apărarea Coreei, dar și datorită dominației grupurilor de eunuci, care dețineau puterea de decizie și acțiune la Curtea Imperială.

Această perioadă este însă una foarte fecundă din punct de vedere al activității științifice a lui Matteo Ricci. A redactat în limba chineză volumul *Jiao you lun* (Cu privire la prietenie – o mică de maxime pentru un prinț chinez), dedicat lui Jian'an Wang, un văr al împăratului. Volumul cuprinde traducerea unei culegeri de vorbe înțelepte a autorului portughez Andrea de Resende (1498-1573), *Sententiae et exemple*, și un poem scris de Matteo Ricci în limba chineză. Este prima lucrare occidentală scrisă în limba chineză de un european și a fost extrem de bine primită de intelectualitatea chineză, devenind una dintre cele mai citite cărți din China. Matteo Ricci a redactat în limba chineză tratatul *Ji fa* (Arta mnemonică), în care prezintă tehnica de memorare folosită în școlile europene, ca alternativă mai eficientă a metodelor de memorare folosite în procesul de învățare în China. Împreună cu părintele Lazzaro Cattaneo (1560-1640), a definitivat lucrarea de bază pentru însușirea limbii chineze de către europeni, în care s-a reușit clarificarea existenței tonurilor și marcarea lor cu semne diacritice. De asemenea, s-a făcut distincție între sunetele aspirate și neaspirate, s-a

operat o transliterație cu grafie latină a ideogramelor chineze. Este primul manual elaborat de primii sinologi europeni și are valoarea unei opere de pionierat, care a deschis calea învățării limbii chineze de către străini.

Matteo Ricci a desăvârșit traducerea în limba latină și adnotarea celor două cărți clasice *Cele Patru Cărți* și *Cele Cinci Cărți* (care vor fi publicate sub titlul *Tetrabiblion sinense de moribus*). În timpul numeroaselor călătorii întreprinse pentru obținerea audienței la împăratul Wanli (1573-1620), el a calculat latitudinea și longitudinea zonei Marelui Canal, precum și ale localităților prin care trecea, înălțimea soarelui și a elaborat

hărțile acestora, după modelul celor desenate în țările europene.

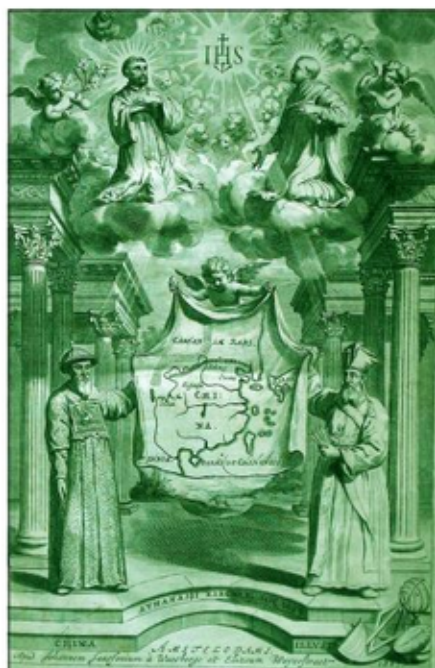
După cercetări extinse, a reușit să precizeze că statul Cathay (Qitan), de care vorbește Marco Polo în cartea sa *Milionul*, este una și aceeași țară cu Imperiul Chinez, corectând deci o greșală ce persista de sute de ani pe hărțile europene.

... cu omagii pentru suveranul lipsă

La 8 ianuarie 1601, după 18 ani petrecuți în China, Matteo Ricci a primit decretul imperial prin care i s-a adus la cunoștință că i se permite să se prezinte la Beijing pentru a oferi daruri simbolizând omagiile sale față de suveran.

În lista întocmită de el figurau: o pictură în ulei reprezentându-l pe Mântuitorul, una, pe Sfânta Maria, o biblie cu ferecatură artistică, un crucifix bătut cu nestemate, un ceas deșteptător mare, o hartă a lumii și un clavicord (instrument muzical cu claviatură și coarde, strămoș al pianului).

În cadrul unui alai impresionant și al unei ceremonii fastuoase, cu o etichetă strictă, darurile au fost prezentate în sala tronului, dar... în lipsa suveranului. Prin intermediul cunucilor, Matteo Ricci a aflat că acestea au fost primite cu mult interes de împăratul Wanli și că i s-a acordat permisiunea de a se stabili în Capitală, chiar, mai mult, a fost onorat cu un

Frontispiciu din cartea lui Kircher, înfățișând misionari iezuiți: Johann Adam Schall (în stânga) și Matteo Ricci, ținând o hartă a Chinei; deasupra lor sunt sfântul spaniol Francisc Xavier și Ignatius de Loyola, fondatorul ordinului iezuit

N.N. Popp către Ion Berindei

Jockey Club Craiova
22 febr. 1907

Scumpul meu domn
Berendeiu,

Pentru că ați avut bunătața de a primi în principiu propunerea mea de a-mi face planurile casei de la Padea, îmi iau libertatea de

siune totală cred 14 pe 18 m. Și înălțime 8 m aproximativ. Sub toată casa va fi pivnița, iar soclul va fi cât de înalt. Anul acesta aș dori să fac casa de roșu și s-o acopăr, iar la anul s-o termin. Aci în față, o schiță a pozițiunii. Casa va fi pe o culme de deal, la începutul unui platou și în apropiere de vic. În față are un parc de 4 pogoane, care a fost aranjat ca

mulțumesc foarte mult. De câtva timp, fiind mai liberă, am avut prilejul de a controla singură prețurile oferite de diferiți antreprenori și din nenorocire am constatat că toți, dar absolut toți, îmi puneau și mi-au pus prețuri întreite decât valoarea lucrărilor, cu toate că devizele erau aprobate de Dv., dară desigur că Dv. nu puteați întrebuița tot timpul spre a vă ocupa numai de mine.

Iată câteva cifre: caloriferul, în loc de 10.000 lei, l-am făcut mai bun cu 6.000 lei; ornamentele tavanelor, în loc de 34.000 lei, fără a mă tocmi, l-am făcut cu 24.000; baia, în loc de 11.300, am făcut-o exact cu soba de la bucătărie și apă caldă la orice oră cu 4.500. Vopsitul odăilor le-am dat cu 4.700 lei. De aici deduc că cel puțin cu 50% am fost încărcată de diferiți antreprenori. Înțelegeți bine că nu sunt bogată și chiar de aș fi nu pot permite a fi speculată în acest mod și de aceea vă rog să-mi trimiteți toate devizele cu prețurile respective de la fundațiune până la acoperământ pentru a le verifica și, în caz de voi găsi că am fost încărcată, mă voi adresa întâi lor pentru a-mi restitui sumele ce au luat mai mult și, de nu vor voi, justiției, căci faptul că am vizat niște devize în cari prețurile n-au fost controlate nu-i îndreptățește pe dânsii să se îmbogățească în mod fraudulos, făcându-mi să-mi treacă lucruri neadevărate drept ade-vărate (adecă să spuie că metru cub de X valorează Y lei, când în realitate ar valora $X^{1/2}$), mai ales de voi putea proba reaua credință. Iertați-mă că trebuie să vă deranjez, dar ați fost totdeauna gentil, foarte gentil, pentru mine și sper că acuma

Biserica grecească din București

a vă scrie și a vă ruga să-mi arătați condițiunile în care v-ați lua această însărcinare. Aș înclina pentru o casă în felul aceleia în care se află Serviciul meteorologic din București, un fel de mic castel, stil gotic sau vechiu, cu turn sau donjon în care ar fi scara (una singură) de piatră. Casa va avea peste tot o mare pivniță pentru vinuri, având adâncimea convenită și fiind boltită peste tot; un parter cuprinzând patru camere de culcare, baie, sufragerie, hall-salon și wc și un mic etajiu cu multe camere de culcare, totul foarte simplu și distins. La nord e terasa 3,60/6,50, cu stâlpi și balustre, acoperită cu bolți și având giamlâc în lături pentru apărarea de vânturi. Ca dimen-

să dea casei trei priveliști principale 1, 2, 3. Solul foarte bun. Apartamentul familiei va cuprinde o cameră cu două paturi, una cu un pat, o cameră de guvernanta, baie și wc. Casa va avea jaluzele, calorifer și c.a.

Al dumitale devotat,
N.N. Popp

Marioara Voiculescu către
Ion Berindei

4 aprilie 1914

Scumpe domnule Berindey,

De când am început construcțiunea casei, n-am avut vreme să mă ocup de dânsa și am lăsat controlul prețurilor și al lucrărilor pe seama Dv., nefăcând nimic fără sfatul Dv, gentilețe de care vă

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Ion Berindei

Lumea românească din ceea ce s-a numit „La belle époque” e o combinație între ambiție profesională împlinită și ancorarea încă profundă în viața satului. Din arhiva arhitectului Ion Berindei (1871-1928, absolvent al Școlii de Belle Arte din Paris, profesor la Școala de Arhitectură din București, autor a numeroase construcții civile memorabile în întreaga țară) publicăm câteva scrisori grăitoare în această privință. Moșia Alexeni (Ialomița), stăpânită împreună cu verii Filitti, are ca arendaș pe G.G. Harocopos (cel care va susține material ridicarea bisericii grecești din București). Atent la exploatarea fiecărui petec de pământ, acesta se adresează soției arhitectului, Eliza, cerându-i ca, împreună cu Elena Filitti (soția aghiotantului regal colonel Constantin Filitti, 1833-1893), să facă demersurile necesare pentru recuperarea pământului. N.N. Popp din Craiova îi face o comandă de casă, motivându-și trebuințele și schițând cum ar vrea să arate viitoarea locuință din satul Padea.

Actrița Marioara Voiculescu (1889-1976, studii la Bucu-

rești și Paris, directoarea teatrului care îi purta numele, societară a Teatrului Național din București) revizuește „îndrăcită” – după titlul unei piese care a consacrat-o pe scena românească –, estimarea materialelor făcute în biroul arhitectului pentru casa ei. În fine, de la ferma „Cuibul din luncă” (Teleorman), vechilul N.C. Ianolide îi raportează mersul gospodăriei. Nu uită să înșire mioros visul avut despre a treia căsătorie a stăpânului cu Roxana Mavrocordat. Scrisorile se păstrează la Biblioteca Națională, fondul St. Georges.

Micul castel în stil gotic, unde funcționa Serviciul de meteorologie

G.G. Harocopos către Ion Berindei

G.G. Harocopo[s]
Alexeni prês Urziceni
(Roumanie)

Doamnă,

În dosul grădinei domniei voastre sunt 28 de pogoane, care, după spusa mai multor locuitori din comună demni de crezut, a-

ceste pogoane aparțin întregi proprietăți Alexeni. Aceste pogoane, la venirea mea în Alexeni, le-am găsit posedate de locuitori, în modul următor: câțiva bețiți din comună le arenda pă băutură la un cârciumar din sat și astfel a urmat lucru până astăzi. Valoarea acestor pogoane fiind relativ considerabilă, sunt de părere că ar fi bine de a se pune un

termen la starea aceasta. Vă rog dar să dați o petițiune iscălită și de doamna Filitti către subprefectura plășii Câmpu în Urziceni spre a mă pune oficial în posesie. Și cred că nu o să întâmpinăm nicio dificultate din partea locuitorilor.

Devotat domniei voastre,
G.G. Harocopo[s]
1893 dec. 7/19
Alexeni

Alăturat trimit recipisa de achitarea prestației pe 1926, care mi-a fost trimisă tocmai astăzi.

Luni am dat la mașină lâna ce mai era; ce a mai rămas am dat-o la Zinca a o toarce până sâmbătă, când o voi trimite la Alexandria prin dl. Iatan, care și-a luat această sarcină.

Ionel, care umblă din sat în sat, din casă în casă, ca un nenorocit, nemâncat, neștiind încotro s-o mai apuce, l-am luat cu lucru casei de la 15, gândindu-mă la cele spuse de coconița că e un nenorocit. I-am făcut morală, i-am atras atenția de modul cum s-a purtat și cum trebuie să se poarte un meseriaș cu stăpânul lui; i-am dat de lucru la tractor să-l curețe și să vedem ce-i lipsește a-l avea gata la pornire, nu atunci să stau pe câmp. Așadar, vă rog și eu a-l primi în servicii, crezând că se va mai po-căi văzând atâtea mizerii; nu-i

voi da niciun ban, iar salariul îl veți fixa Dv. și care va fi mai mic ca cel anterior a se învăța minte.

Ieri a venit Miclea Ionescu măcelar, căruia i-am vândut:

1. Taurele bivol 2. Taurele bivol cel mic 3. O vacă.

Atât taurele bivol cel mic, care era slab și degerat, cum și vaca care era numai oasele de ea nu puteam obține, după cum nici nu am obținut, mai nimic pe ele. Prețul a fost după multă tocmeală 11.000 lei, din care 10.000 îi am la mine și-i trimit la dispoziția Dv., iar 1.000 lei am lăsat-o la el să-mi dea carne treptat, după cerere pentru curte.

După multă socoteală făcută aci, eu cu logofătu am crezut să le dăm din toate aceste trei vite numai taurele, iar din celalalte nimic. Prețul e potrivit.

Astă noapte a fost un frig mai tare ca toate din cursul iernii. În curte e bine. Am dat

în judecată pe I. Ciutacu, M. Mincu și Ion Preda din Beuca, care au venit la vânzătoare în pădure. De asemeni, și pe cel ce a tăiat lemne, căci jandarmii mei stau să bea în cârciumi, iar treabă ioc, vorba turcului.

La cuconu Jean e bine.

Pe strada Paris [sic!] e un magazin unde se găsesc cercei pentru oi; cum avem o presă (clește) sistem Hauptner, ce ne-a fost dat cadou de dl. Colonel, ne-ar trebui numai copcile (cerceii), circa 400, ca să le aplicăm în primăvară la oi și la mielele ce vom opri; nu e mare cheltuielă ce se face, căci numai o oaie valorează toate copcile. Dl. colonel știe de unde le-a cumpărat și vă poate da indicații.

Respectuoase sărutări de mâini coconiței.

Binevoiți, vă rog, a primi respectele mele deosebite,

N.C. Ianolide ■

SPIONUL PRINS ÎN TREN

În prima parte a anului 1914, România era vizitată de diferiți „emisari” ai țărilor ce se pregăteau să participe la Primul Război Mondial. Rusia, de pildă, își făcea simțită prezența nu numai prin țarul Nicolae al II-lea, care a venit în iunie la Constanța (*Magazin istoric*, nr. 8/1999), ci și prin serviciul său de spionaj, care acționa pe teritoriul României.

Ziarul *Seara* din 2 aprilie 1914, sub titlul *Demascarea spionajului rusesc. Servitorii Palatului în legătură cu Troischy*, relatează că un anume Leon Troischy, angajat al Legației Rusiei la București, primea de la doi valeți de la Palatul regal documente importante, care-l vizau pe rege și activitatea acestuia. Leon Troischy dorea să afle mai ales de ce parte se va situa România în război. Una dintre întâlnirile spionului cu un informator a fost fotografiată de agenții Siguranței.

În ziua de 20 martie el va călători cu trenul din Capitală până la Pașcani, așa că Siguranța a decis să acționeze. Un agent deghizat în militar s-a urcat în tren și, cu ajutorul unei fotografii, l-a găsit pe Leon Troischy la clasa a II-a. L-a călcat pe picior, iar acesta a ripostat prin înjurături în limba română. „Militarul” l-a palmuit, apoi a început o bătaie în toată regula. Vacarmul generat de incident a făcut ca jandarmii care se aflau în tren să intervină, arestându-l pe amândoi. La Pașcani au fost dați jos din tren și conduși la Poliția gării. Aici spionul rus a avut surpriza să constate că „militarului” român i se dă drumul, în timp ce el este reținut în continuare. A protestat, susținând că este „salariat al Legației Rusiei”. I s-a arătat însă fotografia în care primea documentul, așa că a trebuit să recunoască. Valetul care îi dăduse documentul se numea Sontag. Celălalt colaborator venea deghizat în femeie, cu o perucă pe cap, la el acasă.

După ce și-a recunoscut activitatea de spion, lui Leon Troischy i s-a arătat actul de expulzare. A fost escortat până la Ungheeni, de unde a părăsit țara. Interesant este faptul că el fusese la rândul lui spionat de un salariat al Siguranței, vecin cu el pe strada Umbrei nr.1, chiar prin „gaura cheii”.

Gabriel CIOTORAN

la urmă nu veți permite aceluia să mă frustreze în acest mod.

Vă rog deci a trimite toate devizele de până acum, precum și cu numărul unităților ce au intrat în construcție și cu planurile; asemenea, devizele parchetelor, fierării de la Haug și geamurilor de la Zwoelfer cât mai curând vărului meu dl. Gh. Oprescu, strada Precupeții Noi 24 bis, pe care l-am însărcinat, în lipsa mea, a controla prețurile. Nu mai plătesc nimic până nu voi controla prețul și calitatea.

În ceea ce privește scara de marmură, nu o pot primi, căci atât eu cât și persoanele competente cari au văzut-o au găsit că are mai mult aerul unei scări de serviciu decât scara principală de la etagiul I. Vă rog deci, a face un deviz astfel cum ne-am înțeles verbal de la început și a-l trimite tot lui Oprescu. Dumneata, care ești artist, trebuie să fi văzut că această scară nu face pentru casa mea; nu mai spun nimic deocamdată de înălțimea plafonului de la *re-de-chaussée* (parter), care trebuia să fie, conform convențiunii, tot atât de înalt ca și înălțimea odăilor în care locuiesc actualmente.

Ași fi foarte mâhnită dacă aceste observații atît de juste v-ar face cea mai mică neplăcere; cît despre antreprenori, legea îmi dă mijloace de a-i constrânge.

Vă rog, domnule Berindey, a trimite domnului Oprescu, cît mai curând, toate actele necesare pentru a putea termina complet casa într-o lună de aci, căci ași putea avea pretenții și pentru întârziere.

Cu această ocaziune, primiți distinsele mele salutări.

Marioara Voiculescu

Marioara Voiculescu...

N.C. Ianolide către Ion Berindei

16 februarie 1927

Ferma „Cuibul din luncă“

Vie și pomicultură

Proprietatea d-lui arhitect

I.D. Berindey

Comuna Beuca,

județul Teleorman

Mult stimat Cocoane

Geony,

Deși nu sunt superstițios, totuși visul frumos de astă noapte, 15-16 februarie, ceia ce coincide cu împlinirea a doi ani de la căsătoria Dv., m-a îndemnat a vi-l descrie: erați la București într-o came-

ră mobilată

cu niște

scaune și

divanuri albe

sculptate în

stil românesc.

Cocoana

Roxane, pe

divan, cu o

rochie ele-

gantă (pe un

scaun-ban-

că), a stat de

vorbă cu so-

ția mea, spu-

nându-i că o

va face nașă pe coconița, care i-a răspuns: cum, este căsătorită? Da, dar fac cununia de argint; iar Dv., răsturnat pe un divan, foarte dispus, foarte bine aranjat și mai tânăr decât sunteți (să mă iertați dacă fac această descriere) ați stat de vorbă cu mine.

Nu e o fantezie a mea, ci a visului, vedeți dar, un vis frumos la aproape doi ani de la căsătorie, să dea Dumnezeu să vă văd totdeauna cum v-am văzut în astă noapte, iar nunta mea de argint e la 19 octombrie 1935; să fiți sănătoși și plini de viață a-mi fi nași atunci.

... era societară a Teatrului Național

Profesorul Emil Condurachi cu un grup de arheologi străini la Histria

secol al XVIII-lea, unde, aveam să aflăm curând, familia avea norocul să locuiască datorită legislației extreme de protecție pentru chiriași din primii ani de după încheierea războiului. În lunga conversație din acea seară, în care am vorbit despre o mulțime de lucruri, s-a întâmplat să menționez cu admirație numele lui Louis Gernet (istoric, filolog și sociolog francez, 1882-1962). Din acea clipă, Pierre m-a adoptat pentru totdeauna, cu o fidelitate severă, niciodată dezmințită.

Am avut astfel norocul de a fi nu doar martor, ci și cumva părtaș la geneza noii școli franceze de studii clasice, la fel de revoluționară în acest domeniu al trecutului pe cât de decisive au fost, pentru istoria Evului Mediu, operele lui Fernand Braudel, Jacques Le Goff sau Georges Duby. În frunte cu Jean-Pierre Vernant (1914-2007), filosoful convertit la studierea Antichității sub îndrumarea lui Louis Gernet, și numărându-i în prima linie în acei ani pe Vidal-Naquet și pe

rafinatul filolog Marcel Detienne, temporar convertit la structuralism, grupul restrâns de antichizanți de la Secția a VI-a a Școlii Practice de Înalte Studii de la Paris (Ecole Pratique des Hautes Etudes) – care, după 1968, va deveni Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Școală de Înalte Studii în Științe Sociale) – inaugura în acei ani o reevaluare radicală a modului de înțelegere a lumii antice.

L-am auzit pe Vidal-Naquet când începea admirabila exegeză a tragediei antice, domeniu de care nu se va despărți niciodată, publicând mai întâi, împreună cu J.-P. Vernant, două volume intitulate *Mythe et Tragédie en Grèce ancienne* (1972 și 1986), apoi *Le miroir brisé. Tragédie athénienne et politique*, 2001 (Oglinda spartă. Tragedia ateniană și politica). Tragedia clasică a fost pentru el, într-adevăr, o oglindă a cetății, dar o oglindă spartă, chemând la lecturi multiple și punând sub semnul întrebării ce spune, ce face și ce crede cetatea.

E fervescenta cu care eram chemați să explorăm împreună căi până atunci de nimeni străbătute în studiul Antichității l-a situat imediat pe Pierre Vidal-Naquet în prima linie a urmașilor lui Gernet. O etichetă destul de sumară i-a clasat pe toți de-a valma printre *structuraliști* și e adevărat că au adoptat unii cu entuziasm, ca Marcel Detienne, alții cu prudență – metode elaborate inițial de antropologia structuralistă, ilustrată cu brio în acei ani de Claude Lévi-Strauss. Dar, cel puțin în privința lui Vidal-Naquet, această etichetă nu e cea mai potrivită. Istoric până în vârful unghiilor, el știa nu doar să descopere opoziții binare și structuri remanente ale imaginarului, ci și să le înscrie în dinamica istoriei. Se și amuza, atrăgând atenția asupra absenței oricărui vocabular tehnic structuralist – de tipul *masculin versus féminin* – din studiile sale.

În același timp însă, am aflat și cine era de fapt Pierre Vidal-Naquet. Fiindcă el era cu mult mai mult decât un remarcabil novator în câmpul studiilor despre Grecia antică. Născut la 23 iulie 1930 într-o familie care descindea din acei medici și erudiți *Juifs du Pape* (evrei ai Papei), evrei stabiliți în preajma Curiei papale de la Avignon, care au dat și Spaniei, și Franței, mari savanți și iluștri intelectuali, fiu și nepot al unor avocați dreyfusarzi, Vidal-Naquet scăpase de deportare aproape prin miracol, la 14 ani. În schimb, ambii săi părinți sunt trimiși la Auschwitz, de unde nu se vor mai întoarce.

A scris cândva că s-a consacrat istoriei așa cum alții se călugăresc, cu o fervoare a

Istorici pe care i-am cunoscut

Acum aproape jumătate de secol, când începeam să lucrez la teza mea de doctorat, imprudent intitulată **Formarea gândirii democratice în Grecia antică**, în biblioteca Facultății de Istorie din București exista o excelentă revistă franceză, *Revue Historique*, destinată mai ales informării profesorilor de liceu. Câțiva ani la rând, un *Buletin de Istorie greacă* fusese publicat de un mare istoric, Edouard Will, de la Universitatea din Nancy. Era un foarte bun instrument de informare prealabilă, alcătuit cu un spirit critic extrem de echilibrat, dar foarte viu, așa că, atunci când am citit acolo prezentarea foarte elogioasă a unei cărți datorate colaborării dintre doi tineri universitari, Pierre Lévêque

și Pierre Vidal-Naquet, despre Clistene și reformele lui, am devenit brusc foarte curioasă. Cartea, aflam de la Will, era de o originalitate cu totul aparte, punând în legătură reforma alcmeonidului (Clistene aparținea uneia dintre cele mai vechi și mai aristocratice familii ateniene, cea a Alcmeonizilor) atât cu evoluția socială și politică a Ateiei, cât și cu matematica pitagoreică, cu sculptura lui Antenor și cu utopiile ulterioare ale lui Platon. Era exact genul de întreprindere intelectuală pe care mi-l propusesem (în taină, ca să nu-mi sperii profesorii). Așadar, curiozitatea mea era de nepotolit.

PIERRE VIDAL-NAQUET

ZOE PETRE

In vara aceluiași an, 1967, pe șantierul de la Histria, tatăl meu, profesorul Emil Condurachi, care conducea de mulți ani săpăturile din vechea ctitorie milesiană, a primit vizita lui Pierre Vidal-Naquet, care întreprindea, împreună cu familia, o explorare a siturilor antice din România și Bulgaria în chip de călătorie de vacanță. Nu știusem de acest proiect și deci nu eram la Histria, dar, spre marea mea bucurie, vizitatorul îi dăruise

tatălui meu cartea despre Clistene. Mai mult, prietenia lor (care avea să dureze neclintită în următorii 20 de ani) s-a cimentat brusc atunci când tatăl meu a aflat că Pierre, distrat ca un adevărat Doctor Nimbus, se aplecase din barca cu care pornise în expediție pe Dunăre, scăpând în apă, iremediabil, conținutul buzunarelor de la cămașă, adică banii de concediu. Erau toți banii familiei. Nu degeaba tatăl meu era supranumit Pater (Tatăl) –

i-a împrumutat pe loc lui Vidal-Naquet toți banii pe care îi avea la el și au convenit că, în cursul anului următor, vor găsi un mijloc de restituire.

Chiar în ianuarie 1968, prilejul s-a ivit: am reușit să capăt îngăduința de a petrece o lună în bibliotecile din Franța și astfel am ajuns pentru prima dată în casa de pe Rue du Cherche Midi, în centrul Parisului. Era o superbă locuință de sfârșit de

important și mai riguros dosar documentar al faimosului Mai '68. Ca un excelent istoric și ca un adevărat „centrist de extremă stângă” (după cum s-a definit odată) – un slujitor al libertăților, neobosit anti-comunist, ostil însă reacționarilor de orice obediență –, el a oferit o cheie de descifrare a evenimentelor din 1968 pe care puține alte lucrări au izbutit să o afle.

In 1972, Pierre Vidal-Naquet publica, împreună cu istoricul britanic Michael Austin, o culegere de texte comentate, intitulată *Economii și societăți în Grecia antică*. Aparent, e vorba de o antologie de texte antice comentate pentru uzul studenților, dar, începând cu pluralul din titlu, reprezintă de fapt o minirevoluție pentru istoria socială a Greciei antice. Tot atunci apar deja menționatele volume *Mit și Tragedie*, urmate de culegerea de studii *Le Chasseur noir. Formes de pensée et formes de société dans le monde grec* (Vânătorul negru; Forme ale gândirii și forme ale societății în lumea greacă, 1981; traducere în limba română la Editura „Eminescu”, în 1985). *Vânătorul* din titlu era împrumutat din povestea efebului Melanthion, răătăcit în tranziția către vârsta adultă. Cartea examinează componente centrale ale civilizației grecești – cultivarea pământului, sacrificiul, statutul politic și militar al cetățeanului – pe scurt, *cetatea, polis*, miezul creației instituționale, intelectuale și artistice a Greciei, așa cum se vede ea din ținuturile de margine,

primejdioase și tranzitorii, ale universului politic grec, inovând astfel studiile clasice în aceeași măsură în care a revoluționat istoria mai recentă cartea lui Bronislaw Geremek despre marginalii orașului medieval. Demersul lui Vidal-Naquet va continua cu volumul *La démocratie grecque vue d'ailleurs. Essais d'historiographie ancienne et moderne* (Democrația greacă văzută din altă parte. Eșuri de istoriografie veche și modernă, 1990).

Între timp, „ultimul dintre dreyfusarzi”, după cum l-a numit Didier Laurent într-un interviu din 2004, se angaja într-o nouă cruciadă, începută cu exegeza miturilor identitare ale istoriei Israelului (în cartea *Flavius Josèphe ou Du bon usage de la trahison* – Flavius Iosefus sau despre foloasele trădării, 1977), continuată cu studii reunite în cele trei volume *Les Juifs, la mémoire et le présent* (Evreii, memorie și prezent, 1991-1995), și care – împreună cu deconstrucția mitului Atlantidei (*L'Atlantide. Petite*

histoire d'un mythe platonicien –, Atlantida, mică istorie a unui mit platonian, 2005) și cu amplele sale *Memorii* (Vol. I. *La brisure et l'attente, 1930-1955* – Ruptura și așteptarea – și vol. II. *Le trouble et la lumière, 1955-1998* – Tulburarea și lumina) – avea să-i domine ultimele decenii de activitate, anume bătaia cu falsurile negaționiste ale acelor care, în frunte cu Robert Faurisson, acest „Eichmann de hârtie”, instrumentalizau pervers lectura critică a surselor, crezul de-o viață al lui Vidal-Naquet, pentru a reduce oroarea Holocaustului la proporțiile unui accident minor.

De două ori agresat, ca istoric și ca evreu, fiu al unor părinți gazați la Auschwitz, Vidal-Naquet a pornit contra acestor „Asasini ai memoriei” (1987) un război intelectual admirabil prin rigoarea cu care analizează documentele și prin maniera rece cu care polemizează cu așa-zii revizionisti, dar și cu oricine exploatează în scopuri impure memoria tragică a secolului nostru. Chiar în disputa care încearcă – sau, dimpotrivă, refuză – să compare nazismul și comunismul, Vidal-Naquet operează cu aceleași criterii de raționalitate, distingând între *genocid* – exterminarea programată a unui popor întreg – și *crima contra umanității*, diferită conceptual, dar cu nimic mai prejos într-o ierarhie a bolgiilor Infernului.

Acest mare istoric, prieten de-o viață, inteligent și caustic, eric și timid, vulnerabil și afectuos, ne-a părăsit în noaptea 28/29 iulie 2006. ■

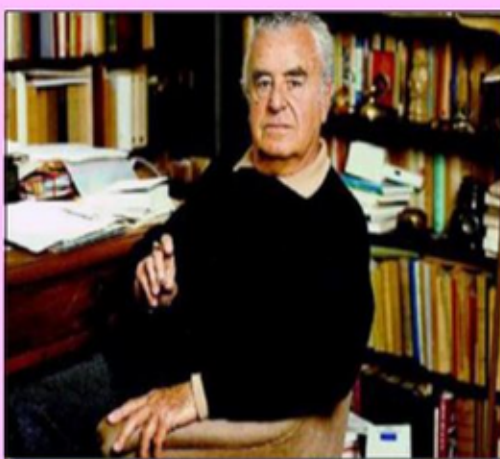

Pierre Vidal-Naquet

căutării adevărului care l-a însuflețit clipă de clipă. Cu puțin timp înainte de a fi deportat, tatăl său îi citase o frază a lui Chateaubriand despre Tacit: „Când, în tăcerea abjecției, nu mai răsună decât lanțul sclavului și vocea delatorului; când totul tremură dinaintea tiranului și când favorurile lui sunt la fel de primejdioase ca dizgrația, se ivește istoricul, însărcinat cu răzbunarea popoarelor“. Chiar dacă, la maturitate, comenta cu umor această identitate a sa, de istoric-răzbușător al popoarelor, nici unul dintre cei care i-au cunoscut febrilitatea protestatară nu poate nesocoti profunda vocație justițiară a operei sale.

Decide „să-și disciplineze imaginarul“ prin studiul Antichității, unde se întâlnește cu maeștri pe care nu va înceta să-i amintească cu grație, ca Henri-Irénée Marrou (istoric francez al Antichității târzii, 1904-1977) sau Louis Robert (istoric și epigrafist francez, 1904-1985, considerat cel mai mare epigrafist al lumii). Decisivă avea să fie întâlnirea cu Louis Gernet, un desăvârșit elenist, care aderase la antropologia lui Emile Durkheim și Marcel Mauss, și mai ales cu Jean-Pierre Vernant, continuatorul lui Gernet.

În mod caracteristic însă, în timpul războiului din Algeria, Vidal-Naquet – pe atunci asistent – debutează cu o carte-anchetă despre dispariția unui tânăr matematician, Michel Audin, interogată de Armata franceză, declarat evadat și dispărut. Prin conferințe,

Jean-Pierre Vernant

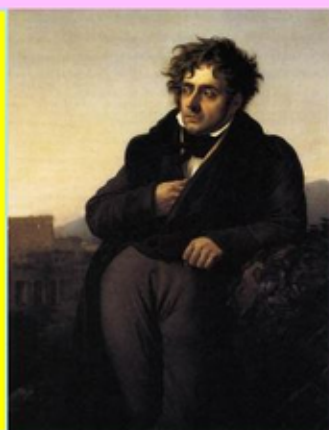
acțiuni de protest și prin cartea sa, *L’Affaire Audin*, 1958 (ediție mult sporită în 1989), el a dovedit în mod public că Audin a fost de fapt asasinat de militarii care îl torturaseră. Urmarea? A fost dat afară de la Universitatea din Caen și reîncadrat – în urma unui proces pe care îl câștigă – la Lille și la Lyon, pentru a ajunge în cele din urmă director de studii (profesor) la Școala Practică de Înalte Studii de la Paris. În 1964, în colaborare cu Pierre Lévêque, publică excelentul *Clisthène l’Athénien*. Se conturează astfel un dublu registru de pasionată, dar riguroasă investigare a faptelor, ideilor și imaginarii lui,

*Când, în tăcerea abjecției,
nu mai răsună decât
lanțul sclavului și
vocea delatorului;
când totul tremură
dinaintea tiranului și când
favorurile lui sunt la fel de
primejdioase ca dizgrația,
se ivește istoricul,
însărcinat cu răzbunarea
popoarelor*

Chateaubriand

antic și modern, unificând sub semnul aceleiași spirit critic niciodată șovăitor trecutul îndepărtat și prezentul cel mai fierbinte.

Când l-am cunoscut, Vidal-Naquet tocmai publica lucrări de mare amploare pe teme foarte diferite de cele de istorie antică: *La Raison d’Etat* (Rațiunea de stat, 1962) și *La Torture dans la République* (Tortura în vremea Republicii, 1972), un model de cercetare pe cât de riguroasă, pe atât de plină de curaj, asupra cazurilor în care instituții ale statului francez au admis explicit și au practicat tortura. Patru decenii mai târziu, el declara: „Înainte de a fi deportat, tatăl meu a fost torturat de Gestapo la Marsilia. Ideea că aceleași torturi pot fi exercitate... de ofițeri sau polițiști francezi îmi provoacă oroarea... Într-un sens, e vorba de patriotism.“ Participant, alături de studenții săi, la marile mișcări din 1968, el va publica în anul următor, împreună cu Alain Schnapp, *Journal de la commune étudiante* (Jurnalul Comunei studențești), probabil cel mai

Pastila de cuvinte

Urmând clasificarea din cartea istoricului Nicolae Stoicescu (Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României), discutăm originea numelor de măsuri pentru materii uscate, folosite de obicei pentru cereale. Unele dintre acestea, ca, de exemplu, ocaua de capacitate, au fost folosite și pentru lichide. De aceea, le-am discutat în episoadele precedente.

MĂSURI PENTRU MATERII USCATE

Academician MARIUS SALA

Baniță „unitate veche de măsurat capacitatea folosită pentru cereale, de valoare diferită după epoci și regiuni, dar egală, în general, cu 20 de ocale“. Corespunde unei *dimirlui* (în Moldova), unei *ferdele* (în Transilvania), unei *sinice* (în Dolj) sau unei *măsuri* (în Banat). A fost una dintre cele mai des folosite unități de măsură pentru capacitate în Țara Românească, în secolul al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea. După introducerea sistemului metric tinde să dispară sau cuvântul numește, de obicei, măsura pentru cereale de 20 de litri. Cât privește originea, Dicționarul Academiei arată că, în limbile slave, există cuvântul *banja*, cu înțelesul de „vas (rotund); baie, ulcior“, al cărui diminutiv *banica* „baie“ se găsește la bulgari. Înțelesul special al termenului românesc pare să se fi dezvoltat în limba română.

Brădie „măsură de capacitate pentru cereale, de circa zece ocale“ este menționată

Bulă sigilară (atelier din Țara Românească), reprezentându-l pe Alexandru al II-lea (1568-1574), cu fiul Mihnea al II-lea

în zona Bihorului. Cunoscut cuvântul din copilărie, când era foarte frecvent. Nu văzusem atunci Dicționarul Academiei, care discută termenul sub *brădoai* „vas de lemn“, împreună cu *brădoaică* „putină mică“. În același dicționar se arată că *brădoai* este, se pare, rezultatul contaminării dintre magh. *bödöny* (care a dat în română *bădăi*, *bădăi*) și *brad* (materialul din care sunt făcute vasele respective). Cuvântul *brădie* este considerat o variantă for-

mată cu alt sufix decât *brădoai*.

Căblă este explicat, în Dicționarul Academiei, prin „măsură pentru cereale și poame, în Moldova, corespunzând unei găleți și constând din patru ferdele, fârtale“; este deci sinonim cu *găleată*. Are o variantă învechită, *căbel*, pe care o cunosc din copilăria mea, petrecută la poalele Munților Apuseni. Este sigur un împrumut din vechiul slav *kmubilnu*. Nu poate fi cuvânt latinesc (*cupella*, *cupellus* sau *cubulus*), cum îl consideră unele surse. Cuvântul latin medieval *cupella* stă la baza termenului slav, al germanului *Kübel* și al maghiarului *köböl*. *Câblă* (sub forma latinească *cubulus* sau cea maghiară *köböl*) este amintit în documentele medievale latinești, la 1181, când se vorbește de o găleată de grâne. Capacitatea ei era diferită de la o regiune la alta și de la o epocă la alta. *Câbla* (sau *găleata*) a fost cea mai veche măsură de capacitate pentru cereale folosită în Țara

A fost odată ca niciodată VINEREA MARE ȘI VINERELELE

Dr. GEORGETA ROȘU

Vinerea Mare și Vinerelele se prăznuiesc în octombrie. Întocmai cum ne arată numele, octombrie este a opta lună a anului în calendarul roman, care începea la 1 martie, și a zecea în calendarele iulian și gregorian. În imaginarul popular această lună este numită Brumărel, pentru că acum cade prima brumă...

Este timpul trecerii de la toamnă la iarnă, țăranii îndeplinind în această lună câteva munci esențiale pentru asigurarea resurselor de trai ale familiei: încheierea semănturilor de toamnă, adăpostirea turmelor în locurile de iernat, vânzarea surplusului de produse agro-pastorale la târgurile și iarmaroacele de Sfânta Paraschieva și Sfântul Dumitru, strângerea ultimelor roade de pe câmpuri și din livezi.

Ziua de 14 octombrie este cunoscută în popor și ca Vinerea Mare și este dedicată Sfintei Vineri, reprezentare mitică asemuită cu zeița romană Venera, protectoarea vegetației și a fertilității. De la această dată, 14 octombrie, până la 27 octombrie, prima zi după praznicul Sfântului Dumitru, zilele sunt patronate de Sfânta Paraschieva. De aceea ele se mai numesc și Vinerele...

Biserica ortodoxă a suprapus peste celebrarea zeiței Venera praznicul Cuvioasei Paraschieva. În ziua de 14 octombrie, credincioșii se închină sfintelor moaște ale Cuvioasei, pentru a fi vindecați de boli, pentru căsătoria fetelor și pentru nașterea de prunci sănătoși.

Despre Cuvioasa Paraschieva circulă multe legende populare. Una dintre ele spune că aceasta era orfană și foarte săracă și, cu toate acestea, împărțea și hrana și hainele celor aflați în nevoi...

Altă legendă pomenește despre faptul că, fiind foarte frumoasă, a fost răpită de o hoardă de tătari și dată în haremul unui pașă! Pașa a încercat s-o înduplece cu tot felul de daruri să-i fie soție, dar ea nu a acceptat și a fugit din harem. Soldații au prins-o însă și, în acel moment, s-a transformat într-un izvor.

In altă legendă se vorbește despre chinurile la care a fost supusă de păgâni, într-o zi de vineri, pentru a-și abandona credința. De aceea, indiferent în ce zi a săptămânii „cade” Sfânta Paraschieva, această zi se numește „Vinerea Mare”. De la această dată în colectivitățile rurale se împlinesc numeroase activități pastorale: mărlițul (împerecherea) oilor; ajung la termen soroacele ciobanilor, văcarilor și pândarilor; se dă drumul animalelor să pască peste tot în lunci și în țărini.

În această zi femeile nu fac treburi casnice și nu lucrează, fiind în pericol să se îmbolnăvească. În mod special nu cos, pentru că ar putea fi trăsните sau grindina ar produce multe pagube; nu torc, pentru a nu face negi la mâini. Ciobanii nu ciopleau nicio bucată de lemn, pentru că ar fi ieșit micii țărcați. La târgurile la care mergeau, gospodarii cumpărau haine groase, de iarnă, pentru toată familia, sumane și cojoace și scoarțe și velințe, pentru casă sau pentru zestrea fetelor.

Imaginarul popular acreditează ideea că așa cum e timpul de Sfânta Paraschieva va fi la fel în tot intervalul, până la Sfântul Dumitru.

Credincioșii ortodocși români merg în această zi în pelerinaj la Iași, la Biserica Trei Ierarhi, care are hramul Cuvioasei Paraschieva, pentru a se ruga și a se închina înaintea sfintelor moaște aduse de la Istanbul, la 1570, de domnitorul Moldovei, Vasile Lupu. ■

Greutăți pentru cântărit de cinci (cele de sus) și zece ocale

despre „măsură de suprafață“ (*Magazin istoric*, nr. 8/2010), că la origine avem cuvântul sâcesc *fyrdel* (=germ. *Viertel* „a patra parte“).

Găleată este un termen ce denumea un vas de lemn (sau, mai rar, de metal), care a servit la căratul sau la scosul apei din fântână și la alte operații (mulsul laptelui, transportul varului etc). Are ca sinonim, în Moldova și Ardeal, pe *căldare*, moștenit din lat. *caldaria* (există și în alte limbi romanice: it. *caldaia*, fr. *chaudière*, sp. *caldera*), dar și pe *ciutură* moștenit din latinescul *cytola* (luat, la rândul lui, din gr. *kotulos* „scoică“). *Găleată* înseamnă și o dare pe cereale, introdusă de Mihnea al II-lea, în 1585: *Mihnea-vodă au rămas în locul tătâne-său Domn și au trimis pe Mircea vistiariu și i-au adus steag și au adus în țară găleata*.

Cuvântul *găleată* există și în aromână, ca și în megleno-română. Este un cuvânt de origine latină, foarte probabil din latinul medieval *galleta*, care denumea o măsură de capacitate. Acesta a pătruns și în alte limbi romanice: în vechea franceză există *jaloie* „măsură de capacitate“ din același cuvânt latin medieval *galleta*. Nu se știe de unde a fost luat termenul latin medieval. Se știe însă că acesta stă și la baza unor

termeni din alte limbi: germ. *Gelte* „vas, vadră“, magh. *galéta*, ceh și sloven *galeta*, pol. *gioleta*. Interesant este faptul că *găleată* are aceeași origine îndepărtată cu *galon*, termen împrumutat din fr. *gallon*. Acesta este luat din engl. *gallon*, care provine din

vechiul francez *galon* „unitate de măsură“, formă normandă. Este un exemplu în plus care ilustrează categoria de cuvinte franțuzești numite „aller et retour“ (= dus-întors), revenite în țara natală din engleză (ca și *nurse* din fr. *nourrice*; *pedigree* din fr. *pied de grue*).

Găvan înseamnă, de obicei, „scobitură într-un obiect, cavitate (partea scobită a lingurii); obiect scobit sau care prezintă forma unei cavități“ (strachină, lingură mare etc.) În documentele din secolul al XVII-lea apare rar (la Rucăr și Dragoslavele); după N. Stoicescu, într-un document din 1677 *găvanul* este înlocuit cu *blid mare*, ceea ce arată că este vorba de cuvântul cunoscut *găvan* „obiect scobit“ (vameșul lua, la Rucăr, câte un *găvan* de mei la un car de mei), și nu de o unitate de măsură. Este, se pare, un cuvânt de origine slavă (bulg., sârb. *vagan* „strachină de lemn“). ■

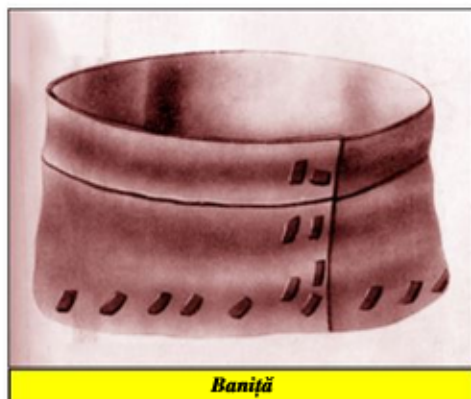
Știința în cuvinte potrivite cu Corina Negrea și Dan Manolache

luni-vineri de la 13.15

Radio
România
Cultural

cultural.srr.ro

Baniță

Românească, fiind probabil împrumutată din Transilvania.

Chilă este o măsură de capacitate (din vechiul sistem de măsură din țările românești) de origine turcă, întrebuințată mai ales pentru cereale, până în secolul al XIX-lea. A pătruns în Țara Românească și Moldova în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, fiind adoptată de cele două țări pentru a măsura cerealele pe care erau obligate să le dea Imperiului Otoman. Erau diferite tipuri (*chilă de Stambul*, ~ *de Salonic*, ~ *de Brăila*, ~ *de Galați*, ~ *de Basarabia*; *Magazin istoric*, nr. 2/1990), de dimensiuni variate („Niciuna dintre măsurile utilizate pe teritoriul țării noastre nu a înregistrat o variație atât de mare precum chila”, notează Stoicescu). Cuvântul a fost împrumutat din turc. *kil(e)*, la rândul lui împrumutat din mediogrecul *koilon* „măsură de grâu sau de lichide”.

Un loc aparte ocupă *coloda* (cu varianta *coloadă*), numele unei măsuri de capacitate pentru cereale utilizată numai în Moldova, care apare în multe documente slavone din secolele al XV-lea

și al XVI-lea, discutată de N. Stoicescu, dar neînregistrată în Dicționarul Academiei cu acest sens. În acest dicționar se dă, ca variantă a lui *călădău* „trunchi, buștean gros” din Transilvania (înregistrat în Lexiconul de la Buda, 1825), cuvântul bucovinean

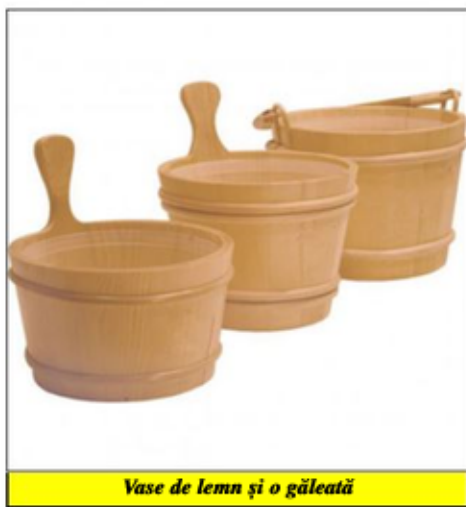
coloadă „copac rupt de vânt și căzut peste altul”, pe care îl explică din magh. *kaloda*, cu același sens (cum apare și în Lexiconul de la Buda). Stoicescu consideră că termenul *coloda* ar fi un împrumut din polonă, unde exista o măsură numită *koloda*, amintită și de slavistul Ioan Bogdan. Mihai Costăchescu, editor de documente slavo-române, precizează că acea măsură era făcută dintr-un trunchi de copac scobit, ca *dimerlia* sau stambola moldovenească. Cred că e vorba de două cuvinte diferite: *coloadă* „buștean” din maghiară și *coloda*, un cuvânt slavon (apare în documentele slavone; când au fost traduse în română, termenul slavon a fost păstrat, dar se pare că nu a circulat în limba română, în afara textelor slavone).

Cop „măsură de capacitate pentru lichide și produse solide, egală cu un litru, făcută din lemn, din metal sau din pământ” este un împrumut din dialectul săsesc,

unde există *kôp* „pahar”. Este înrudit de departe cu *cofă*, de origine germană (literar: *Kufe*), care a pătruns la slavi, la turci și la unguri. Noi am împrumutat cuvântul de la unguri, de la slavi sau din săsește (*kôf*). Probabil tot origine germană are și *cofér* „cofă mică, șiștar”, luat din germanul *Küfer* sau din săsescul *Schufel*.

Dimerlie (cu variantele *dimerlie*, *ghimirlie*) „măsură de capacitate pentru cereale” este un sinonim al lui *baniță*. A fost împrumutat din turcă (turc. *dimerli* „de fier”). Primele date despre capacitatea *dimirliei* sunt din secolul al XVIII-lea. A avut, în Moldova, rolul pe care l-a avut *banița* în Țara Românească.

Ferdelă (cu variantele *felderiu*, *fârtai*, *viertel*) „măsură de capacitate pentru cereale, conținând 20 de litri, corespunzătoare unui sfert de găleată” era folosită frecvent în Transilvania, unde îndeplinea rolul *baniței* din Țara Românească și al *dimirliei* din Moldova. Am arătat, în pastila

Vase de lemn și o găleată

*Pagina cu miniatură
din Sahname*

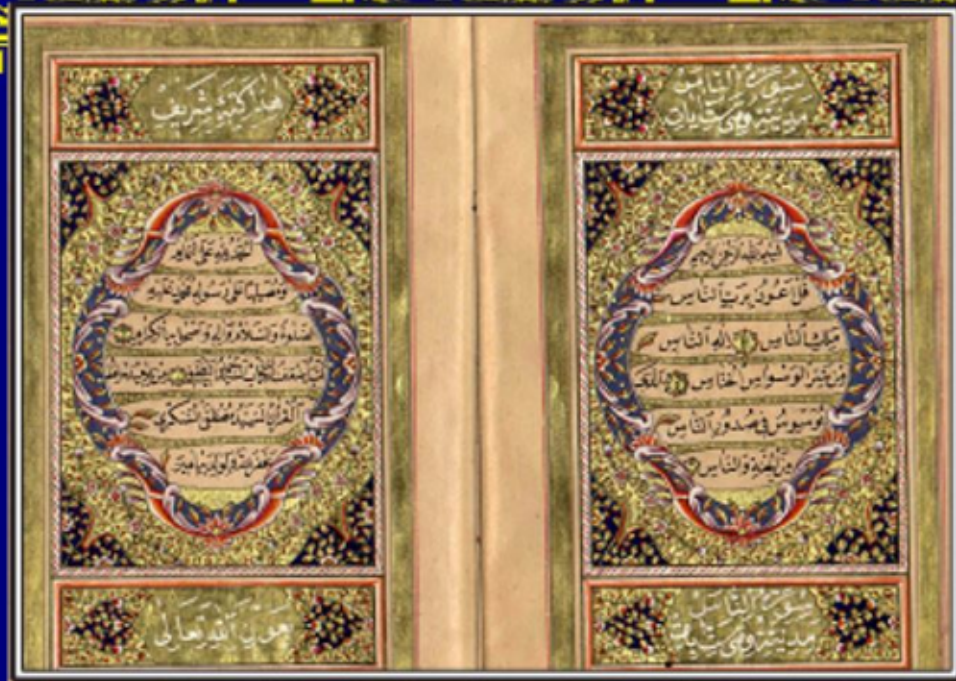
*Tetraevanghel, secolul al XV-lea,
scris de Teodor Mărișescu*

ALBUM ISTORIC

Manuscrisul Istoriei lui Eneide, ilustrat de Petruche Iogașul

La începutul lunii septembrie, sala „Theodor Pallady” a Academiei Române a găzduit, pentru o săptămână, o expoziție de valori ale patrimoniului cultural național aflate în colecțiile Bibliotecii Academiei Române. În cele trei secțiuni, Manuscrise Carte rară, Cabinetul de stampe și Cabinetul numismatic, vizitatorii au putut vedea, după cum afirma doamna Gabriela Dumitrescu, șefa Serviciului Manuscrise Carte rară, „plese rare de valoare excepțională, unele expuse pentru prima oară sau foarte rar”.

File din Coran

*Ptolomei VI, comemorarea
Cleopatrei I; octodrahmă*

*Aureus din vremea lui Aurelian,
Imperiul Roman*

*Solidus emis în vremea
împăratului roman Procopius*

*Monetă de 10 ducați
de la Sigismund Rakoczi...*

... și de la Gabriel Bethlen

*Theodor Palady (1873-1956),
Fieci persane la o masă de cafea*

*Kitagawa Utamarō (1797-1898),
Cartezara Hanabishi
de la Casa santului*

*Incendii din Borgo după Rafael,
copie de un anonim după Marcantonio Raimondi*

**De ce are omenirea o istorie?
Pentru că nu se limitează la
biologic, acesta fiind integrat
cultural și psihic**

a satisfacerii necesităților impuse prin instinct, activitatea economică a omului și a societății omenesti. Sfera spirituală își regăsește valențele în lumea culturii, a religiei și credinței. Evident, cele două spații au părți vaste de intersecție. În fapt, unilateralitatea determinismului – exclusiv economic, exclusiv psihic sau spiritual compromise valoarea umană, valoarea pur și simplu, a actului istoric. Istoria poate fi văzută drept o modificare a adoptării de către umanitate sau de către civilizațiile active, într-o perioadă sau alta, a unor valori care dobândesc un statut prioritar. Fapta, acțiunea, determinată numai și numai de rațiuni economice, sau numai politice, ori psihologice, culturale eventual, fiind scoasă de sub determinarea restului factorilor care definesc umanitatea omului, nu poate fi decât dezastruoasă.

Una dintre întrebările prime ale filosofiei lui Jean-Paul Sartre se prezintă, în cea mai succintă formă, astfel: „De ce are omenirea o istorie?” Iată o problemă diferită, care însă nu are cum să nu se coreleze cu aceea a naturii istoriei. Odată cu evoluția umanității s-a declanșat, pe calea unei deveniri specific umane, un proces în care biologicul este integrat cultural și psihic, deci, evident, depășit.

originile în biologic: animalele își datorează existența plantelor. Plantele utilizează energia solară pentru a realiza sinteza de masă organică, iar aceasta se traduce în propria lor multiplicare și diversificare. Animalele se hrănesc alimentându-se cu o masă organică deja sintetizată

Omul și-a fixat ca principală pradă propria specie

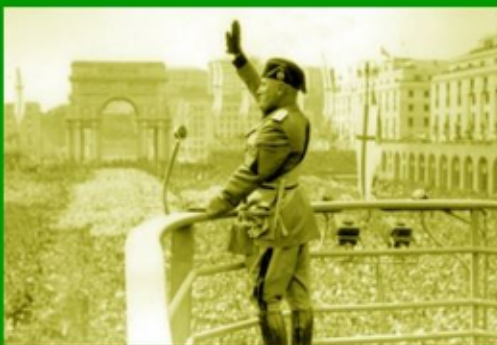
în organisme vii, dar, odată apărute, se dedublează trofic, dând naștere speciilor pe care le denumim curent ierbivore, celelalte fiind carnivorele. Unele specii deosebite de plante pot fi și ele carnivore. Specii de animale carnivore pot manifesta canibalism, dar acest din urmă fenomen are o importanță cantitativă redusă în nutriția unei specii ori se manifestă exclusiv în condiții de înfometare gravă, atunci când un areal devine supra-aglomerat cu exemplare având nevoi alimentare

similare, sau se exercită asupra unor pui, practicat fiind de către masculi, dacă aceștia sunt incomodați de cei mici într-un fel sau altul. Apariția speciei *homo sapiens sapiens* printr-o aparentă serie de trepte intermediare, pornind de la primate de tipul considerat astăzi a alcătui grupul prehominiilor introduce în lumea vie, în biosferă, un comportament cu două caracteristici absolut noi, cel puțin atât cât putem să apreciem astăzi. Printr-o capacitate și dezvoltare structurală deosebită apare posibilitatea de progres până în prezent, și atât cât se poate prognoza, practic nelimitat în prelucrarea informației, în construcția imaginativă, creativă, în elaborarea de cunoștințe, idei, invenții, toate acestea bazate pe utilizarea cuvântului, pe limbaj și, astfel, în continuare, pe concept, raționament, rațiune. Datorită limbajului sunt posibile nu doar comunicarea, ci și ridicarea la un

nivel oricât de înalt a categorizării aplicată pe setul de experiențe. Inteligența animală și poate nu doar animală nu este cu nimic inferioară celei umane, dar prima nu dispune de posibilitatea raportării la limbaj, exprimării și stocării datelor în concepte definite nominal.

Pe seama acestei enorme capacități de extindere a

**Inteligența animală nu este
inferioară celei umane,
dar nu se poate raporta la limbaj,
nu se poate exprima și nu poate
stoca datele în concepte**

O PERSPECTIVĂ CULTURAL- PSIHIATRICĂ ÎN ISTORIE

*Cultul personalității, un cvasi-delir de asumare a condiției divine,
i-a afectat în egală măsură pe Hitler (stânga sus), Mussolini (dreapta sus) sau Stalin*

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Psihologia și, cu atât mai puțin, psihiatria nu explică integral fenomenul istoric. Teoriile economiste asupra istoriei, fie acestea pur materialiste, eclecticice sau dualiste, construiesc profilul fenomenului uman într-o neglijare totală atât a factorului psihic, precum și a celui, încă mai subtil și abstract, de o esență ce se sustrage determinării fizice, respectiv a spiritului. Sunt toate motivele pentru a socoti ambele atitudini în fața posibilei și, practic, ineludabilei relații dintre istorie și psihologie, psihic și, eventual, psihiatrie, ca eronate și, în consecință, inapte să conducă atât la o mai bună înțelegere a istoriei, cât și la o iluminare în spațiul psihismului printr-o contribuție semnificativă la cunoașterea psihologică și psihiatrică susținută prin observații realizate pe terenul, cu siguranță foarte generos, al istoriei.

Iadevărată pătrundere în sfera psiho-istoriei, care ar merita foarte bine să constituie o nouă disciplină de frontieră în contactarea și cunoașterea omului, poate fi practică în măsura în care se acceptă că actului istoric, oricare ar fi acesta, întrucât este produsul acțiunii umane, îi va corespunde întotdeauna o constelație de interacțiuni, schimbări, implicări psihice ale subiecților umani prin care istoria își creează, sau își continuă, drumul. Uneori, dimen-

siunea psihologică poate fi aceea la care evenimentul se reduce aproape complet. Alteori, dimpotrivă, politica, economia, dezvoltarea științei, tehnica, descoperirile geografice pot să prevaleze în cadrul determinismului istoric, făcând din factorul psiho-spiritual un complement insignifiant. Câtă vreme cultura și religia influențează în chipul cel mai apăsător, împreună cu economia, comportamentul omenesc, psihicul normal sau afectat de interacțiuni nocive,

alienat, va alcătui un plan care nu poate fi ocolit de analiza istorică.

Imul este în același timp o ființă instinctuală și una spirituală, care operează, în analiza datelor ambianței sale, empiric și rațional, transformând informația receptată și prelucrată în limbaj interior și în comunicare interindividuală prin limbaj, sau ghidată de limbaj. Sferei instinctuale îi corespunde, în zona soluțiilor,

*În societatea preistorică,
dreptul la furt ar fi trebuit să fie un
drept natural;
în societatea modernă, el nu a fost
înlocuit în suficientă măsură
cu dreptul la muncă*

specifică. Nu toate însă poartă marca inconfundabilă a psihopatologiei; nu toate, dar nici puține dintre evenimentele istorice. Faptul că un anumit tip de comportare putea reprezenta regula într-o anumită societate, într-o epocă istorică oarecare, nu șterge însă, în niciun fel și în nicio măsură, caracterul patologic al unui model uman aflat evident în contradicție cu evoluția istorică. La începutul secolului al XIX-lea, Charles Fourier nota: „Evoluției sociale îi repugnă stagnarea. Ea tinde spre progres și are o nevoie vitală de dinamism“. Aceasta este latura pozitivă a împingerii către limită a tuturor comportamentelor. Aspectele negative nu întârzie să apară din aceleași trăsături psiho-istorice umane. Fourier, în continuare, aprecia, în *Teoria Unității Universale*, că în lumea preistorică furtul ar fi trebuit să fie socotit un drept natural, neînlocuit suficient, ulterior, cu alte drepturi (de exemplu, dreptul la muncă), astfel încât acesta, primul, să nu mai fie necesar. Ce a devenit în timp ca formă disimulată sau nedisimulată a agresivității umane acel drept originar la furt se poate constata astăzi, așa cum s-a putut vedea vreme de o întreagă istorie, cu tot progresul despre care acel autor a vorbit.

Este evident că psihopatologia individuală cu deo-

sebiră cea a personalităților nu doar predomină în regimurile dictatoriale, dar poate fi socotită chiar un indiciu, un barometru al stării de dictatură sau al evoluției societăților înspre aceasta. Patologia psihică a populațiilor, a comunităților, a popoarelor, a civilizațiilor alterează și alienează egal societățile democratice sau pe cele aflate sub opresiunea autoritară sau totalitară. Neîndoielnic, psihoza propriu-zisă nu se manifestă în cazul foarte multor conducători. Comportamentele însă de tip cvasipsihotic abundă. Nu o paranoie propriu-zisă, ci o condiție paranoidă; nu schizofrenie, ci schizoidie; nu psihoză maniaco-depresivă, ci comportament cicloid; sindrom de limită, o moderată arierare mentală și nu chiar oligofrenie se recunosc, toate, chiar dacă diferit distribuite, în cazul mai tuturor personalităților totalitare ale epocii moderne. Purtătorii unor psihoze tipice, deschise, au periclitat, în general, umanitatea și istoria mult mai puțin decât cei aflați, sub raport strict clinic, mai curând în stări limită.

Prinipalele manifestări psihopatologice care au marcat și compromis

istoria, prin personaje istorice, par să fie următoarele: starea paranoidă, mergând până la paranoie francă, cu un cvasidelir de asumare a condiției divine, cum în epoca modernă a devenit „cultul personalității“; cruzimea, mergând până la cruzime extremă, ca sadism, autismul, incapacitatea de identificare cu un altul, incapacitate de transfer – în varianta Freud –, proprie schizofreniei. Afectarea la nivelul populațiilor, grupurilor umane, relevă submisiunea nevrotică, extrema sugestibilitate și manevrare (din nou schizoidă). Manifestările de masă ale cruzimilor au influențat sensibil istoria. În fapt, între agresor și agresat, între bolnavul psihic sau psihopat și ambianța sa umană – sau o parte a acesteia – relația este oricum recurentă. Mai trebuie ținut cont și de faptul că alterarea psihică a fost utilizată în mod expres și ca instrument de inducere a fricii și de opresiune, aspect istoric notat exemplar în lucrări datorate lui Michel Foucault. ■

(Va urma)

Pieter Brueghel cel Bătrân a consacrat o serie de gravuri celor șapte păcate capitale ale omului. În imagine: trufia

câmpului experienței acumulate, precum și a proiecției intențiilor, comportamentul uman conduce însă ființa omenescă până la limita la care aceasta se vede constrânsă natural, într-un mod imediat sau printr-o amenințare acută ori previzibilă. În al doilea rând, același comportament are o importantă componentă agresivă. Tocmai agresivitatea umană, ca și alte condiții și necesități ale existenței, face din om o ființă socială, ființă a cărei socialitate dispune de fabulosul instrument al limbajului. Omul este însă, prin aceste trăsături, primul prădător care își fixează ca pradă principală propria specie, aceasta pentru o întreagă serie de cauze, care nu vor mai fi reluate aici. Omul este astfel ființa contradictorie în care aceleași caracteristici îl fac să se definească drept o specie extrem de socială și dependentă de socialitate și, totodată, aspiră nu doar la individuație, ci și la de-structurarea societății. Conflictul existent în om, între socialitatea și antisocialitatea sa, cuplat cu tendința de a urma orice drum adoptat, până acolo unde acesta se dovedește iremediabil de nepracticat, obligă omul nu doar să se asocieze cu alți oameni, ci să organizeze o societate structurată prin reguli, care niciodată nu îi vor fi suficiente, pe care va căuta să le

impună și de la care, nu rareori, va căuta să se sustragă. Acestea sunt motivele pentru care ființa umană intră în istorie: pentru că dispune de un potențial de adaptare și dezvoltare transbiologică imens, fiind totodată subiectul cel mai contradictoriu al creației și evoluției, de o contradicție

Charles Fourier

care se cere controlată și care totdeauna își caută revanșa asupra controlului care i se aplică.

Modul intrării omului în istorie este cel care determină punctele în care determinismul psihic poate interveni în compartimentul istoric al comunităților omenești și al umanității. Evident că pentru a se înțelege problemele care decurg de aici s-ar putea face apel la psihanaliză, la psihologia com-

Homo sapiens sapiens introduce în lumea vie două caracteristici noi: capacitatea de progres, dar este primul prădător care-și fixează ca pradă principală propria specie

portamentalistă (behavioristă), la analiza transacțională, la exemplul oferit de etologie, ca studiu al comportamentului animal, precum și la o întreagă serie de alte metode și tehnici dezvoltate, în ultimii aproximativ 120 de ani și mai ales în ultimele decenii, de psihologia și psihiatria modernă. Aici însă, perspectiva este aceea pe care cunoașterea istorică o solicită și, ca atare, viziunea teoretică adaptată programatic interesează prea puțin. Factorii care produc sau doar favorizează o influență majoră nu a factorului psihologic, în mod expres a factorului psihopatologic, deci a excesului unui tip anumit de comportare, devenit astfel nociv și, în consecință, maldidiv, sunt: pulsiunea de a conduce până la limită o anumită comportare în cazul absenței unei restricții sau, în sens mai nou, penalizării; apoi agresivitatea, care, împotriva organizării sociale sau tocmai datorită ei, tinde să se manifeste exacerbant, precum și contrariul acesteia, deci supunerea, inferiorizarea, sugestibilitatea, susceptibilitatea la manipulare, dezvoltarea formelor derivate ale agresivității și canibalismului, precum furtul, simularea, disimularea, confiscarea și subordonarea societății în ansamblul ei.

De bună seamă, niciun act uman nu este lipsit de o amprentă psihologică anumită,

Societatea umană este structurată prin reguli care niciodată nu sunt suficiente și care, în plus, trebuie impuse, iar cei mai mulți caută să se sustragă de la respectarea lor

„terorismul de stat“, considerat definitoriu pentru regimurile totalitare, dar și pentru dictaturile Americii Latine. Al Doilea Război Mondial nu a făcut decât să pregătească terenul pentru o nouă etapă, generând premisele unor noi conflicte asimetrice și, ca atare, susceptibile a folosi actele de terorism ca mijloc esențial în asigurarea victoriei.

Odată cu anii '60 ai secolului al XX-lea, violența de natură teroristă a cunoscut o recrudescență fără precedent, fiind potențată de mișcările de eliberare națională și socială din Africa, Asia și America Latină, de acțiunea de emancipare a populației de culoare din Statele Unite, de rezistența palestiniană din Orientul Mijlociu, dar și de revoltele studențești din campusurile universitare europene. Sentimentele de frustrare și alienare generate de contradicțiile sociale și economice ale societăților contemporane, combinate cu resentimente de natură religioasă sau națională, provenind din trecutul istoric (cum este cazul bascilor sau al irlandezilor) au generat un cocktail exploziv, aruncând în nesiguranță păături largi ale populației din statele de pe cele cinci continente. O călătorie cu trenul, avionul sau cu vaporul, simpla prezență într-o gară, aerogară sau stație de metrou, pe un stadion sau într-un cinematograf se puteau transforma într-un coșmar pentru cetățeanul obișnuit, acesta fiind oricând în primejdia de a deveni victima inocentă a unui război care, cel mai adesea, nu-l privea în vreun fel.

Continuă creșterea a actelor de terorism a intrat și în atenția Organizației Națiunilor

Unite, constituindu-se, în conformitate cu rezoluția 3.034 (XXVII) a Adunării Generale a O.N.U., din 18 decembrie 1972, chiar un „Comitet special asupra terorismului internațional“, alcătuit din 35 de membri, subîmpărțit în trei subcomitete pentru studierea definiției terorismului internațional, a cauzelor sale și a mijloacelor de prevenire.

Pe acest fundal, s-a pus problema creării unor forțe de reacție rapidă, specializate în combaterea actelor de terorism. Întrucât forțele polițienesti, ca și unitățile pentru acțiuni speciale existente în diferite armate aveau doar o eficiență parțială în acest gen de acțiuni, s-a impus găsirea unor formule noi, adecvate specificului deosebit al combaterii terorismului. Treptat, tot mai multe state și-au creat structuri proprii, alcătuite din specialiști de înaltă clasă, care posedau cunoștințe din domenii diverse (de la arte marțiale până la psihologia infractorului și drept penal), dispunând de armament diversificat și de mare eficiență, precum și de mijloace rapide de deplasare.

Vom încerca să prezentăm câteva dintre unitățile antiteroriste de elită, constituite în diverse state, în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea. Avem în vedere unități precum GSG-9 din R.F.G., Sayeret Matkal și YAMAM, din Israel, Special Air Service, din Marea Britanie, Spetsnaz, Alfa, Vypel și OMON din Rusia, Delta Force, SEAL și SWAT din Statele Unite ale Americii, EKO Cobra din Austria și, nu în ultimul rând, U.S.L.A. din România.

Grenschutzgruppe 9 (GSG-9)

După Al Doilea Război Mondial, din cauza puternicului sentiment de culpă dezvoltat, autoritățile din Republica Federală Germania au manifestat evidente rețineri în constituirea unor unități militare de elită, indiferent de scopul în care erau folosite.

Inexistența unor astfel de structuri a condus, indirect, la evenimentele sângeroase

petrecute în Satul Olimpic de la München, la 5 septembrie 1972, când teroriștii au ucis doi atleți și au luat alți nouă ostatici. Lipsa de profesionalism care a caracterizat interceptarea teroriștilor în momentul îmbarcării acestora în două elicoptere pe aeroportul militar Fürstenfeldbruck a făcut ca în schimbul de focuri să-și piardă viața

atât teroriștii, cât și cei nouă ostatici.

Din dispoziția ministrului federal de Interne, Hans-Dietrich Genscher, la 26 septembrie 1972 s-a trecut la organizarea „Grupei de apărare a frontierei 9“ (GSG-9).

Pentru a evita orice eventuale comentarii negative referitoare la refacerea unor unități de tristă faimă, gen

FORȚELE DE REACȚIE ANTITERORISTĂ

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

Strâns legat de utilizarea violenței pentru rezolvarea unor conflicte de interese, terorismul a cunoscut, din cele mai vechi timpuri, o varietate de forme, având însă ca numitor comun diseminarea sentimentului de teroare în sânul unor grupuri, mai mici sau mai mari, de oameni. Nu întâmplător, în Theogonia (cca 700 î.H.) lui Hesiod, Ares, zeul războiului, era însoțit în luptă de fiii săi și ai Afroditei: Phobos (Frica) și Deimos (Teroarea).

Unii cercetători îi consideră pe sicari (numele le venea de la pumnalele curbe – sicac – pe care le foloseau) drept precursori ai terorismului. Erau grupuri de evrei care, înainte de distrugerea Ierusalimului de către romani, în anul 70 d.H., au încercat să-i alunge pe ocupanți din Iudeea. Îi atacau pe ascuns, cu pumnalele, pe romani sau pe cei care acceptau să colaboreze cu ei, în locuri publice și apoi se ascundeau în mulțime.

Alții văd originea fenomenului în secta musulmană a Hașșașinilor, care foloseau asasinatul pentru eliminarea adversarilor.

Odată cu Revoluția Franceză și impunerea „statului terorii”, cu ale sale „tribunale ale terorii”, caracterul politic al terorismului începe să devină prevalent.

Secolul al XIX-lea, cu iruperea mișcărilor de eliberare națională, cu aboliționismul american, cu anarhismul de final de secol, a amplificat și mai mult activitățile cu caracter terorist, dar fenomenul atinge dimensiuni cu adevărat globale abia în veacul următor.

Prăbușirea imperiilor multinaționale, urmată de dispariția imperiilor coloniale a amplificat mișcările de rezistență și contestare, care opuneau grupuri mici de oameni, cu resurse limitate, unor structuri de stat (și nu numai) cu o forță net superioară. Un fenomen cu totul aparte l-a constituit pentru secolul trecut ceea ce este numit

Ares...

Lunetiști la antrenament

luptă, confecționate din materiale speciale, antiaderente, concepute special pentru lupta corp la corp, unul pentru misiuni pe timp de zi, iar celălalt pentru intervențiile pe timp de noapte. Armamentul din dotare este diversificat, dar arma preferată pare să fie MP5, cu multiplele sale variante MP5 SD3 (silentioasă), MPK (versiunea scurtă), MP5A2 ș.a. Acest pistol-mitralieră, calibrul 9 mm, cu un înalt grad de precizie, produs de firma „Heckler & Koch”, trece drept arma standard a poliției germane. Ca puști cu lunetă sunt preferate armele Steyr, PSG-1 și H&K G3. Pistoalele utilizate sunt și ele diverse, de la P7 și P9S de 9 mm (produse tot de firma „Heckler & Koch”) sau Mauser SP 66, până la Glock și Smith & Wesson 38 special.

Pe lângă antrenamentul cu armamentul din dotare, membrii unității sunt obligați să se familiarizeze cu utilizarea armelor folosite cu precădere de către teroriști, cum ar fi M61 Skorpion și AK-47.

Unitatea dispune de automobile blindate de intervenție, autoturisme Mercedes modificate, autovehicule off-road. De asemenea, există o unitate de aviație (*Bundesgrenzschutz-Fliegergruppe*), elicopterele fiind folosite atât pentru transportul rapid al luptătorilor, cât și în cadrul intervențiilor tactice. Astfel, pentru luarea cu asalt a teraselor, acoperișurilor, a pistelor impracticabile, luptătorii trebuie să fie capabili să coboare din elico-

Pilotul ce avea să fie împușcat de teroriști, în ușa aeronavei

ter, de la o înălțime de 40 m, cu tot echipamentul de luptă asupra lor, în mai puțin de 18 secunde. Focul executat de combatanți în timpul intervenției de la bordul elicopterelor trebuie să atingă, de asemenea, o rată de 85% precizie.

GSG-9 este divizată în trei subunități specializate: GSG-9/1 este o subunitate pentru operațiunile antiteroriste „standard”, desfășurate la sol. GSG-9/2 este specializată în intervenții la bordul navelor maritime, făcând antrenamente comune cu o unitate a marinei militare germane (*Kampfschwimmers*). GSG-9/3 este o unitate aeropurtată, folosită în special în acțiunile care impun intervenția parașutiștilor. Dacă se estimează că primele două subunități numără cam 100 de luptători,

în GSG-9/3 se pare că sunt doar 50.

Din punct de vedere operațional, GSG-9 a optat pentru unitatea de bază formată din cinci combatanți (*specialeinsatztrupp*): comandantul, grenadierul, omul de acoperire (*cover man*), cercetașul (*point man*) și lunetistul (*sniper sau marksman*).

Operațiunea „Straf-expedition”

Consacrarea internațională a unității germane s-a produs în urma unei acțiuni spectaculoase de eliberare de ostatici executate în anul 1977. La 13 octombrie 1977, autoritățile franceze au anunțat că zborul companiei Lufthansa LH 181 a fost deturnat de pe ruta Insulele Baleare (Palma de Majorca, mai precis) Germania. Aeronava Boeing 737, cu un echipaj alcătuit din cinci membri și cu 86 de pasageri, și-a schimbat cursul, la ordinele unui individ ce se recomanda drept „căpitanul Walter Mahmoud” (identificat ulterior ca fiind Zohair Youssef Akache), către Roma. Aici a aterizat, aeronava a fost

realimentată și a decolat spre Cipru. După o nouă realimentare pe aeroportul din Larnaca, aeronava a urmat un parcurs sinuos, tot mai multe state refuzându-i permisiunea de aterizare. După o aterizare fără permisiune pe aeroportul din Dubai, echipajul a reușit să comunice la sol că la bord se află patru teroriști, dintre care două femei.

Pasagerii sunt evacuați

S.S., aceasta a fost pusă de la început sub autoritatea Poliției Federale de Frontieră (*Bundesgrenzschutz*). Devenită operațională la 17 aprilie 1973, unitatea și-a câștigat rapid o largă apreciere internațională.

Pregătire foarte dură

Persoana care a realizat performanța de a crea în doar șase luni o unitate de elită a fost Ulrich Wegener. Acesta lucra din anul 1958 în diverse formațiuni ale *Bundesgrenzschutz*. În perioada 1970-1972, a fost ofițerul de legătură al acestor structuri federale cu biroul ministrului de Interne. Avea deja reputația unui expert militar, preocupat de ultimele noutăți în materie de combatere a terorismului și în organizarea unităților dedicate operațiunilor speciale. Pentru edificarea unității GSG-9 a preluat creatorul modelului existent al unității israeliene de elită Sayeret Matkal, utilizând însă și concluziile desprinse din numeroase analize de caz, din studierea unor lucrări de specialitate etc.

Încadrarea în GSG-9 se face exclusiv pe bază de voluntariat, dar condiția esențială, de la care nu se face rabat (nici măcar cei care provin din armată nu obțin dispensă!), este ca fiecare candidat să fi lucrat cel puțin doi ani în cadrul altor structuri ale *Bundesgrenzschutz*. Dosarul fiecărui candidat este atent verificat și, în cazul acceptării, urmează o serie de teste fizice și psihologice extrem de complexe, care se întind pe durata a trei zile. În această perioadă, recruții trebuie să-și demonstreze și calitățile de luptători și buni trăgători, să susțină teste de inteligență și să se supună unei minuțioase

examinări medicale. Această etapă de selecție se soldează, în general, cu respingerea a aproximativ 66% dintre solicitanți.

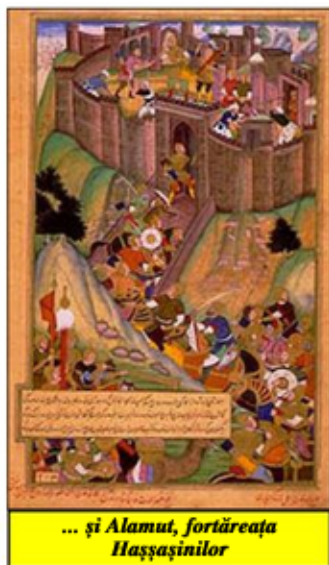
Cei admiși sunt incluși într-un program de pregătire intensă, pe parcursul a 22 de săptămâni. Structura acestui program include două etape: 13 săptămâni pregătire generală și 9 săptămâni instrucție specială. Antrenamentele sunt de o duritate excepțională, dar cursanților li se repetă mereu că acestea nu sunt niciodată prea severe, întrucât „trebuie pornit de la ideea că oricare adversar potențial dispune de grupe de sacrificiu“. Ca o trăsătură distinctă a pregătirii luptătorilor din această unitate antiteroristă se remarcă volumul mare de informație de factură academică cu privire la operațiunile polițienești și la antiterorism. Prima etapă se încheie cu o evaluare. Experiența a demonstrat că doar aproximativ 40% dintre cursanții înscriși inițial sunt admiși în etapa a doua, continuând cu instrucția specială.

În această etapă, pregătirea este individualizată, cuprin-

zând antrenamente de arte marțiale, instrucția focului și trageri cu diverse categorii de armament, utilizarea armelor albe, cursuri din domeniul științei polițienești și al psihologice. Pe parcursul acestei etape, cursanții exersează munca în echipă, studiază tactica și armamentul utilizat de diverse grupări teroriste, exersează asigurarea securității unor VIP-uri, conducerea diferitelor tipuri de autovehicule (de la motociclete până la camioane grele) în condiții de stress și de traseu dificil, modalități de inserție în aeronave și clădiri, coborârea pe coardă, schiul și acordarea primului ajutor. Un loc important îl ocupă instruirea cursanților în probleme psihologice, insistându-se asupra prezentării și analizării tuturor aspectelor legate de fenomenul terorist și de teroriști, ca indivizi. Se acordă deosebită atenție problemelor privind intervenția în cazul luării de ostatici.

Odată absolvit cursul, fiecare luptător al GSG-9 poate rămâne în serviciu oricât timp dorește, neexistând o limită de vârstă, singura condiție fiind de a se încadra în standardele extrem de înalte și de inflexibile ale unității. Oricum, la momentul părăsirii acestei elite, posibilitățile de angajare și promovare în alte unități ale poliției sau în firme private sunt foarte numeroase, stagiul petrecut în GSG-9 fiind o excelentă carte de vizită.

Guvernul federal nu a preocupat niciun efort financiar pentru o dotare de excepție a unității. Baza de antrenament, situată la St. Augustin, în apropiere de Bonn, avea, la nivelul anului 1979, facilități estimate la peste nouă milioane de dolari. Fiecare luptător dispune de două echipamente complete de

Iubiri celebre

Un cuplu care s-a identificat cu pasiunea comună pentru muzică (în fundal Leipzigul vremii celor doi)

CLARA ȘI ROBERT SCHUMANN

IRINA BOGA

Un oraș la prima vedere rece, înfrigurat și nefamiliar. Clădiri cenușii, magazine nenumărate, lume pestriță și o senzație apăsătoare a „moștenirii” lăuate de istorie pe teritoriul estic, în continuă cursă de autodepășire către vest... Leipzig. Trebuie să-i acorzi însă un scurt răgaz pentru a se dezvălui, pentru a prinde viață și a se lăsa cunoscut, măcar la suprafață. După ce începi să colinzi, descoperi cu uimire spații largi, natură, locuințe ce au purtat cândva pașii unui Mendelssohn, Bach sau Schumann. O strângere de inimă, combinată cu uimire și emoție te întâmpină când, din curiozitate, alegi să bei cafeaua la Coffe Baum, acum mai bine de 150 de ani loc de întâlnire pentru artiștii vremii.

Era 1828 când Robert Schumann, un tânăr în vârstă de 18 ani aflat în căutarea propriului eu, pășea în aceste locuri pentru prima dată, venit de la Zwickau. Și tot în același an, la 31 martie, Robert făcea cunoștință cu viitorul său – muzica și Clara Wieck.

Totul a început pe neobservate, atunci când Clara de-abia se pregătea să intre în

adolescență, iar Robert era elevul tatălui ei, celebrul profesor de pian Friedrich Wieck. Fiind invitat să locuiască în casa acestuia, pentru a da lecții de muzică Clarei, în schimbul celor de pian pe care le primea, tânărul compozitor începe drumul în artă, sperând că va deveni un virtuoz al claviaturii.

O foarte mare pianistă

Încă de la primele lor întâlniri, pe când Schumann încerca să părăsească lumea jurisprudenței (pentru care venise, de fapt, la Leipzig) în favoarea muzicii și se pregătea să devină pianist, sub îndrumarea lui Friedrich Wieck, iar Clara era doar un

„Căpitanul Mahmud“ și-a făcut cunoscut revendicările, solicitând eliberarea a nouă deținuți din închisorile din R.F.G. (printre care Andreas Baader – unul dintre liderii grupării teroriste germane *Rote Armee Fraktion*) și a altor doi din Turcia. După ce a executat unul dintre piloți și a fixat un termen-limită, șeful comandoului terorist a ordonat decolarea spre Somalia, aterizând la Mogadiscio, la 17 octombrie.

Negocierile purtate timp de patru zile au eșuat. Autoritățile vest-germane au decis să treacă la acțiunea prin forță. Din statul major al acțiunii făceau parte Hans-Jürgen Wischnnewski, ministru la Cancelaria federală, Gerhard Boeden, șeful secției anti-teroriste din cadrul „Oficiului Judiciar Federal“ (B.K.A.), Ulrich Wegener, comandantul GSG-9, și psihologul în probleme de poliție Wolfgang Salewski.

La bordul unei aeronave speciale a companiei Lufthansa, 60 de luptători ai GSG-9 s-au îndreptat spre Somalia. După aterizarea la Mogadiscio (ora 17.30), la o distanță de aproximativ 2.000 de metri de avionul capturat de teroriști, echipa GSG-9 a avut plăcuta surpriză de a găsi zona din jurul avionului securizată de comandourile somaleze. Germanii au desfășurat, la rândul-le, propriile echipe de lupte și de cercetare, pregătind asaltul imediat al aeronavei. După lăsarea nopții, la ora

Echipa de intervenție, la revenirea în Germania (încă nu se introdusese portul cagulei pentru deplina conspirare)

22.05, unitatea de cercetare și trăgătorii de elită intră în dispozitiv, iar la ora 22.25 s-a stabilit legătura cu comandamentul acțiunii. Elementele de cercetare au raportat primele rezultate ale investigațiilor.

La ora 23.15 începe înaintarea spre obiectiv a unității de asalt și a tehnicienilor. Un foc aprins de militarii somalezi la 100 m în fața aeronavei i-a atras pe teroriști în carlinga avionului. Membrii comandoului german s-au apropiat dinspre spatele avionului, ocupând poziții sub aripile acestuia. Apoi au fixat scări speciale, îmbrăcate în cauciuc pentru a preveni producerea de zgomote, în zona ușilor de evacuare în caz de urgență.

Ulrich Wegener (dreapta) este felicitat de Hans-Jürgen Wischnnewski

Încărcături explozive au aruncat în aer ușile și, aproape simultan, au fost aruncate în interior grenade speciale furnizate de doi membri ai unității britanice de elită *Special Air Service* (S.A.S.), care fuseseră atașați comandoului german. Aceste grenade (*stun grenades* sau *flash-bang grenades*) produceau atât o descărcare luminoasă foarte puternică, cât și

un zgomot asurzitor (peste 50.000 W), paralizând orice reacție de apărare pentru câteva secunde. În interval de câteva zeci de secunde, teroriștii au fost lichidați cu focuri de armă.

Trei teroriști au fost uciși, al patrulea (o femeie) rănit, patru pasageri, o stewardesă și un luptător GSG-9 ușor răniți. În fapt, între aruncarea în aer a ușilor avionului (ora 02.07) și raportarea către comandamentul acțiunii a eliberării tuturor ostaticilor (ora 02.12) s-au scurs doar cinci minute!

Cancelarul german Helmut Schmidt a subliniat că operațiunea a reprezentat „o expresie a solidarității între popoare și state și a luptei comune împotriva flagelului terorismului internațional“. S-a apreciat că acțiunea a marcat „o etapă importantă și poate una de răscruce în istoria combaterii terorismului, în sensul că, pentru prima oară, teroriștii nu au putut beneficia de complicități pe aeroporturile unde a aterizat aeronava“.

(Va urma)

mort și sunt atât de diminuat, încât niciun gând frumos nu-mi trece prin minte. Și chipul tău se estompează și abia îmi amintesc privirea ta... Sunt atât de rănit, de atins în ceea ce am mai sfânt în mine, în fiecare zi mă simt tot mai descurajat... Nu voi rezista, nu am o fire răbdătoare. Sunt lovit până în adâncul ființei mele“.

Toată toamna, toată iarna anului 1837 spre 1838, cei doi tineri își scriu în taină, ferindu-se să dea în vileag legătura sufletească ce-i ajută să reziste. Bătrânul Wieck este obligat totuși să accepte, pentru repertoriul turneelor Clarei, operele lui Schumann, toate purtând semnul geniului, ceea ce-l întărește la culme. Între cei doi îndrăgostiți se clădește o singură speranță – majoratul Clarei. Este impresionantă scrisoarea adresată lui Robert, pe cât de lapidară, pe atât de hotărâtă: „Sunt singură doar o clipă și țin să-ți spun doar atât: nu visez decât să mă văd în 1840, ca să trăiesc alături de tine.“

Este, pentru perioada următoare, un periplu extrem de agitat, timp în care se ivește *Kreisleriana* și, mai ales, suita *Scene de copii*, pe care Schumann o trimite Clarei la Paris, unde ea se afla în turneu. Apropiindu-se momentul majoratului, Robert revine cu o nouă cerere de căsătorie, violent refuzată de Wieck, care îi intențază un proces în justiție, solicitând punerea sub interdicție a artistului. Robert Schumann, numit *Doctor Honoris Causa* al Universității din Jena, a solicitat încetarea procesului. Câteva zile mai

Clara Schumann cu prima ei fiică, Maria

târziu, tribunalul pronunța aprobarea de căsătorie pentru cei doi... La 12 septembrie 1840, în ajunul zilei în care împlinea 21 de ani, Clara Wieck devine Clara Schumann. Lumina inundă destinul celor doi. Citim în Jurnalul Clarei: „O perioadă din existența mea s-a încheiat acum. Astăzi!“ Iar o alta a început, într-o căsuță de pe Inselstrasse, în același bătrân Leipzig.

Clara și Robert, etern uniți prin muzică

Împart același jurnal

Dragostea dintre Clara și Robert a existat parcă dintotdeauna. Încă de copilă, Robert o încânta cu universul său romantic, cu alura misterioasă, poate tristă, dar mereu fermecătoare, construind în jurul micii Clara o lume mirifică, de vis. Mai apoi, misterul se transformă în vrajă, iar sentimentele celor doi îi leagă fără putință de destrămare, ajutându-i să depășească cele mai grele piedici posibile. Robert este rațiunea de a trăi a Clarei, Clara este muza, divină prietenă, iubita, mamă a copiilor săi, confidentă și sprijin călăuzitor.

Viața celor doi se împărțea între compoziție, studiu, turneele Clarei, concerte, primii copii. Robert și Clara se hotărâsc să țină un jurnal comun el pe stânga, ea pe dreapta caietului, pentru a se simți aproape mereu, pentru a se mărturisi unul altuia în orice împrejurare. Tot pentru Clara va compune *Sonatele pentru pian*, o muzică debordând de pasiune. Vor urma capodopere ale literaturii pianistice romantice: *Fantezia op. 17*, *Fantasiestücke*, *Noveletele*, *Scene de copii*, *Kreisleriana*, în care se afirmă forța viziunii sale, precum și profunzimea sentimentului poetico-romantic. După *Arabesca*, *Blumenstücke*, *Humoresca* sau *Carnavalul din Viena op. 26*, deschiderea poetică îl va conduce către descoperirea genului intimist al liedului, odată cu 1840. Amintim doar câteva dintre ciclurile sale celebre:

copil – un copil genial din punct de vedere al evoluției artistice, dar total retras în sine și șovăitor în relațiile cu ceilalți –, cei doi și-au servit drept motiv al visării și imaginației.

Robert îi inventa povești și o determina să vorbească, Clara își lumina lumea, exclusiv devotată studiului, devenind, puțin câte puțin, copil. „Știu că ai o minte care gândește și că-l înțelegi pe bătrânul și lunatecul tău fabricant de șarade scria Schumann; de aceea, draga mea Clara, mă gândesc mereu la tine nu ca un frate la o soră, nici ca un prieten la o prietenă, ci ca un pelerin la mirifica imagine a altarului. În absența ta, m-am plimbat prin Arabia, să caut povești cu zâne pe placul tău, o sută una de șarade, ghicitori amuzante, istorii cu tâlhari înspăimântători...”

Timpul trece repede pentru cei doi tineri, Clara evoluând sub îndrumările tatălui, Robert căutându-și drumul în compoziție, unde apar, rând pe rând, *Variațiuni ABEGG*, *Studiile simfonice...*

O logodnă vremelnică, cu Ernestine von Fricken, pare să-i îndepărteze. Totuși, scrisorile lui Schumann către Clara, după ce o revede la un interval de doi ani, dezminț acest lucru: „Mi-ai apărut mai mare, mai străină. Nu mai erai o copilă cu care să pot râde sau să mă pot juca. Spuneai lucruri rezonabile și, în ochii tăi, am văzut lucind o adâncă, tainică rază de dragoste.” Sub acest imperiu al sentimentului se ivește suita *Carnavalul op. 9*, ca și *Sonata în fa diez minor*, opere pe care i le oferă pentru a fi interpretate, purtând pe copertă dedicația compozitorului.

Ernestine von Fricken,
logodnica repede uitată

Se deschide astfel tradiția, Clara fiind cea care îi va cânta în primă audiere aproape toate opusurile dedicate pianului. Din nou, Robert, deși încă logodit cu Ernestine, frecventează casa profesorului Wieck. Într-o seară, în timp ce-l conducea până în pragul casei, el s-a aplecat spre ea, a sărutat-o și i-a spus că o iubește. Clara, iubirea aleasă de Robert Schumann pentru întreaga viață, avea doar 16 ani. Părul negru, strâns într-un coc pe ceafă, încadra ovalul feței. Ochii, deschiși la culoare, priveau fără ocoliș, ținuta era dreaptă, de o eleganță lipsită de afectare. Și, așa cum se spunea deja, era o mare, o foarte mare pianistă.

Crescută de un tată care dorise să o ferească de accidente neprevăzute, Clara se îndrăgostise însă iremediabil de un bărbat la care aprecia însemnele geniului, imaginației și pasiunii – un visător impulsiv. Reacția lui Wieck este prudentă, reținută, transformându-se într-o urzeală de acțiuni ce o ferec de vreo reîntâlnire cu Schumann. Simțind că timpul care trece este în defavoarea acestei iubiri, Robert îi adresează o

lungă epistolă: „Oricât de neclintită ar fi credința mea în tine, oricât de mare ar fi curajul meu, încerci totuși o anumită confuzie când nu știi nimic despre tot ce ai mai scump pe lume. Și asta ești tu pentru mine. Răspunde-mi, dacă vrei, printr-un simplu da și, de ziua ta, pe 13 septembrie, dă scrisoarea mea tatălui tău... Îți scriu în zorii zilei. Dacă n-am fi despărțiți decât de lumina trandafirilor a aurorei... Nu uita să-mi spui da, am nevoie de această încredințare. Tot ce-ți scriu aici vine din adâncul sufletului.”

La acest semn de extremă dăruire, Clara rezonază de îndată: „Vrei să rostesc cuvântul acesta simplu DA, cuvânt peste măsură de important!, dar o inimă ca a mea, atât de plină de dragoste, poate oare să nu spună da când tot sufletul meu e de acord să-l rostescă și când din adâncul ființei mele îți spun la ureche da, pentru eternitate?”

Profesorul il pune sub interdicție

Friedrich Wieck a refuzat cu hotărâre cererea lui Robert Schumann, pe care îl descrie acum plin de defecte și fără niciun viitor, un om capabil doar să distrugă destinul fiicei sale, construit de el cu atâta tenacitate. Dorea pentru Clara un om bogat, influent, capabil să o impună societății asemenea unei prințese. În secret, probabil, nutrea și un sentiment de gelozie pentru modul în care Clara învățase să iubească.

Încercarea de conciliere se dovedește imposibilă, așa cum descoperim și în cuvintele lui Robert: „Tatăl tău îți înfige un cuțit în inimă... Mă simt ca

În pictura și sculptura românească, ca, de altfel, în toate sectoarele științei și culturii românești, sunt personalități care, în anii '50 ai secolului trecut, au fost, pur și simplu, șterse din memorie. Parcă nici nu ar fi existat... Altele, mai norocoase, au fost amintite, dar criticate, „interpretate“ ori „înflorate“ cu „mânie proletcultistă“. Apoi, în deceniile șapte, opt și chiar nouă s-a încercat reabilitarea unora, dar trauma a rămas și generații de tineri au fost frustrați de un drept elementar, al cunoașterii, al adevărului. Într-una dintre aceste situații poate fi încadrat și pictorul Leon Biju...

LEON BIJU UN PICTOR CONTROVERSAT

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

În 1927, N.N. Tonitza scria despre Leon Biju: „este unul dintre cei mai înzestrați artiști din generația noastră. Și, așa fi spus, cel mai înzestrat, dacă nu mi-ar fi fost teamă să jignesc susceptibilitatea altor maeștri cu reputație călită la forja competițiilor universitare cu morgă academică...“.

De altfel, în perioada interbelică, în presa vremii, despre Leon Biju au scris, extrem de laudativ, cei mai reputați condeieri de atunci: H. Blazian, O.W. Cizek, Adrian Maniu, Francisc Șirato, Ionel Jianu, Victor Ion Popa, Eugen Crăciun, N.I. Lazăr, George Oprescu, Petru Comarnescu, Radu Boureanu, D. Karnabatt, Oscar Han ș.a.

După război, s-a întâmplat ceva ciudat, și anume, o amnezie totală. Numele lui Leon Biju n-a mai fost pronunțat sau, atunci când întâmplător era rostit, lucrul acesta era făcut în șoaptă, se spunea „legionarul“ ori „bietul Biju“. Opera sa, tablourile și dese-

nele sale au dispărut, au fost retrase, trimise în depozite, iar cei mai mulți colecționari se fereau să le mai lase pe pereți. Etichetat ca legionar, numele lui Leon Biju a dispărut. Pe nedrept, pentru că, în fond, n-a fost legionar. Toată confuzia, toate nedreptățile au pornit de la faptul că, în septembrie 1940, a fost numit în „Comisiunea de conducere a Casei compozitorilor, pictorilor și sculptorilor“, iar statul român fusese declarat „stat legionar“. Și apoi, ce fel de legionar o fi fost pictorul Leon Biju la vârsta de 60 de ani? Și ce să fi făcut? În sfârșit, acesta a fost destinul său. Și, culmea, a fost un „clasic în viață“, pentru că a trăit până în anul 1970...

Intrat în viața mondenă a Bucureștilor

Leon Biju s-a născut la București, la 2 februarie 1880, într-o familie de intelectuali, originară din Europa Centrală,

care a primit cetățenia română abia în 1911. Viitorul pictor a urmat Liceul „Gheorghe Lazăr“, dar l-a terminat pe cel particular „Clenciu și Popa“. Apoi a făcut un curs de pregătire pentru admiterea la Școala Națională de Arte Frumoase, cu pictorul Sava Henția, sculptorul I. Georgescu și acuarelistul Spenlick. Concomitent, a lucrat desen tehnic și arhitectonic cu tatăl său, inginerul Alexandru Biju.

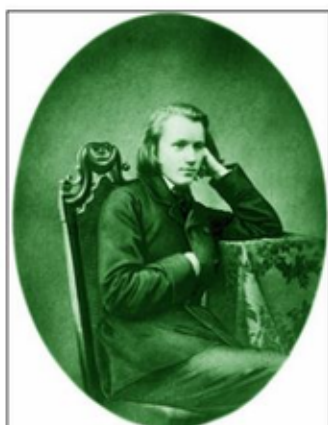
La concursul de admitere la Școala de Arte Frumoase, din toamna anului 1899, a reușit primul dintre 19 concurenți. În timpul studiilor a avut, ca profesori, pe G.Dem. Mirea (desen și culoare), Ipolit Strâmbu, secondat de D. Serafim (desen și pictură), dr. D. Gerota (anatomic), Tzigara Samurcaș (istoria artelor), Athanasie (perspectivă și geometrie). Diploma de absolvire a luat-o în 1906, cu „distingție și medalie“. În timpul studiilor l-a cunoscut și s-a împrietenit cu Constantin Brâncuși. De

Dragoste și viață de femeie, Dragoste de poet, Liederkreis, Cei doi grenadierii sau numeroasele Romanțe și Balade, definind un moment de mare elan creator, de plenitudine vitală și artistică.

Dacă 1841 poate fi considerat anul simfonic (când iau naștere *Simfonia I, Scherzo și Final, Fantezia pentru pian și orchestră* – devenită ulterior celebrul său concert, sau *Simfonia a IV-a*), anul următor este dedicat capodoperelor camerale (*Cvartetele op. 41, Cvintetul în mi bemol, Cvartetul cu pian*).

Curând starea de sănătate a compozitorului devine îngrijorătoare. Ceea ce la finalul lui 1842 Clara denumise o „epidemie de gripă nervoasă” era, de fapt, semnul de alarmă al viitorului. „Din tot acest surmenaj a rezultat o gravă depresiune nervoasă, care ne-a îngrijorat foarte tare, scria Robert. Dar Cerul m-a ocrotit și îngrijirile afectuoase ale Clarei au contribuit la vindecarea mea...”, spera el.

În paralel cu activitatea creatoare, Schumann inițiază redactarea publicației *Neue Zeitschrift für Musik*, prin intermediul căreia începe asaltul „davidienilor” (Davidsbündler), o luptă fățișă împotriva „filistinilor” artei așa cum îi considera pe Cramer, Czerny, Thalberg, Meyerbeer, denunțați drept pedanți și conservatori. Schumann nu se teme să își dezvăluie spiritul critic, postulând o adevărată frescă a vieții muzicale contemporane lui, într-un număr impresionant de cronici și recenzii păstrate până astăzi, devenind astfel semnatar al muzicologiei moderne.

Johannes Brahms
sau compozitorul prieten

Ani întunecați

După imensul succes cu propria operă, *Genoveva*, Schumann își continuă traseul creator, în perpetuă căutare. Aflat în Düsseldorf, Robert se luptă să compună, între momentele de criză și luciditate. După *Ballade vom Haideknaben op. 122 no. 1* apar cele șase „piese ușoare” pentru pian la patru mâini op. 130, intitulate *Bal de copii* (*Kinderball*). Conștient de boala nervoasă ce îl amenință

fără răgaz, continuă să compună cu înfrigurare. Caută echilibrul în alte lucrări pentru pian (*Vederi din Orient, Album pentru tineret*) și uvertura *Manfred*. Urmează, fără oprire, pagini diverse în 1849: liederuri pentru voce solo, duete, coruri, lucrări pentru pian, *Recviemul pentru Mignon, Recviemul op. 90, Concertul pentru violoncel, Simfonia a III-a, „Renana”*.

Viața împreună a celor doi cunoaște suferințe și coborâșuri. Starea de sănătate în perpetuă schimbare a compozitorului, sarcinile numeroase ale Clarei, avântul și dezamăgirea fiecăruia dintre ei supun cuplul muzical uzurii. Cu toate acestea, în 1853, la cea de a 13-a aniversare a căsătoriei, Clara se dovedește la fel de îndrăgostită de soțul ei, acum chinat de halucinații: „Dimineață divină, timpul cel mai minunat, chipul fericit al lui Robert al meu!... Nu pot înfățișa toate acestea așa cum le-am simțit. Inima mi-era plină de dragoste și venerație pentru Robert al meu, de recunoștință față de Cel de Sus pentru minunata fericire cu care m-a copleșit. Această exprimare poate părea excesivă, dar încă nu e destul de adevărată: sunt cea mai fericită dintre femei!”

Lui Schumann generozitatea și clarviziunea îi caracterizează dialogul cu epoca. Este primul care a afirmat geniul lui Chopin, primul care a atras atenția asupra tânărului Brahms pentru apogeul compoziției romantice. Între Johannes Brahms și cuplul Clara-Robert Schumann se dezvoltă un sentiment de prietenie foarte special.

(Continuare în p. 49)

Coffe Baum din Leipzig,
loc de întâlnire al artiștilor

din totalul activității sale artistice... pânze ce degajă o delicată mireasmă de castellană, o suavitate de crizantemă, o grație cavalească, o melodie cu vers delicat, de serenadă mediteraneană...“ I-au fost remarcate îndeosebi tablourile cu flori, comparate cu cele ale lui Luchian, iar regina Maria i-a cumpărat câteva... „Zugrăvite pe fonduri de icone și-n special cele ce se desprind din vase rezemate de tencuiala unor ziduri albe, ce-și respiră domneasca frumusețe în tonuri adânci de sânge închegat și catifea romantică... florile lui Biju au avut mare succes“ nota N.N. Tonitza.

Pe urmele faraonilor

Următorul eveniment din viața pictorului Leon Biju a fost călătoria în Egipt. Plecat pentru două săptămâni, la începutul anului 1929, a rămas în țara piramidelor până în toamna târzie a anului 1933. Alexandria, Cairo, Luxor, Karthoum și Assuan au fost principalele popasuri, dar n-au fost ocolite nici măruntele sate de pe malurile Nilului. L-au încântat atât vestigiile istorice, cât și felahii, copiii și mai ales femeile locului, pe care le-a pictat în fel și chip. Cu rodul muncii sale s-a întors în țară și, în februarie 1934, a deschis la Sala Dalles, din București, o mare și

Natură moartă

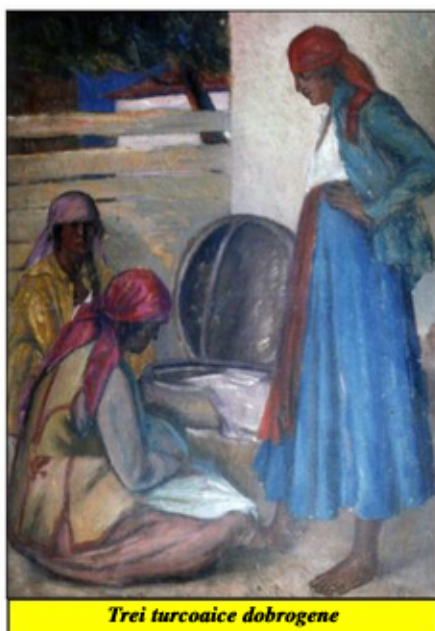
surprinzătoare expoziție. A prezentat atunci publicului 146 de picturi și peste 100 de desene. „Din Egipt domnul Biju ne aduce o temă cu totul nouă în arta română și chiar un om nou... este seriozitate și melancolie în imaginea pe care ne-o dă artistul despre Egipt... Capetele de femei, atât de bine și de just observate, mai multe peisaje mici, având

ca fond un cer adânc, încărcat de poezia nopții, peisagii în care se văd străzi de sat, clădiri în ruină, sunt lucrări cu totul remarcabile, ca și anume vederi de pe Nil, în care apa grea, albastră, apare printre otgoanele grele și printre pânzele bărcilor...“ De altfel, „e un caz curios cazul acestui pictor, în fond un romantic dublat

de un colorist... Sub cerul de un albastru greu, cu lumină tristă, cu o transparență a culorilor ce nu e și a luminii, pictorul a resuscitat în noi amintirea epocii de aur și purpură, lacrimi și sânge din Valea Nilului... Opera d-sale este o lecție de înaltă inspirație, de îndârjită disciplină. Dar cea mai importantă calitate mi se pare că este tonalitatea sentimentului ce

cuprinde uimitor diversele obiecte ale tabloului. E aceasta o cucerire care trece dincolo de meșteșug, trece dincolo de pictor, de omul breslei...“ scria Francisc Șirato.

Leon Biju era pe val. Expoziția „Egiptul“ adusesese ceva nou în pictura românească, publicul și critica de artă îl apreciau. Dar el nu era pictorul care să se lase amețit de gustul dulce al succesului. Căuta, dorea iarăși altceva. Așa ajunge în perioada 1934-1936 în Bulgaria, în Dobrogea românească și bulgărească. Cu lucrările executate pe unde a umblat,

Trei turcoaițe dobrogene

asemenea, a urmat, un timp, concomitent cu Școala de Arte Frumoase, și Conservatorul, clasa de canto a profesorului Ștefănescu, studii pe care însă nu le-a încheiat, pentru că a plecat în străinătate.

La începutul anului 1906, Leon Biju a sosit în Germania, unde a stat un timp la München și la Dresda, apoi s-a stabilit la Paris, unde a rămas până în 1913, când a trebuit să se înapoieze în țară pentru că izbucnise al doilea război balcanic (*Magazin istoric*, nr. 8/1998).

În capitala Franței, a dat examen de admitere la „Beaux-Arts”, unde a reușit al 11-lea din 373 candidați. N-a urmat însă cursurile acesteia. În schimb, a mers la Academia „Julien”, în clasa profesorului Jean Paul Laurens, cu care, împreună cu 17 colegi și colege, a făcut o călătorie de studii în Maroc și Algeria. La Paris a lucrat, a făcut copii la Muzeul Luvru și, mai ales, lucrări originale. În septembrie 1909, a expus o lucrare la Salonul de Toamnă din Paris și, cam în același timp, două lucrări la Expoziția „Société des amis des arts”, de la Versailles. De asemenea, în perioada 1909-1912, a expus la Saloanele de Toamnă Champs-Élysées, iar în țară la Saloanele Oficiale de la București, la cel din 1913 obținând chiar Premiul al II-lea.

După participarea la al doilea război balcanic, s-a reîntors la Paris, unde a rămas până la în-

*N.N. Tonitza (autoportret)
il considera pe Leon Biju
unul dintre cei mai înzestrați
artiști ai generației*

ceputul lui august 1914, când a fost nevoit să revină în patrie, din cauza izbucnirii Primului Război Mondial.

Merită, de asemenea, să amintim că în primele zile ale sosirii sale la Paris, și-a căutat fostul coleg și prieten din timpul studenției la București, Constantin Brâncuși. L-a găsit la biserica românească, spălând dușumelele. Revoltat, a făcut gălăgie și apoi... a pus mâna și l-a ajutat să termine treaba. Mai mult, au cântat, un timp, împreună la strună, iar

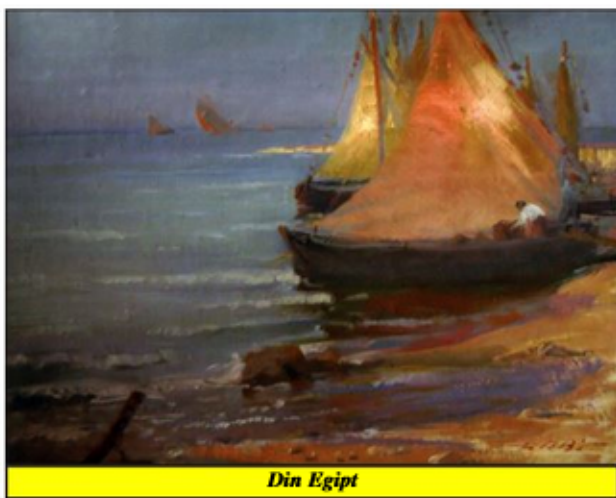
când Brâncuși a fost bolnav, Leon Biju l-a îngrijit și i-a făcut un desen, șarjă prietenească, în care l-a surprins culcat în pat.

Stabilit la București, pictorul a căutat să se integreze în viața artistică a Capitalei. A participat la expozițiile Salonului Oficial și la Cenaclul Idealist din 1915, a încercat să se facă cunoscut publicului bucureștean. În 1915-1916 a fost profesor de desen la Bârlad. A urmat intrarea țării, în vara anului 1916, în război. Mobilizat, Leon Biju a participat la luptele din Dobrogea, dar la Turtucaia a fost rănit și luat prizonier de bulgari. După război s-a întors la București, iar în 1920-1921 a făcut o lungă călătorie de documentare în Italia.

Între 1919 și 1947, Leon Biju a participat la toate expozițiile „Tinerimii Artistice” și la Saloanele Oficiale. Între 1920-1928 a participat, de asemenea, la expozițiile societății „Arta Română”. A expus cu speranța de a se face remarcat și de a vinde și a reușit. Picta peisaje, naturi moarte, interioare, flori.

„Trăia” pictura, îi plăcea muzica (cânta la chitară și avea o voce frumoasă) și... femeile. Își trăia viața din plin.

La începutul anului 1927, în sala „Căminul Artelor” din București, Leon Biju și-a organizat prima expoziție personală. A expus 80 de tablouri. A prezentat atunci „o neînsemnată parte

Din Egipt

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA“ DIN IAȘI 150 DE ANI

MARIUS HRISCU

Anul acesta, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași sărbătorește un secol și jumătate de la momentul înființării, la 26 octombrie 1860. Inaugurarea a avut loc într-o atmosferă de sărbătoare națională. A participat domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care a semnat și decretul de înființare, și ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Mihail Kogălniceanu. Este prima instituție de învățământ superior modern a României și un simbol al identității naționale. Inițial, au funcționat doar trei facultăți: Drept, Filosofie și Teologie. În anul universitar 1935-1936, Universitatea avea șase facultăți, dintre care două la Chișinău.

Înalta instituție de învățământ nu apărea pe un teren gol. Fusese precedată de altele, cu o existență mai îndelungată sau mai scurtă.

Cea dintâi a fost înființată de domnul Moldovei, Despot-Vodă, în anul 1563, la Cotnari, lângă Iași. Era un Colegiu (*Schola Latina*), cu un program școlar pe o durată de cinci ani. Se studia, în principal, limba latină, la care se adăugau retorica și dialectica.

Un secol mai târziu, în anul 1640, domnul Moldovei Vasile Lupu a pus bazele Colegiului de la Mănăstirea „Treii Ierarhi“ din Iași, în cadrul căruia limba de predare era tot latina. Acesta se va transforma în Academie Domnească. Profesorii erau aduși de la Kiev, loc de unde mitropolitul român Petru Movilă va aduce și o tipografie. La 1714, din inițiativa domnului Moldovei, Nicolae Mavrocordat, Aca-

demia Domnească din Iași se reînființează.

Academia Mihăileană (după numele domnitorului Mihail Sturdza) a fost întemeiată la 16 iunie 1835 și a marcat o etapă importantă în evoluția spre învățământul superior. Erau susținute cursuri de istorie, filosofie, drept, teologie, chimie, matematică, inginerie, agronomie și arhitectură.

a deschis în Sala „Mozart”, din București, în mai 1936, o nouă expoziție. A expus 59 de tablouri. „Silistra, Turtucaia și mai ales Balcicul sunt nenumărate și ineputabile pretexte de interpretare plastică... Pictorul, în cel mai bun înțeles al cuvântului, se înscrie printre cei mai personali

evocatori ai Dobrogei noastre artistice. Fiecare cadru cuprinde o altă nuanță dominantă, gradată ritmic, după atmosfera pe care o înfățișează...” nota H. Blazian. Îl încântă și impresionează „cele câteva tipuri de turcoaice cu chipul lor resemnat, ca sub semnul unei fatalități, acele minarete ce se înalță albe și solitare peste vârful unor case mărunte, ruinate de vremuri și cu balcoane de lemn... gospodăriile bulgarilor din

Vedere din Balcic

Drencovo, Plovdiv... ulițele bătute de soare, dar mai ales hanurile din Silistra și târgurile aglomerate de căruțe dobrogene...” scria N.I. Lazăr.

A fost cea de-a treia expoziție personală și ultima a lui Leon Biju. După aceasta, pictorul s-a limitat la expozițiile „Tinerimii Artistice” și Saloanele Oficiale ale vremii. De altfel, a venit războiul, urmat de celelalte evenimente care au marcat viața țării și a

oamenilor. A mai fost remarcat de critica de artă la expoziția „Tinerimii Artistice” din 1942 și la Salonul Oficial din 1947. Etichetat apoi și stigmatizat ca legionar, dar și înaintat mult în vârstă, Leon Biju a dus o viață ștearsă și a fost evitat de mai toți. Pentru a trăi, a pictat

„funcționărește, fără nicio emoție, o veche reușită comercială: flori...” scria Tudor Octavian și uneori țigănci cu un sân dezvelit. Ultima manifestare publică în care îi semnalăm prezența este o Interregională, din 1957, de la București, când Ministerul de Externe i-a cumpărat o lucrare. Apoi... nimic.

A murit ca un proscris, la 16 februarie 1970, la București, și a fost înmormântat în Cimitirul Bellu. ■

CLARA ȘI ROBERT SCHUMANN

(Urmare din p. 45)

Îl întâlnim pe Brahms în compania celor doi muzicieni în luna septembrie a aceluiași an, 1853, la Düsseldorf. Clara povestea că a regăsit în Johannes cel mai stabil prieten, care a ajutat-o să treacă prin nefericita perioadă a bolii necrutătoare a lui Schumann. Tot alături le-a fost Brahms și în februarie 1854, și anume în noaptea de 27, moment ce se confundă cu întunericul minții lui Robert, care încearcă să-și pună capăt zilelor aruncându-se în Rin.

Și iar îl regăsim în proximitatea Clarei în iunie 1854, la nașterea celui din urmă copil al lui Schumann, Felix, al cărui naș va deveni. Micului Felix, Brahms îi va dedica *Variațiunile op. 9* pe o temă schumanniană, lucrare menită a ilustra tabloul momentului zburcitat.

Ultimii doi ani din viața lui Schumann sunt întunecați. Boala a impus spitalizarea sa la Endenich, lângă Bonn. În după-amiaza de 29 iulie 1856, Robert se stinge. Clara notează pentru ultima dată în jurnalul lor: „Capul lui era frumos precum cel al unui mort, aureolat de o lumină blândă... M-am aplecat asupra cadavrului celui mai tandru iubit dintre toți bărbații. Atunci m-am

simțit deodată pătrunsă de liniște. Toate simțămintele mi s-au transformat în recunoștință față de Domnul pentru că l-a mântuit astfel și, când am căzut în genunchi în camera lui, totul mi s-a părut că se înseninează... Vai! De ce nu m-a luat cu el!”

Privim și astăzi străzile bătrânului Leipzig și imaginăm ipotetica întâlnire a spiritelor ce l-au locuit și frecventat în diverse timpuri: Thomaskirche și maestrul Bach, Casa Mendelssohn astăzi institut de muzicologie, Neu Markt și locuința cu un crin pe fronton, în care atâtea vorbe s-au spus și atâtea sunete s-au adunat, semnând în final compoziții de geniu și o poveste de dragoste fără seamăn. ■

Clio anunță

Imagini din timpul desfășurării concursului, realizate de autoarea articolului

LA VREMURI NOI, OM NOU... LA ORADEA

ELENA CRISTINA MARIAN

Invitației de a participa la concursul nostru tematic, ajuns la cea de a treia ediție și susținut cu consecvență, în fiecare an, de revista Magazin istoric, i-au răspuns 11 licee orădene: Colegiul Tehnic „Transilvania”, Colegiul Național „Iosif Vulcan”, Colegiul Tehnic „Andrei Șaguna”, Liceul Teoretic „Aurel Lazăr”, Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu”, Liceul Teologic Penticostal „Betel”, Colegiul Economic „Partenie Cosma”, Colegiul Tehnic „Traian Vuia”, Liceul Teologic Greco-Catolic, Colegiul Tehnic „Mihai Viteazul”, Liceul Teoretic „Lucian Blaga”.

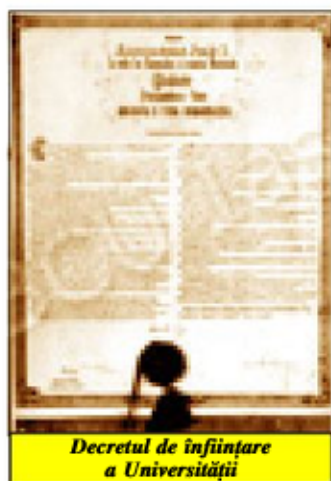
Și de această dată, nota de obiectivitate a concursului a fost păstrată de către organizatori. Colegiul gazdă „Mihai Eminescu” – nu a fost reprezentat printr-un echipaj. „Dacă s-ar întâmpla să câștigăm, nu ne-ați crede pe cuvânt”, a spus directorul Colegiului Național „Mihai Eminescu”, prof. Iosif Eilender. Totuși, colegiul organizator a pregătit o serie de acțiuni tematice și artistice. Astfel, concurenții au fost pur-

tați înapoi în timp, pentru a pătrunde spiritul epocii, cu ajutorul a cinci mici actori din clasa a V-a: Andrei Cazan, Eduard Nagy, Codrina Solcanu, Leonard Antal, Raul Ruge, actori care au redat relațiile dintre țărani și boieri din preajma reformei agrare a domnitorului Cuza.

Concursul, care solicita răspunsuri concrete, a fost punctat de câteva intervenții ale reprezentanților

Colegiului Național „Mihai Eminescu”. Trei elevi din clasa a V-a, Mădălina Daina, Bogdan Dobai și Sergiu Manoliu, au expus câteva idei despre secularizarea averilor mănăstirești, după care alți doi elevi din clasa a VIII-a, Bianca Inășel și Mark Lukacs, au vorbit despre ceea ce a însemnat reforma învățământului în vremea lui Alexandru Ioan Cuza.

De asemenea, Ioana Creț, din clasa a XII-a, alături de

Decretul de înființare a Universității

Fondarea acestei instituții de învățământ a pregătit terenul pentru înființarea Universității din Iași.

În anul universitar 1863-1864, la recent-întemeiată Universitate au predat: Simion Bărnuțiu, G. Mărzescu (Facultatea de Drept); N. Ionescu, Titu Maiorescu (Facultatea de Filosofie); părintele episcop Vl. Suhopanu (Facultatea de Teologie).

La 16 iunie 1885 s-a aniversat, la inițiativa unui Comitet desemnat din rândul profesorilor din Iași, 50 de ani de la fondarea Academiei Mihăilene. Comitetul era format din N. Culianu (rectorul Universității din Iași), A. Densușianu, C. Erbiceanu (membri), S.G. Vârgolici (casier), C. Meissner (secretar). Ei își propuneau „a publica cu ocazia acestei aniversări un *Memoriu* asupra istoriei școalelor, cu documentele corespunzătoare, și a organiza o expoziție, care va consta atât din cărți și manuscrise vechi românești de orice natură și din orice timp, până la anul 1835, cât și din cărți și manuscrise care au servit în special la învățământ în școalele noastre, iarăși din timpurile cele mai vechi

până la 1860, fie în limba română sau în orice limbă străină, și toate aceste din orice provincie română”. Comitetul face dar un călduros apel atât la foștii elevi și profesori ai școalelor naționale în general, cât și ai Academiei Mihăilene în special, precum și la toți iubitorii de cultură a-i da prețiosul lor concurs spre realizarea acestui scop. Drept aceea, comitetul îi roagă a-i veni în ajutor prin subscriere în alăturatele liste și prin trimitere de cărți și manuscrise, după cum se specifică mai sus. Orice trimiteri de cărți și manuscrise se vor face pe cheltuiala Comitetului, care se îndatorește a le înapoia,

Biletul-invitație pentru participarea la festivitatea de inaugurare...

după închiderea expoziției, în starea în care le va fi primit. Trimiterile să se facă cel mai târziu până la 15 Mai 1885. A se adresa la domnul N. Culianu, rector al Universității de Iași”.

În 1897 s-a inaugurat Palatul Universitar, una dintre clădirile emblematice ale Iașului, care a fost construit între anii 1893-1897.

În anii care au urmat, Universitatea din Iași și-a diversificat profilul, în concordanță cu nevoile societății românești din acea vreme și s-a integrat în circuitul universal de valori. Acest lucru a fost posibil și datorită profesorilor de excepție pe care i-a avut: Alexandru Boldur, Ștefan Cio-

banu, Petru Constantinescu, Ioan Savin (Facultatea de Teologie Chișinău); Neculai Dașcovici, Traian Ionașcu, Gheorghe Zane, Vasile Gr. Iamandi (Facultatea de Drept); Petre Andrei, Gheorghe I. Brătianu, Traian Bratu (rectorul Universității), Iorgu Iordan, Ilie Minea, Andrei Oțetea, Ioan Petrovici, Mihai D. Ralea, Orest Tafrali, Dan Bădărău (Facultatea de Litere și Filosofie); Ștefan Procopiu (Facultatea de Științe).

In timpul regimului comunist Universitatea din Iași a avut și ea de suferit. Au fost eliminate o serie de discipline, au fost înlăturați mai mulți profesori, în special de la facultățile umaniste, a fost restrânsă libertatea academică, activitățile universitare au fost verificate de organismele Partidului Comunist Român. Cu toate acestea, tradiția umanistă și științifică a Universității din Iași a continuat și prin legăturile cu universități din Europa Occidentală, cum ar fi cele de la Louvain și

Freiburg.

După decembrie 1989, Universitatea din Iași a reluat frumoasa tradiție academică din perioada interbelică. ■

... și programul ceremoniei

**CLIO
ANUNȚĂ**

MARELE DICȚIONAR ROMÂN-POLON

JOANNA PORAWSKA (Cracovia)

Singurul dicționar român-polon (Słownik rumunsko-polski) de mari dimensiuni a fost publicat în anul 1970 (703 pagini). Din rațiuni evidente, acesta nu înregistrează cea mai nouă etapă de dezvoltare a celor două limbi, iar tirajul său a fost de mult epuizat. Marele dicționar român-polon (Wielki słownik rumunsko-polski), în peste 1.000 de pagini, apărut în 2009, la Editura Universității Jagelone, Cracovia, este mai amplu, iar corpusul de cuvinte-titlu a fost stabilit pe baza celor mai noi lucrări lexicografice din domeniu și a unor texte din literatura contemporană și din presă. El se adresează unei categorii largi de cititori, cu diferite niveluri de pregătire lingvistică. Deși a fost alcătuit avându-i în vedere în primul rând pe utilizatorii formați în mediul lingvistic polonez, este, de asemenea, un instrument de lucru important și pentru românii vorbitori de limbă polonă.

Volumul pe care-l oferim acum cititorilor conține aproximativ 45.000 de cuvinte-titlu (intrări) și de câteva ori mai multe sensuri și exemple (împreună, aproximativ 200.000) și este cel mai amplu dicționar român-polon apărut până în prezent. Pe lângă vocabularul general al limbii române contemporane, *Marele dicționar...* înregistrează și explică o serie de termeni de specialitate (autoarele, Halina Mirska Lasota și Joanna Porawska, au

selectat pe cei absolut necesari cititorului cultivat), unități frazeologice și proverbe, precum și unele arhaisme și regionalisme, fără cunoașterea cărora traducerea textelor literare ar fi cu neputință.

Cuprinde, de asemenea, cuvinte-titlu „culturale“, legate de istorie, politică, mitologie, religie. Redactarea acestei ultime secțiuni a fost destul de anevoioasă, deoarece, în opinia autoarelor, pentru a stabili termenii polonezi

corespunzători celor din limba română, erau necesare mai întâi determinarea și introducerea termenilor din vocabularul ortodox polonez și, abia pe urmă, a celor de largă circulație în Polonia, adică a celor legați de religia și de tradiția catolică. Prezentarea abrevierilor explicative, listele de nume proprii și de denumiri geografice, precum și ale celor mai uzuale abrevieri (din partea finală) completează dicționarul și facilitează utilizarea sa. ■

Dr. Joanna Porawska,
la lansarea Dicționarului
(fotografie de
Lucyna Faron-Bacia)

Dr. Halina Mirska Lasota (1930-2006) și-a făcut studiile și și-a susținut teza de doctorat la Universitatea din București. Dr. Joanna Porawska este cadru didactic la Institutul de Filologie Romanică, co-organizatoarea secției de românistică la Universitatea Jagelonă (Cracovia), autoarea a numeroase articole din domeniul etnolingvisticii comparative româno-polone, co-autoarea unui manual de limba română.

Darius Belejan din clasa a XI-a, au avut de îndeplinit câte o sarcină dificilă: demonstrarea în fața colegilor lor de la celelalte licee a unei axiome istorice. Ioana Creț a dezbătut principiul conform căruia religia ortodoxă a constituit dintotdeauna unul dintre fundamentele unității de neam a românilor, iar Darius Belejan a demonstrat că statul român modern creat la 1859 a constituit nucleul statului național unitar român de la 1918. De pregătirea elevilor de la Colegiul Național „Mihai Eminescu” s-au ocupat următorii profesori: Alina Trif (limba română), Violeta Ias (religie ortodoxă), Daniela Duma (istorie-geografie), Ioan Cadar (religie ortodoxă) și Cristina Marian (istorie-geografie).

La finalul concursului, echipele de la Colegiul Economic „Partenie Cosma” și Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu” întruneau fiecare numărul maxim de 10 puncte, în vreme ce punctajul cel mai mic obținut era de 7 puncte.

Probele de baraj s-au desfășurat cu multă înfrâncare, deoarece departajarea s-a realizat abia după cinci întrebări hotărâtoare, în condițiile în care echipele de la Colegiul Național „Iosif Vulcan”, Liceul Teoretic „Mihai Viteazul”, Liceul Greco-Catolic și Liceul Teologic Penticostal „Betel” aveau fiecare câte 9 puncte obținute.

La finalul concursului, premiile au fost distribuite astfel: Premiul I – Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu” (Abel Moca, George Noanc, Rahela Duma, profesor coordonator: Livia Ivan); Premiul II – Colegiul Economic „Partenie Cosma” (Maria Porumb, Cătălina Sbârcea, Patricia Feier, profesori coordonatori: Delia Roșu și Ramona Bogdan); Premiul III – Liceul Teologic Greco-Catolic (Maria Toma, Vladimir Boca, Cristian Burdaș, profesor coordonator: Mihaela Olău); Mențiune Colegiul Național „Iosif Vulcan” – (Cătălina Rif, Loredana

Liceenii premianți au primit abonamente la revista *Magazin istoric*, cărți din partea Editurii Humanitas, atlase și hărți din partea Stiefel Eurocart, reviste, documentare-DVD și cărți din partea Editurii CDPRESS. Trebuie subliniat faptul că Editura CDPRESS a oferit inclusiv premii de participare pentru toți cei implicați în această competiție.

Doamna director adjunct a Colegiului Național „Mihai Eminescu”, Maria Onița, a adus mulțumiri colegilor profesori care au reușit să-i motiveze și să-i pregătească pe tinerii liceeni pentru a se prezenta la această manifestare.

Concursul a fost, de fapt, lecția de patriotism a profesorilor orădeni: Adrian Ioan Ienci, Alexandrina Crăciun, Corina Precup, Olivia David, Florina Bulc, Livia Ivan, Livia Firezar, Delia Roșu, Ramona Bogdan, Diana Mic David, Mihaela Olău, Viorica Jelfea, Otilia Filip, Alina Trif, Violeta Ias, Daniela Duma, Ioan Cadar. ■

Matei, Rareș Ruge, profesor coordonator: Alexandrina Crăciun).

Premiul pentru cea mai bună prezentare istorică a revenit Colegiului Național „Mihai Eminescu” (Mădălina Daina, Bogdan Dobai, Sergiu Manoliu, profesor coordonator: Violeta Ias), iar premiul pentru cea mai bună argumentare istorică Colegiului Național „Mihai Eminescu” (Darius Belejan, profesor coordonator: Cristina Marian).

zidentul Cancelariei Aulice, trimiteau, constant, ordine. Johann von Sallamon, „k.k. agenten Substitutus“ (agent interimar cezaro-crăiesc) i-a raportat, din Târgu Jiu, la 9 februarie 1821, comandantului de cordon grăniceresc despre starea generală de nemulțumire, legând evenimentele de ceea ce se întâmplase în vremea revoluției din Transilvania anului 1784, mișcarea condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

Pe baza notelor și relatărilor primite de la agentul austriac din Târgu Jiu, comandantul armatei imperiale din Transilvania, *Feldmarschall-Lieutenant* baron Schustekh, „a trimis guvernului rapoarte în legătură cu asigurarea frontierei la limita cu „Kleinen Wallachei“ (Mica Valahie, Oltenia). Spaima imperialilor că văpaia revoluției se va extinde și în rândul populației românești din Transilvania și Banat l-a determinat pe contele George Bánffy al II-lea (1746-1822), președintele guberniului provincial din Cluj, să le solicite, la 26 februarie 1821, episcopilor români greco-catolic și ortodox să promoveze, în rândul credincioșilor, ideea evitării oricăror „dezordini“. Mai târziu, la 7

Samuel Teleki

mai 1821, contele Samuel Teleki l-a anunțat, din Viena, pe Bánffy că, pe baza unui ordin al Consiliului de Război, adresat comandantului armatei de Transilvania, autoritățile civile trebuie să colaboreze cu cele militare, câtă vreme evenimentele din Țara Românească n-au încetat.

O problemă delicată a fost reprezentată și de recuperarea

Miloš Obrenović

ciobanilor, supuși imperiali, ce-și pășteau turmele, conform vechilor cutume, în câmpia și lunca Dunării. Fiind încă destul de proaspete în amintire represaliile otomanilor împotriva unor oieri, proveniți din Transilvania și Banat, guvernatorul Bánffy a emis, din Cluj, la 2 aprilie 1821, un document adresat comiților și vicecomiților de Timiș, Caraș, Torontal, Arad, Bacica, Bichiș, Bihor, rugându-i insistent să îi ajute să se repatrieze, până la încetarea ostilităților din Țara Românească, fiindcă „turcii, conduși de ură oarbă împotriva răsculaților, au omorât, conform ultimelor mele știri adevărate [...] pe toți proprietarii de oi de aici, supuși ai Imperiului Austriac, și pe ciobanii lor, luându-le foarte

Alexandru Ipsilanti

numeroasele lor oi [...] Am găsit foarte necesar a dispune azi autorităților de care țin acei proprietari de oi să-i îndemne să le aducă fără nicio zăbavă, peste Dunăre și mai încoace, în Imperiul Austriac, în munții de la frontieră sau, dacă vitregia climei n-ar permite aceasta, să le aducă în Ungaria, și anume în cele mai apropiate comitate din Banat și în altele care au puse și pășuni întinse, după ce se vor fi înțeles în prealabil cu proprietarii acelor puse și pășuni“.

După intrarea otomanilor în Țara Românească, cu intenția „pacificării țării“, un document emis din Deva, la 24 august 1821, relatează despre întâlnirea dintre generalul Lenk și aga Mehmet, ce a avut loc în munții bănățeni, la graniță. Zvonistica, bine întreținută și în mediile românești ale Banatului de Munte, a încercat să acrediteze ideea că Austria țară de care se legau tinerețea și parte din activitățile comercial-profesionale ale slugerului Tudor ar sprijini, ca și Rusia, la început, cauza revoluției. Elek Noptsas

Cula Tudor Vladimirescu, Cerneți, Mehedinți

ȚARA CARAȘULUI ȘI REVOLUȚIA ANULUI 1821

IONEL BOTA,
Director, Muzeul de Istorie a Culturii Cărașene, Oravița

În 1815, Tudor Vladimirescu a fost prezent, pentru câteva luni, la Orșova, unde funcționa o filială a Eteriei și o Casă de comerț a macedoromânilor, cu activități coordonate de amicii revoluționarului, Ghiță Opran și Fota Popovici. Ilustrul cronicar modern al istoriei Banatului, protopopul Mehadii, Nicolae Stoica de Hațeg (1751-1833), nota, în cronica sa, la 26 ianuarie, despre cum „sună vorba că boierii Thudor... asupra boierilor Țării Românești s-au rădăcit și-i fugărește rău” sau despre telul național al mișcării că „Thudor sparge boiaria grecească”.

În primăvara anului 1821, în comitatele de la frontiera cu Țara Românească, documentele oficiale au semnalat o stare de spirit pro-românească, determinată de *Thodoraische Revolution* (Revoluția lui Tudor). Iată de ce s-au înmulțit și măsurile de prudență ale autorităților cezaro-crăiești. În sediul Preturii din Deva, în comitatul Hunedoarei, la 2 aprilie 1821, țăranului Dănilă Almășan, din localitatea Zdrapți, comitatul de Zărand, i s-a luat un interogatoriu. La întrebarea: „Dar cu Iosif Vaida, ce fel de convorbire ai avut?” (Iosif Vaida, locuitor, în

acele vremuri, al Devei, era străbunicul după tată al omului politic Alexandru Vaida-Voievod), Dănilă Almășan a răspuns, sigur pe sine: „Cu numitul Iosif Vaida am vorbit că, în țara aceasta, acum, lucrurile nu merg bine: din cauza aceasta trebuie înnoiri și, în Alba Iulie, să se țină o *adunare, la care să se adune și toți plugarii din Banat*; această adunare va fi după duminica Floriilor, dacă nu spre Rusalii; va veni și voievodul Țării Românești, ca să se stabilească și legea națiunii române.”

În mod cert, răspunsul trebuie să fi uluit în așa măsură asistența, încât a fost solicitat, la 2 aprilie 1821, medicul șef al comitatului, băănățeanul Andrei Fodor, originar din Lugoj, pentru a stabili în cele din urmă că „Almășan Dănilă nu suferă de nicio boală mintală”.

Guvernatorul în sprijinul ciobanilor

Șeful poliției imperiale din Viena, Joseph Sedlnitzky (1778-1855), ca și contele Samuel Teleki (1739-1822), pre-

Banatului și care cam de doi ani s-a așezat în acest comitat, primind autorizația de la comandamentul de graniță militar în 24 martie [...] ca să meargă pentru patru sau cel mai mult cinci zile în Țara Românească pentru aranjarea unor chestiuni, în loc să caute să-și aranjeze chestiunile luate asupra sa, a intrat în slujba răsculaților; și comandantul grăniceresc l-a prins în 6 iulie pe muntele Vulcanului, chiar când își îndeplinea îndatoririle vamale la carantina dinspre partea Țării Românești, așa-numita schelă, în direcția pasului Vulcan”.

După intervenția otomanilor împotriva revoluției și a eteriștilor greci, baronul Schustek a informat guvernul ardelean că trebuie date dispoziții stricte, prin care să se permită trecerea peste munți, din Țara Românească în Transilvania ori Banat, numai a supușilor austrieci neimplicați în conflict și a ciobanilor. Pragmatismul aplicării acelor măsuri a rămas însă destul de lejer: au fost și dispoziții privind persoanele care fie au căutat refugiu în fața exploziei revoluționare a țărănilor, fie, ulterior, au fugit din calea represaliilor otomane. Pe orăvișeanul Dimitrie Constantini, evenimentele l-au surprins la Craiova. Cetățean austriac era dascăl de istorie la Preparatoria Aradului, a revenit, alături de un anume Peter Barako, prin oficiul din Brașov al „Kronstädter Grenzkommando”, la 26 mai 1821 (poziția 133 pe listă), dar a plecat spre Banat cu un „Ausweis” (document) emis la 30 mai 1821. Nu știm însă dacă singur sau tot cu însoțitorul amintit!

Heinrich von Bellegarde

Banatul – loc de refugiu

Dar un lucru este important de pomenit. În relatarea sa, P. Diener avertiza din București asupra persoanei unui „Bratzki”, ce căuta să recruteze voluntari germani (austrieci), cu siguranță atrăgându-i și pe românii din comitatele ardelenice și bănățene. Bratzki este deci tocmai amicul lui Dimitrie Constantini. Ca argument poate sta și faptul că dascălul orăvișean, aflat pe lista fondatorilor Teatrului Vechi, la 1817 (alături de fratele său, economistul Ion Constantini), a fost implicat în evenimente, desigur de partea revoluționarilor lui Tudor, ca unul ce împărtășea, firește, idealurile nației sale.

La rândul său, paharnicul Gheorghe Bengescu din Craiova s-a refugiat, mai întâi la Sibiu, apoi în comitatul Caraș, la Mehadia, iar, ulterior, lângă Oravița, la Ciclova Montană, unde era stabilit și protopopul Serafim Bengescu, fratele său. „Ciclovianul” era tatăl viitorului scriitor Cezar Bengescu, născut, în 1819, la Oravița, și mort la Lyon, în 1870, după ce s-a afirmat în

literatura franceză. Fugarul Gheorghe Bengescu sembase, alături de alți refugiați din Oltenia, scrisoarea de mulțumire din 7/19 aprilie 1821 (datată în Sibiu), către împăratul Austriei, cerând ocrotirea în continuare, până se liniștesc lucrurile în Muntenia.

La 19 mai 1821, Gheorghe Bengescu și semnatarii amintitului memoriu i-au trimis Augustului Imperator o amplă relatare despre cauzele ce au condus la izbucnirea mișcărilor revoluționare, insistând pe despotismul fanariot. Lista, din 24 iulie 1821, cu boierii olteni refugiați la Sibiu încă

din 17 martie, îl includea pe Bengescu, la poziția 52, ca „Poharnik Georgy Benzseszko Bojer aus Crajova”, deținător al pașaportului nr. 4.253. Dar, deja din 14 iulie 1821, el s-a deplasat la Mehadia, în Banat. Îl găsim, apoi, din nou, la Sibiu, unde, la 30 iulie, este printre semnatarii unui nou memoriu, adresat tot împăratului de la Viena, prin care petiționarii cereau sprijin în alegerea unui domn pământean.

În Banat au găsit adăpost și Postolate Popesk (Postolache Popescu) și Gligorie Duden din satul Carpen, actul de intrare, cu pozițiile 138 și 139, fiind semnat, la 29 iunie 1821, de maiorul Itul (Itu) din Hațeg. Ștefan Jianu, Gheorghe Bengescu și Safta Atanasie apar și pe lista semnată de „Polizeidirektor” din Sibiu, von Friedenfels, la 24 iulie 1821, pozițiile 19, 52 și 152, cu precizarea noilor destinații: Jianu și Safta – la Orșova; Bengescu – la Mehadia. Tot prin „Staabs-Quartier Karansebeș”, cu pașaportul nr. 151, intra, la 30 iulie 1821, în Banat, apoi o regăsim la Sibiu, la 15 august (pe o listă se afla

Sabia lui Tudor Vladimirescu

(Alexe Nopcea) a scris, la rândul său, din Deva, la 7 aprilie 1821, contelui guvernator general că „de curând, fiind târg în Zam, în acest târg în care obișnuiesc să vină oameni din Banat și comitatul Arad, cineva care până acum n-a putut fi descoperit a răspândit știrea că se va strânge pânza pe seama armatei“.

Dispoziții ferme, aplicare jeră

Spre a asigura Viena că programul revoluției române este unul social și național și că răsculații nu se vor atinge de persoana și avutul cetățenilor imperiului aflați în Țara Românească, Tudor Vladimirescu a trimis o scrisoare oficială agentului austriac din Târgu Jiu, la 4/16 martie 1821, subliniind că, pentru trecerea frontierei Banatului, exista deja un înscris în acel sens, iar, în ceea ce privea frontiera din Transilvania, cu toate că nu se stabilise în mod clar acel aspect, nimeni nu trebuia să se teamă de nimic.

Cauza revoluționarilor, în pofida măsurilor luate de autoritățile comitatului Caraș, a ajuns să fie servită și de bănățeni, într-un fel sau altul.

Armurierul „machinelor“, cel care turna tunurile armatei de panduri a lui Tudor Vladimirescu, era un supus austriac, pe nume Adamsberger (Adam Berger), fiind originar din comitatul Caraș, cel mai probabil din Oravița ori din Anina, unde se dezvoltase, după 1800, turnătoria de fontă.

Nu știm însă în ce condiții acel Adamsberger a ajuns în Muntenia, înrolându-se sub steagul idealurilor revoluției românești.

Din scrisoarea supusului austriac P. Diener, trimisă din București, la 10 aprilie 1821, către administratorul Domeniului Coroanei din Gura Humorului (Bucovina), înțelegem că „meșterul tunurilor“ era și foarte respectat, și bine plătit. Despre același armurier avem informații și din 1 aprilie 1821, dintr-o notă a cetățeanului austriac din București, Carl Gáll, cel care pomenea de un anume Adamsberger, ce producea mașini de găurit arme.

Originar din Oravița era și un specialist în lucrări genetice, inginerul Ott[o] Moritz (Mauriciu), fiul profesorului Friedrich Moritz, de la

Gimnaziul Latin din Oravița. Pe baza informațiilor furnizate de profesor cronicarului Stoica de Hațeg, protopopul Nicolae a subliniat, cu o notă de gravitate, că „într-o noapte, Tudor pieri. Și oaste mare turcească asupra rebelanților ajunsă [...] multă vărsare de sânge să făcu în Valahia și-n Moldova“. Pe Otto, fiul profesorului, Tudor l-a angajat pentru nevoile armatei sale. Un document din 10 aprilie 1821, respectiv, o relatare a lui P. Diener, îl critica pentru că Moritz Ott[o], prin cetățenia sa, ca locuitor al imperiului, a pus în pericol neutralitatea Vienei în evenimentele de la sud de Carpați.

Tot din părțile bănățene s-a tras și Constantin Niculutz (Niculici), unul dintre cei înrolați ca voluntari în armata revoluționarilor, în trupele comandirului Solomon, pe care, ulterior, l-a și adăpostit o vreme în Valea Carașului, înainte de a fi prins de oficiali și întemnițat la Arad. Contele Bánffy a primit, din Deva, la 2 august 1821, din partea comitelui de Hunedoara, Elek Nopcsa, o relatare despre acel interesant personaj: „Persoana numită Constantin Niculutz, care de naștere e din Mehadia

Orșova, litografie din secolul al XIX-lea

B.N.R. – 130 ani

REFACEREA PRESTIGIULUI INTERNAȚIONAL AL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

ADRIANA MARINESCU, Director B.N.R.

La începutul lunii septembrie a acestui an, guvernatorul Mugur Isărescu amintea cu emoție, cu ocazia aniversării a 130 de ani de la înființarea Băncii Naționale a României, și faptul că la 4 septembrie 2010 s-au împlinit 20 de ani de la numirea primului Consiliu de Administrație al B.N.R., de după evenimentele din decembrie 1989. Un bun prilej de aducere aminte a începuturilor.

Aș putea numi iarna 1990-1991 o „iarnă cu adevărat fierbinte”, în ciuda frigului și a zăpezii mari.

Vizitele misiunilor Fondului Monetar Internațional din decembrie 1990 și ianuarie 1991, pe lângă negocierea acordului *stand-by*, au stabilit și nevoile urgente de *know-how* și asistență tehnică pentru noile operațiuni și activități ale băncii centrale.

Ca și în cazul celorlalte bănci centrale din fostul bloc comunist, reclădirea și modernizarea atribuțiilor și obiectivelor Băncii Naționale a României s-au făcut, ca și în trecut, de altfel, și cu sprijinul, sfaturile și experiența unor experți străini, reprezentanți ai instituțiilor financiare internaționale și ai unor bănci centrale vest-europene.

La început, procesul s-a desfășurat sub coordonarea Fondului Monetar Internațional și a Băncii Mondiale. Pe lângă proprii experți, aceste instituții au solicitat și obținut asistența unor specialiști de marcă din domeniul băncilor centrale. Apoi, bilateral, o serie de bănci centrale europene au venit în sprijinul Băncii Naționale a României cu exce-

Semnarea scrisorii de intenție la finalizarea negocierilor cu F.M.I., în 1994, de către guvernatorul Mugur Isărescu și Florin Georgescu, pe atunci ministrul de Finanțe, în prezența reprezentanților F.M.I.

la poziția nr. 270) și Elena Polysaky (Polizachi).

Instituțiile și oficialii din teritoriu ai Imperiului au crezut că Tudor și Ipsilanti se pot retrage, cu trupele, către munți, apropiind conflictul cu otomanii de frontiera ardeleano-bănățeană. Printre noile măsuri ale austrieilor trebuie amintite: interzicerea intrării, prin punctele vamale și de carantină, a eteriștilor, ca și expulzarea celor deja intrați, măsuri ce s-au aplicat mai ales după ce eteriștii au fost învinși de otomani. Stă mărturie un ordin al Consiliului de Război, din 9 august 1821, purtând semnătura generalului Heinrich von Bellegarde (1756-1845).

Încă din luna mai s-a extins și în Banat ecoul tulburărilor din Serbia, provocate de aderenții politicii naționaliste sârbe a lui Miloș Obrenovici. La 3 mai 1821, baronul Schustekh îl informa, din Sibiu, pe contele Bánffy despre legăturile lui Tudor cu acele mișcări ale sârbilor din zona Pojarevaț (Passarowitz), unde

există un mare număr de sate românești. Însuși orgoliosul Alexandru Ipsilanti, din cauza căruia revoluția munteană a eșuat, iar conducătorul ei, bravul Tudor Vladimirescu, a fost asasinat, s-a făcut scăpat de răzbunarea otomanilor tocmai în Banat, la Timișoara. Un document emis din Deva, la 1 iulie 1821, sub semnătura lui Elek Nopsta, redactat sub forma unui raport, adresat contelui Bánffy, ne edifică asupra împrejurărilor: „După lupta de la Drăgășani, prințul Ipsilanti s-a dus la mănăstirea Cozia, dar, după unele știri din Țara Românească, el a avut de scop să-și caute adăpost în Ardeal cu șase oameni mai credincioși ai lui, sub alt nume, și chiar astăzi, revenind din Sibiu șase fruntași străini, despre care se spunea că ar fi negustori bogați ruși și italieni, au trecut pe aici cu poșta, fiind însoțiți până la comandamentul cetății din Timișoara. Părerea mea este că aceștia au fost Ipsilanti și oamenii lui mai apropiați.”

S-a vorbit, apoi, și de căpitantul „rebelilor” din Valahia Mică (Oltenia), Atanase Mihaloglu, care, „îmbrăcat în straie țărănești, împreună cu câteva familii de țigani, a căutat scăpare în părțile bănățene și a și fost lăsat să intre, dar, după intrare, reluându-și îmbrăcămintea obișnuită și arătând situația lui, a fost escortat peste hotar”.

Încă în primăvara anului următor, 1822, ideile revoluției mai dominau mentalul colectiv al românilor din toate provinciile, inclusiv Banatul Montan. Comitele suprem, „főispán” de Caraș, Blasiu Petrovici (Balás Petrovits) îi scria, la 22 aprilie 1822, prim-pretorului „főbiró” de Fărcădinul de Sus, Elek Gargots (Alexe Gherguț): „poporul de rând din comitatul Caraș este îndemnat să intre în serviciul militar al Țării Românești, cerând informație reciprocă despre împrejurările asemănătoare ce pot avea loc aici, la noi, pe care știre prim-pretorul o retransmite comitelui suprem al Hunedoarei”. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 noiembrie 2010, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– De la numele cărui domnitor provine denumirea Academia Mihăileană?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna august 2010 este:
Mai 1879

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de doamna **Alice Doina Gruia**, din Craiova (Dolj).

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2011.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Of. P. nr. 1, C.P. 15-702, sect. 1 București.

liului de administrație al Băncii Belgiei). Indiferent de problemele numeroase de serviciu de la Bruxelles sau de vremea deosebit de neprietenosă din acea iarnă, și-a petrecut multe ore, chiar zile la sediul B.N.R. lucrând cu tână echipă din direcție la descifrarea, înțelegerea și dezvoltarea operațiunilor bancare cu valută, a operațiunilor de piață sau a primelor elemente de *cash-flow*.

Int-o duminică din luna februarie 1991 se inaugura, în clădirea din strada Lipscani, în prezența guvernatorului Mugur Isărescu și a celorlalți membri ai Consiliului de Administrație al B.N.R., comisia de licitație valutară. Erau începuturile operațiunilor de piață în valută.

Se tranzacționau zilnic, la un curs stabilit în ședința de licitație, cererile și ofertele de valută primite letric până la ora 11.00 a.m. de la băncile comerciale pentru nevoile de export și/sau import ale clienților lor. Era un început, având în vedere că principalele mărfuri ce făceau obiectul tranzacțiilor de comerț exterior de la acea dată (menționate pe o listă de 11 produse aprobate de guvern), se decontau în continuare la un curs oficial fix. Aceste 11 produse reprezentau, de fapt, 80% din comerțul exterior al României (în principal erau produse petroliere, produse chimice, cereale, etc.).

În acest context, aș vrea să subliniez că reformarea băncii centrale a fost de la început –

Jean-Claude Trichet

și continuă să fie – un proces permanent de adaptare și aliniere la reglementările și practicile sistemelor bancare din țările dezvoltate. Prin abordarea noilor funcții și activități, B.N.R. și-a dorit un limbaj comun și o integrare mai rapidă în cadrul sistemului bancar european și mondial. Dezideratul integrării în Uniunea Europeană a deschis calea unei colaborări deosebite (și de lungă durată) cu aceasta, la început prin proiectele finanțate de programele Phare în domeniul bancar, iar în ultimii 10 ani sub forma programelor de înfrățire (*twinning*), în care aportul Băncii Franței, în calitate de coordonator, împreună cu Banca Italiei și Banca Olandei, a fost semnificativ, atât în domeniul reglementării și alinierii la *acquis*-ul comunitar, cât și cu accent deosebit pe domeniile supravegherii, operațiunilor bancare, statisticii, contabilității și auditului intern. Îmi revine în memorie cu plăcere prima vizită la Banca Națională a României, în februarie 2000, a domnului Jean-Claude Trichet – în prezent, președintele Băncii Centrale Europene –, în calitate de guvernator al Băncii Franței, pentru semnarea primului

program de înfrățire ce punea bazele unei colaborări strânse și solide între departamentele de specialitate ale acestor bănci.

La începutul primăverii 1991, acordul cu Fondul Monetar Internațional fusese negociat, se implementau măsurile prioritare (*prior actions*) ce condiționau dezbateră și apro-

barea acestuia în Boardul FMI, care urma să aibă loc la început de aprilie, ceea ce avea să aducă și prima tranșă din aranjamentul *stand-by*. Necesarul de valută al țării devenise însă tot mai mare, rezervele internaționale erau tot mai scăzute, iar discuțiile cu grupul G 24 erau abia la început. Atunci s-a ajuns la o soluție de rezervă și anume obținerea unui împrumut pe termen scurt de la Banca Reglementelor Internaționale, „banca băncilor centrale”, cu sediul la Basel, în Elveția. B.N.R. este membră a B.R.I. din 1932, imediat după înființarea acestei instituții, și are dreptul să solicite un astfel de sprijin (*Magazin istoric*, nr. 4/2009).

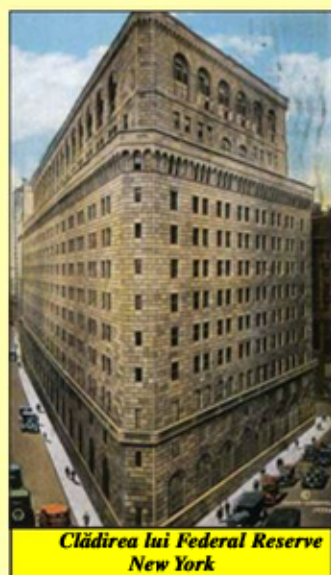
Era vorba de un împrumut de tip punte (*bridge loan*) – pentru o lună –, până deveneau disponibili banii aprobați de la Fondul Monetar Internațional. B.R.I. a fost de acord cu această operațiune și s-a angajat să aranjeze și obținerea banilor și anume 60% din suma totală (din operațiuni cu alte bănci centrale europene), iar restul de 40% erau transferați direct în contul B.N.R. de la banca centrală a S.U.A.

Conform legislației în vigoare până în 1989, singura

lenți profesioniști pe diferite domenii specifice, contribuind, cu răbdare și de multe ori până seara târziu, la transformarea noii bănci centrale și la modernizarea activității bancare de zi cu zi. Astfel, B.N.R. s-a transformat dintr-o instituție puternic centralizată și cu funcții limitate într-o bancă centrală adevărată și modernă.

Primul pas în acest sens l-a constituit crearea sistemului bancar (format din banca centrală și băncile comerciale), prin aprobarea în martie 1991 a celor două legi ce vizau *de jure* această transformare, respectiv: Legea nr. 34 privind Statutul B.N.R. și Legea nr. 33 privind activitatea bancară.

Misiunile de asistență tehnică își începuseră activitatea de la sfârșitul lunii ianuarie. Nu pot să nu amintesc efortu-

Clădirea lui Federal Reserve New York

rile de aliniere a sistemului contabil făcute cu experții Băncii Franței sau deschiderea primelor licitații valutare și liberalizarea operațiunilor și a pieței valutare după lungi discuții cu experții Băncii Belgiei.

Specialiștii Băncii Olandei și-au adus contribuția la introducerea și dezvoltarea activității (complet nouă pentru B.N.R.) de supraveghere bancară, iar sfaturile și experiența reprezentanților Băncii Austriei ne-au ajutat în domeniul plăților. Nu în ultimul rând, au fost remarcabile discuțiile de politică monetară cu experții Băncii Italiei și cu cei ai Băncii Norvegiei, care au contribuit la rapida asimilare și implementare a noilor instrumente monetare.

În activitatea pe care o coordonam în cadrul Direcției Valutare, am cooperat intens, la începutul anilor '90, cu banca centrală a Belgiei și în special cu cel care a devenit un adevărat prieten al B.N.R. Herman Bussers (fost director și consilier pe probleme de operațiuni de piață al Consi-

Primul Consiliu de administrație al B.N.R., numit de președintele României la 4 septembrie 1990 și confirmat de Parlament la 31 iulie 1991. A funcționat până la 15 decembrie 1998

Mugur Constantin Isărescu – guvernator
Emil Iota Ghizari – prim-viceguvernator
Corneliu Croitoru – viceguvernator
Vladimir Soare – viceguvernator
Costin C. Kirilescu – membru
Constantin Ionete – membru
Filip Lungoci – membru
Silviu Cerna – membru
Lucian Ionescu – membru

16 decembrie 1998 - 9 octombrie 2004

Mugur Constantin Isărescu – guvernator
Emil Iota Ghizari – prim-viceguvernator
Mihai Bogza – viceguvernator
Cristian Popa – viceguvernator
Silviu Cerna – membru
Constantin Ionete – membru
Agnes Nagy – membru

Nicolae Dardac – membru
Nicușor Ruiu – membru

10 octombrie 2004 - 10 octombrie 2009

Mugur Constantin Isărescu – guvernator
Florin Georgescu – prim-viceguvernator
Eugen Dijmărescu – viceguvernator
Cristian Popa – viceguvernator
Silviu Cerna – membru
Maria Ene – membru
Agnes Nagy – membru
Napoleon Pop – membru
Virgiliu-Jorj Stoenescu – membru

11 octombrie 2009 -

Mugur Constantin Isărescu – guvernator
Florin Georgescu – prim-viceguvernator
Bogdan Olteanu – viceguvernator
Cristian Popa – viceguvernator
Marin Dinu – membru
Nicolae Dănilă – membru
Virgiliu-Jorj Stoenescu – membru
Agnes Nagy – membru
Napoleon Pop – membru

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Virgil Cândea – MĂRTURI ROMÂNEȘTI PESTE HOTĂRE (CREAȚII ROMÂNEȘTI ȘI IZVOARE DESPRE ROMÂNI ÎN COLECȚII DIN STRĂINĂTATE), Serie Nouă, I, Albania-Etiopia**

Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2010, 521 pp.

● **1949.10.5-2009.10.5 – 60 DE ANI DE LA STABILIREA RELAȚIILOR DIPLOMATICE ÎNTRE CHINA ȘI ROMÂNIA**

Editura World Affairs, 2010, 177 pp.

● **Nicolae-Șerban Tanașoca – BALCANOLOGIE ȘI POLITICĂ ÎN ROMÂNIA SECOLULUI XX. VICTOR PAPACOSTEA ÎN DOCUMENTE DIN ARHIVELE SECURITĂȚII ȘI DIN ARHIVA PERSONALĂ (sub egida Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române și Biblioteca Metropolitană București)**

Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2010, 328 pp.

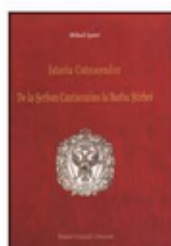
● **Vasile Christescu – ISTORIA MILITARĂ A DACIEI ROMANE (ediție îngrijită de Claudiu Christescu și Constantin C. Petolescu)**

Editura Academiei Române, București, 2009, 303 pp.

● **Prof.dr. Valeriu Avram, c-dor (r) Țiplea Mircia – AVIAȚIA ȘI MAREA UNIRE**

Editura Crisserv, Mediaș, 2010, 224 pp.

● **Mihail Ipate – ISTORIA COTROCENILOR DE LA ȘERBAN CANTACUZINO LA BARBU ȘTIRBEI**

Muzeul Național Cotroceni, București, 2009, 130 pp. + planșe

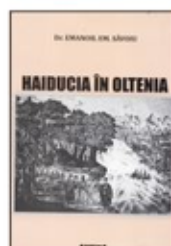
● **Dr. Hava Haas – NICU HAAS, UN PIONIER ÎN ANTROPOLOGIE. DESOPERITORUL UNICULUI SCHELET DE OM CRUCIFICAT**

DFUS Segal, Holon, Israel, 2010, 303 pp.

● **Ramon de Basterra – OPERA LUI TRAIAN (traducere, studiu introductiv și note de Carmen Bulzan)**

Editura Mica Valahie, București, 2010, 322 pp.

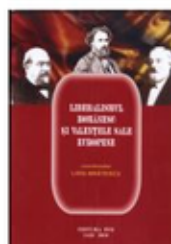
● **Dr. Emanoil Em. Săvoiu HAIDUCIA ÎN OLTEANIA**

Editura Sitech, Craiova, 2010, 175 pp.

● **Vasile Ilica – BUCOVINA PE CALEA REÎNTREGIRII 1775-1918**

Editura Pro Vita, Cluj-Napoca, 2008, 152 pp.

● **LIBERALISMUL ROMÂNESC ȘI VALENȚELE SALE EUROPENE (coordonator Liviu Brătescu)**

Editura PIM, Iași, 2010, 270 pp.

● **RESTITUIRI, Revistă-document a Centrului Cultural Pitești**

Anul VIII, Nr. 2 (18)/2010, Serie Nouă

bancă din România care avea dreptul să facă operațiuni cu valută era Banca Română de Comerț Exterior. După 1 ianuarie 1991, Banca Națională a României, cu statut și atribuții de bancă centrală, nu avea încă deschise conturi de corespondent cu celelalte bănci centrale.

Operațiunea cu B.R.I. a urgerat solicitarea adresată de B.N.R. principalelor bănci centrale din Europa de a deschide, reciproc, conturi de corespondent. Primul pas însă s-a făcut

pentru deschiderea unui cont de corespondent cu Federal Reserve New York, pentru a se putea transfera cu rapiditate suma obținută prin împrumutul puncte. Cererea de deschidere s-a transmis rapid, dar analiza cererii nu se putea face pe loc. Reprezentanții B.R.C.E., care ne-ar fi putut acorda cât de cât ajutor pentru a putea răspunde prompt și parolat, pe telexul existent la B.N.R., plecaseră de mult acasă, atunci când a venit momentul, după ora 12.30 noaptea (datorită diferenței de fus orar de șapte ore între

București și New York), să transmitem acceptul juridic și speciemenle de semnătură. Până la urmă am reușit și am primit confirmarea deschiderii de cont.

A doua zi dimineața, ne-am bucurat când am primit mesajul că atât banii de la B.R.I., cât și cei de la FED fuseseră transferați în conturile B.N.R.

Până la jumătatea anului 1991, B.N.R. a deschis conturi de corespondent cu majoritatea băncilor centrale din Europa iar operațiunile cu valută au început să se desfășoare fără probleme. ■

Clio anunță CE AR FI FOST DACĂ...

Dacă U.R.S.S. ar fi atacat Marea Britanie în 1978, aceasta nu ar fi rezistat mai mult de șapte zile. Era verdictul raportului înaintat de Comitetul reunit pentru informații (Joint Intelligence Committee, JIC), în noiembrie 1978, prim-ministrului britanic din acel moment, James Callaghan. Acesta, fost subofițer în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, a notat pe marginea raportului: „Cerule să ne ajute, în cazul unui război!” Cerul și NATO, putem adăuga noi.

Evident că Marea Britanie nu se afla singură în fața amenințării sovietice. Dar documente recent declassificate au prilejuit ziarului britanic *Daily Mail*, din 14 iulie 2010, acide comentarii pe marginea politicii de apărare duse de laburiști și mai ales a reducerilor operate de un alt prim-ministru laburist, Harold Wilson. Care, nu ne mai reamintește publicația britanică, a fost bănuț de legături nefirești cu serviciile de informații sovietice.

Potrivit raportului menționat, stocurile de muniție antiaeriană ajungeau doar pentru două sau trei zile. Lansatoarele de rachete anti-aeriene puteau fi reîncărcate doar o singură dată. Royal Air

Force ducea mare lipsă de piloți, iar armata terestră avea să fie învinsă înainte să-și mobilizeze rezervele.

Cu umorul care-i caracterizează, britanicii mai precis, istoricul Andrew Robert, autorul unei cărți intitulate *Masters and Commanders: How Roosevelt, Churchill, And Marshall Alanbrooke Won The War In The West 1941-45* (Stăpâni și comandanți: cum au câștigat Roosevelt, Churchill și mareșalul Alan Brooke războiul în Vest, 1941-1945), apărută la Editura Penguin își imaginează și cum s-au scurs cei 30 ani de la cucerirea Marii Britanii de către sovietici. Spre exemplu, Margaret Thatcher a

supraviețuit la trei atentate: prima oară atunci când Hotelul Willard din Washington a fost aruncat în aer de către KGB, a doua oară atunci când i s-a pus poloniu 210 radioactiv în ceai și ultima oară când era cât pe ce ca vârful otrăvit al unei umbrelor să i se înfigă în picior. Poate că merita mai mult respect doamna Thatcher, mai ales dacă ne gândim că în numai patru ani a readus armata britanică la un stadiu operațional care i-a permis să obțină victoria din Insulele Falkland.

În general, umorul viziunii istoricului Andrew Robert este mai greu de gustat într-o țară care a petrecut, în viața reală, 50 ani sub regimul comunist. ■

În fața atelierului artistului din Londra: regina Maria, în spatele ei Victoria Melita, sora reginei, și Maria Lucy de Laszlo, soția artistului. Philip de Laszlo este pe trepte, cu mustață. Personajul din stânga este necunoscut (© de Laszlo Foundation)

DOUĂ PORTRETE ALE REGINEI MARIA A ROMÂNIEI, DE PHILIP DE LASZLO

GABRIEL BADEA-PĂUN

Expoziția dedicată lui Philip de Laszlo la National Portrait Gallery, deși redusă ca număr al operelor expuse – aceasta și din cauza spațiului restrâns al locului unde a fost organizată –, și care a ținut până la 5 septembrie, accesul fiind gratuit ca în majoritatea muzeelor naționale britanice, a marcat donația foarte bogatei arhive a artistului, pe care descendenții săi, prin domnul Damon de Laszlo, un nepot, au consimțit-o în favoarea lui Heinz Archive and Library, la National Portrait Gallery. Arhiva cuprinde documente și fotografii dintre 1892 și 1937 privitoare la cariera sa, precum și câteva foarte interesante bobine de film Pathé arătându-l pe artist la lucru la șevalet, în anii 1934-1935, cu un an înainte de a realiza portretele familiei regale române, cărora le-am dedicat un studiu în noul meu volum *Mecena și Comanditari. Artă și mesaj politic*, apărut la Noi Media Print, la sfârșitul anului trecut. Între aceste fotografii se regăsesc și două clișee inedite reprezentând două dintre portretele reginei Maria realizate de pictor în 1936. O nouă biografie a pictorului, Philip de Laszlo; *Hislife and Art*, de Duff Hart-Davis și Caroline Corbeau-Parsons, tocmai a apărut la Yale University Press.

BRUTĂRĂ

6

1986. O explozie produsă la bordul submarinului atomic sovietic K-219, care navighează în triunghiul Bermudei, provoacă trei morți și mai mulți răniți. Acest tip de aparat este propulsat de două reactoare nucleare și este echipat cu 16 rachete balistice.

Un cargou sovietic salvează echipajul, format din 24 de persoane, înainte ca submarinul să coboare pe fundul Oceanului Atlantic, cu cele 16 rachete, la 5.000 metri adâncime și aproximativ 1.000 de mile marine est de Carolina de Nord. La numai șase luni după cel de la Cernobîl, accidentul are loc într-un moment de mare tensiune în relațiile sovieto-americane, provocat de discuțiile privind controlul asupra armamentelor. Șase zile mai târziu Reagan și Gorbaciov se vor întâlni la Reykjavik și, după 11 ore și jumătate de discuții soldate cu un eșec, vor conveni că problema se află „în impas”.

7

1922. Dansatoarea Isadora Duncan (1877-1927), de curând căsătorită cu poetul rus Serghei Esenin, își începe turneul în S.U.A. cu un recital de dans la Carnegie Hall. Sala plină, public entuziast. Două săptămâni mai târziu, la Boston, izbucnește scandalul.

Duncan și-a ales pentru aparițiile ei un costum transparent, care, uneori, când mișcările sunt prea bruște, îi cade de pe umeri. Simplul fapt că dansatoarea își arăta pe scenă picioarele goale încă mai era socotit indecent în pudibonda, puritana Noua Anglie. Balerinele purtau ciorapi de mătase, fustă de tul și tricou. Unii s-au indignat afirmând că dansatoarea se abate de la cele mai elementare reguli de bună-cuviință. Alții pretindeau că trupul voinic al Isadorei le-ar leza simțul estetic. Balerina își propusese să lanseze o provocare mai multor categorii, să sfideze, prin spectacolul ei, atât puritanismul, cât și anticomunismul.

13

1792. În această sâmbătă este pusă piatra de temelie a Casei Albe. Președintele în exercițiu, George Washington, nu poate asista la ceremonie, acaparat în altă parte de îndatoririle sale. Întreaga lume bună din ceea ce va deveni ulterior orașul Washington este acolo. Invitații s-au adunat mai întâi într-un han din Georgetown pentru a sărbători evenimentul. Pe piatra fixată în acea zi solemnă, o inscripție amintește generațiilor viitoare că America nu este o țară ca oricare alta: „Vivat Respublica”.

În decursul anilor, cărămidă peste cărămidă, piatră peste piatră, o clădire elegantă va ajunge să fie ridicată pe acest loc, pe jumătate încă sălbatic. Zidurile sunt văruite și edificiul își va găsi și numele: Casa Albă. Însă ea va trebui să aștepte alegerea lui Theodore Roosevelt, în 1901, pentru ca prima hârtie cu antet a președintelui să poarte mențiunea Casei Albe.

24

1904. La inițiativa unui subsecretar de stat de la Ministerul Poștelor și Telegrafului din Franța, Poșta inaugurează un nou serviciu: transportul corespondenței cu automobilele. Acțiunea are loc după o săptămână de probe făcute în diverse cartiere ale Parisului. În această dimineață, 12 vehicule silențioase, conduse de șoferi, își fac apariția pe străzile capitalei franceze.

28

1943. Winston Churchill îl numește pe amiralul Louis Mountbatten (1900-1979) comandant suprem al Aliatilor în teatrul de operațiuni din Asia de Sud-Est. Îl prețuiește, în felul său, dar amiralul este un tip controversat. La comanda distrugătorului HMS „Kelly”, din 1938 până în 1940, când tot Churchill l-a numit căpitanul portavionului HMS „Illustrious”, Mountbatten n-a înregistrat prea multe succese. În martie 1940, „Kelly” s-a izbit de un alt distrugător, HMS „Gurkha”, eveniment urmat de șase săptămâni petrecute în șantierul naval, pentru reparații, iar un an mai târziu nava a fost scufundată în timpul bătăliei pentru Creta.

Când Mountbatten i-a cerut lui Churchill să rămână în flota militară, și nu doar la comanda unor operațiuni, el s-a trezit cu următorul răspuns: „Ce crezi că vei realiza? Poate doar să mai scufunzi o navă, de data asta mai mare și mai scumpă.”

austrieci și principii germani. În 1900 realizează *Portretul Papei Leon al XIII-lea* (Magyar Nemzeti Galéria, Budapesta), pentru care primește Medalia de Aur la Salonul Société Nationale des Beaux-Arts de la Paris, și în 1903, pe cel al *Împăratului Franz Joseph* (1848-1916), cel care îl va înnobila în 1912 (Magyar Nemzeti Galéria, Budapesta), apoi în 1908, pe cel al președintelui american *Theodor Roosevelt* (1901-1905; 1905-1909; American Museum of Natural History, New York). Aceste comenzi consolidează definitiv reputația lui Laszlo.

După căsătoria, la 7 iunie 1900, cu o irlandeză, descendentă a celebrei familii de bancheri Guinness, Lucy-Madeleine Guinness (1870-1950), pe care o întâlnise cu șapte ani mai devreme la München, se stabilește la Londra, dar face frecvente călătorii pe continent. A avut foarte numeroase comenzi germane, austriece și franceze.

În 1900, Curtea de la Saint James îi comandă *Portretul generalului sir George White*, un favorit al reginei Victoria (1837-1901; Londra, The Royal Collections). Eduard al VII-lea (1901-1910), la rândul său, îi comisionază un portret de aparat, iar exemplul său este urmat de o

Karl von Piloty

bună parte a aristocrației britanice. Începând din acel moment, Laszlo va picta marea majoritate a prinților înrudiți cu familia regală britanică sau cu cea greacă, cu familiile Battenberg și Hessa până la actuala suverană, pe când era copil. Familiile regale apropiate de Curtea engleză, care dădea tonul în moda

regală, au făcut apel la el. Galeria portretelor pictate de Laszlo este unică. Foarte bogată, ea conține peste 3.000 de opere și comanditari din patru generații succesive.

Un an înaintea morții sale, în 1936, în timpul unei conferințe la Royal Academy din Londra, Laszlo definește astfel concepția sa despre un portret reușit: „[Acesta] nu este simpla și exacta reproducere a chipului modelului, așa cum l-a văzut artistul în atelierul său. Aceea este asemănarea superficială pe care o va da un aparat de

fotografiat. Este o reprezentare pe pânză a trăsăturilor modelului, dar văzut prin intuiția și cunoașterea artistului. Aceste trăsături trebuie să releve sufletul modelului și toate potențialitățile caracterului și temperamentului său. Tabloul trebuie să ne arate spiritul care însuflețește forma umană și pe deasupra trebuie să îi dea modelului mediul și atmosfera care îi convin personalității sale... O capodoperă în genul portretului nu depinde decât de buna înțelegere și de complicitatea care există între artist și model... Orice persoană demnă de considerație, fie el bărbat sau femeie, are chipul pe care îl arată lumii, dar în spatele acestei măști se ascunde egoul interior păstrat cu gelozie,

Portretele Familiei Regale a României în atelierul pictorului, în 1936. Cele două portrete din centru sunt păstrate în prezent la Muzeul Național de Artă al României; cel din stânga este o schiță pentru portretul de aparat, aflat în colecția descendenților pictorului; portretul din extrema dreaptă, cu regina Maria în valuri cernite, aparținea fiicei celei mici a reginei, principesa Ileana a României. Era păstrat la castelul sofului acesteia, la Sonnenberg (Austria). A fost distrus de trupele sovietice care au ocupat castelul în 1945 (© de Laszlo Foundation)

Atunci când a preluat ștafeta în 1907 de la John Singer Sargent (1856-1925), Philip de Laszlo (1869-1937) nu mai trebuia să-și facă o reputație. Laszlo *self-made-man*-ul, abilul, curtenitorul, omul compromisurilor, trăia clipa și prefera reputația sa de portretist monden. Niciun alt pictor nu beneficia asemenea lui de o atât de largă clientelă regală. Trebuie să ne întoarcem la epoca lui Peter Paul Rubens (1577-1640) și a lui Antoon Van Dyck (1599-1641), sau la cea mai apropiată a lui Franz-Xaver Winterhalter (1805-1873), pentru a regăsi pictori de Curte lucrând grație unei comparabile rețele internaționale de relații. În cele două epoci, maeștrii recunoscuți puteau transcedea frontierele obișnuite ale țărilor și ale culturilor grație unui stil universal apreciat. La sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui de-al XX-lea, grație unor legături strânse, matrimoniale sau de prietenie, între familiile regale ale Europei, pictorul care reușea să se stabilească cu succes pe lângă o Curte avea posibilitatea de a fi recomandat pe lângă alte Curți, la cel mai înalt nivel și de manieră personală. Secretul succesului lui Laszlo nu consta doar în relațiile sale. Portretele îi erau căutate pentru că flatau amorul propriu și pretențiile clienței sale. Chiar dacă poate părea stereotip, vezi prea repetitiv, stilul Laszlo era considerat de către comanditarii săi, mai presus de orice, ca fiind foarte convingător. El își acorda stilul luxului epocii, hedonismului său, modelor sale elegante, gustului lor sofisticat.

Portretul arată spiritul

Fülöp-Elek Laub, cunoscut începând din 1912 ca Philip-Alexius Laszlo de Lombos, s-a născut la Budapesta, la 30 aprilie 1869, într-o numeroasă familie săracă, de origine evreiască, într-o atmosferă tristă și mohorâtă, ca în romanele lui Charles Dickens (1812-1870). A părăsit școala la vârsta de nouă ani pentru a lucra. Erau mici slujbe instabile și prost plătite, care îl descurajau adesea, după cum a scris mai târziu. La vârsta de 15 ani devine omul de încredere al fotografului Strelisky, fiind foarte dotat pentru colorarea în acuarelă a portretelor și peisajelor fotografice. Talentul său a fost atunci remarcat de un portretizat, contele Eugen Zichy, care îl ajută să câștige o bursă la Școala de Arte Decorative, viitoarea Academie de Arte Frumoase de la Budapesta. A intrat apoi în atelierul pictorului academic Bertalan Székely (1835-1910). În 1890, ca urmare a unei recomandări

făcute de unul dintre profesorii săi, Imre von Gregusz (1856-1910), a plecat pentru două semestre la Veneția și mai apoi la München, unde a frecventat cursurile lui Karl von Piloty (1826-1886), ale lui Alexander Liezen-Mayer (1839-1898) și ale lui Friedrich August von Kaulbach (1850-1920). Dar trecerea sa prin München, chiar dacă importantă pentru formarea lui, a fost foarte scurtă, de doar câteva luni.

Toamna aceluiași an îl va găsi la Paris, în atelierul lui Jules Lefebvre (1836-1911) și Jean-Joseph Benjamin-Constant (1845-1902), de la Academia Julian. Debuturile pariziene au jucat un rol major în recunoașterea sa, la fel cum au fost și pentru Winterhalter. Rămas în mod incorigibil, prin temperament și prin obicei, german (el vorbea în germană cu familia și adesea chiar și cu clientela), făcea dovada, în tablourile sale, unei calități ridicate a stilului și a unei eleganțe în mod deosebit franțuzească.

Portretelor mondene realizate după întoarcerea la Budapesta le-au succedat rapid comenzile oficiale. *Portretul mitropolitului Grigore de Durastal și Cervan* (1891; Galeria Națională de la Sofia), foarte îndatorat manierei lui Lefebvre, a fost primul mare succes. A fost urmat de o primă comandă regală, în 1894: portretele *Prințului domnitor Ferdinand al Bulgariei* (1887-1918) și al soției sale, *Prințesa Marie-Louise de Bourbon-Parma* (1870-1899; în colecția MS Regele Simeon al II-lea al Bulgariei), precum și mai multe portrete de arhiduci

Sofia artistului (© de Laszlo Foundation)

Art Nouveau de la Curtea din Darmstadt, era înlocuită de o *Teodoră a Bizanțului* inspirată de un stil neo-românesc omniprezent în artă, arhitectură, decorațiuni interioare și chiar în modă. Pentru a evita prea lungile ședințe de poză, Laszlo făcea de obicei o schiță rapidă în ulei pe carton, de mici dimensiuni, schiță astăzi pierdută. A doua zi a început să lucreze direct pe pânză, cu tușe mari, cu obișnuita oglindă lângă el. Ședințele de poză au continuat timp de o săptămână, aproape în fiecare zi, el lucrând în același timp și la *Portretul regelui Ferdinand I*. La final, probabil nemulțumit de acru prea căutat al operei sale, pictorul a renunțat la primul proiect. Poate însă că decizia sa era dictată și de excentricitatea costumului. Privirea demnă și tristă a reginei, impregnată de romantism, era foarte bine redată și gestul cu care ea își ținea vâlurile era plin de grație. În prezent, portretul este con-

servat de descendenții artistului.

Regina scria în *Jurnal*: „Ieri seară, înaintea cinei, Laszlo a venit la mine și mi-a spus că, dacă am răbdare pentru o nouă ședință de poză, el ar vrea să-mi facă un alt portret în locul celui pe care l-a început. Are și o idee... văzându-mă într-o simplă, dar foarte amplă rochie de catifea neagră cu mâneci largi, garnisite cu blană maro închis, a fost bântuit zi și noapte de dorința de a mă picta așa.” Poza simplă, adesea folosită de către artist pentru portretele sale feminine, precum cel al *Prințesei moștenitoare Cecilie a Germaniei* (1908; castelul Cecilienhof, Potsdam), al *Doamnei Lyon de Comino* (1909; nelocalizat), dădea o incontestabilă impresie de măreție, capul ținut într-o poziție semeață crea rezerva datorată poziției sociale ocupate de modelul său. După cea de-a patra ședință, chiar dacă pânza era de mari dimensiuni,

portretul era aproape gata. Regina îl descrie încântată în *Jurnal*: „[Portretul] are o expresie încântătoare... Singurul defect pe care îl văd este însă că chipul meu pare mai mare decât este în realitate, dar probabil că va modifica acest lucru înainte de a-l termina definitiv. Altfel, este superb și l-am complimentat pe Laszlo spunându-i: Bătrâna regină Victoria, bunica regină, ar fi fost încântată de această pictură, pentru că demonstrează cu certitudine că nepoata ei nu și-a negat casta.” Ultimele detalii ale portretului au fost adăugate în grabă, pentru că o scrisoare a cunatului reginei, Marele Duce Chiril al Rusiei (1876-1938), îi anunța faptul că sora sa preferată, Victoria-Melita, zisă Ducky în familie (1876-1936), era muribundă. Maria plecă chiar a doua zi la Amorbach, lângă Coburg.

În prezent, această efigie se găsește la Muzeul Național de Artă al României. ■

LA REȘEDINȚA SULTANULUI (Criptografie: 7, 5, 3, 5)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus **GRIGORE URECHE**, din nr. 9/2010

V – U – E – M – MOLDOVEAN – DEAL – URA –
DAT – TEREN – A – ON – TIV – REPETA – OL –
MISA – PRE – TIST – RANI – NEOLOGI – SATRA/
MICĂ – MU – SAN – V – MELO – NASA – N –
SPATAR – ATATA – ASI ELINI – IE

Soluție joc: **POPOR ANTIC**, din nr. 9/2010
ETRUSCI
(SCUTIER)

care încarnează speranțele și spaimile, aspirațiile și limitele și care constituie atmosfera personalității sale. În suita schimbărilor la care asistăm în timpul unei conversații fără rost, acest ego interior se arată într-o neașteptată strălucire a privirii, în nemișcarea unei sprâncene, în farmecul unui surâs, în postura corpului sau chiar în gestul mâinii. Există ceva ce diferențiază orice ființă umană de semenul ei este munca portretistului de a ști recunoaște și fixa pe pânză această revelație de moment a eului interior, de a-l armoniza și a-l pune în acord cu personalitatea superficială, cu asemănarea chipului și a corpului.”

Tirania unui meșteșugar unic

Entuziasmat de portretele lui Laszlo, pe care probabil le văzuse în pelerinajele lui europene, și de cel al reginei Maria, pe care pictorul îl făcuse în 1924, gândindu-se să dea o nouă imagine dinastiei, regele Carol al II-lea (1930-1940) l-a invitat de mai multe ori pe pictor în România.

Invitația n-a fost acceptată decât după luni de insistențe din partea Curții regale române. Comanda consta în trei portrete de aparat reprezentându-i pe regele Ferdinand I, regina Maria și regele Carol al II-lea. Laszlo a sosit la București la 30 ianuarie 1936, ca invitat personal al regelui.

A locuit timp de trei săptămâni la reședința reginei Maria din București, Palatul Cotroceni. Regina l-a primit imediat după sosire, pentru a stabili cu rapiditate detaliile portretului său, pe care

Portretul Papei Leon al XIII-lea

pictorul îl începu chiar a doua zi. Suverana îl descria astfel pe pictor într-o epistolă al cărei destinatar nu este numit de Hector Bolitho (1897-1974), cel care a publicat-o: „Nu poate picta o regină în fiecare zi, și dragul de Laszlo este un snob înveterat, deși cam naiv. L-a întâlnit pe cei mai faimoși oameni din lume: suverani, politicieni, aristocrați, frumuseți profesionale, bancheri, milionari, mari actrițe, generali, preoți, dictatori și potenți indieni. În ciuda faptului că iubește *grandoarea*, a rămas un om simplu, discret, amuzant și amabil. Deși naturalizat englez, engleza lui este oribilă. A poza pentru el însă este foarte amuzant, deoarece poate vorbi absolut despre *toată lumea*, de orice naționalitate ar fi, și vorbește, vorbește, vorbește tot timpul... A avut destule modele draguțe de pictat, poate câteva dintre ele arată ca niște regine, dar nu sunt! Așa că ispitele și idealurile lui inspirate de Velasquez, Tițian și Rubens nu pot fi folosite pentru ele. Are nevoie de o regină care să

poată purta o anumită îmbrăcăminte coplesitoare un pictor este îndreptățit atunci când o pictează așa, căci ea nu este «gătită», ci își poartă cu adevărat propriile haine! Mă supun tiraniei sale doar pentru că este un meșteșugar unic. Cred în abilitatea lui de a reproduce frumusețea tuturor țesăturilor lucioase, strălucitoare, așa că cedez”. Și continua în *Jurnalul* său: „El vrea să facă un portret cu adevărat regal, însă n-a găsit nimic pe gustul lui în garderoba mea, adică nimic care să se potrivească cu ideea pe care o avea în

minte, până când am deschis dulapul în care îmi țin rochiile de demult... astfel am stabilit tonalitățile dominante ale toaletei mele, de-a dreptul neobișnuite, o rochie lungă și amplă de un albastru argintiu ca oțelul, brodată cu aur, iar peste umeri o mantie de culoare verde brodată tot cu aur și făcută dintr-o veche țesătură românească. În partea de sus a rochiei, ordinul meu albastru și *strahlend* [diadema cu briliante] a mamei, cu un văl garnisit cu dantelă. Totul se potrivește extrem de armonios, dar este teribil de greu. Și cum este un portret în picioare, a fost o adevărată încercare de a poza mai multe ore...”

Ce ar fi spus regina Victoria

Costumul purtat de regina Maria este inspirat de cel purtat cu ocazia încoronării sale la Alba Iulia, la 15 noiembrie 1922. După Primul Război Mondial, imaginea suveranei se schimbase cu desăvârșire. *La Princesse Lointaine* a anilor 1900, influențată de experimentele

O cișmea de la jumătatea secolului al XIX-lea

rea din puțuri se făcea prin olane și apa era stocată într-un rezervor mare, aflat într-o pivniță adâncă, sub pământ. Pivnița se afla pe ulița Diaconeselor, azi strada Spiru Haret, fiind mai târziu cumpărată de generalul Florescu și transformată în pivniță de vinuri.

În rând cu ulița Diaconeselor, se afla ulița Puțu cu ploi, unde se găsea un alt puț pe care locuitorii mahalalei îl foloseau pentru nevoile gospodăriei. Urma ulița Fântânci, care, la rândul ei, adăpostea alte puțuri cu apă. Olanele de apă mergeau de aici la Fântâna cu șapte ciuciure de la Izvorul Tămăduirii. Tot aici își avea casa cișmelarul însărcinat cu buna întreținere a cișmelelor din tot orașul. Locuința acestui cișmelar era pe locul unde astăzi se află Academia de Muzică din strada Știrbei Vodă.

Alte fântâni și cișmele publice existau prin tot Bucureștiul. Una dintre ele, construită de Primărie, se afla în mahalaua Oborului și

servea locuitorilor din zonă sau celor care veneau cu marfă la vestitul Târg al Moșilor. La câteva sute de metri de cișmeaua amintită, la întretărirea străzii Gura Oborului cu Șoseaua Pantelimon, se afla Pompa de apă, de forma unui chioșc rotund, construit din cărămidă roșie, netencuită. Aici, un slujbaş al Primăriei, care încasa o taxă derizorie, distribuia locuitorilor din zonă și sacagiilor apă bună de băut.

Alexandru Ipsilanti (1774-1782; 1796-1797) a fost primul domn care s-a preocupat de aducerea apei în București. El a înființat două cișmele: „Am pus Domnia mea de unde s-au alcătuit aici în orașul București două fântâni, una în Târgulu din lăuntru,

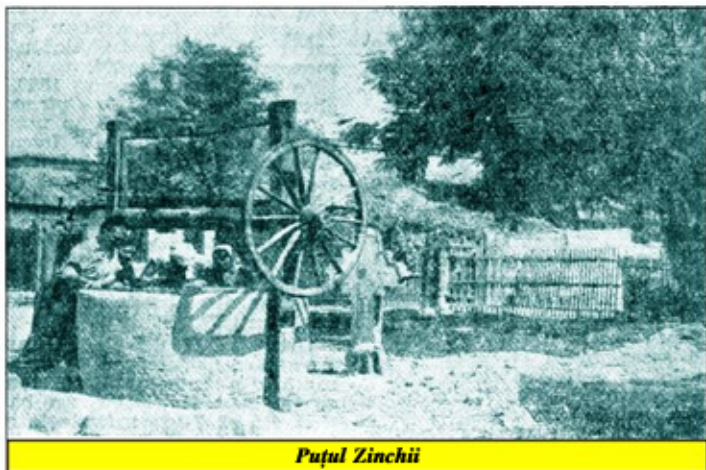
pe ulița ce se zice Boiangii, și alta pe Podu Mogoșoaiei, la mahalaua sfântei mănăstiri Sărindar, însă cu apă din izvoare adusă din depărtare cu mare cheltuială, spre a se adăpa obștea cu apă curată și limpede, mai desu în vremei zătoase, când gârla Dâmboviții trecătoare [...] curge turbure și cu multe necurățenii“. Domnitorul numește și un slujbaş care să aibă în grijă cele două surse de apă: „am orânduindu Domnia mea pe Dumitru căp. Suiulgi-Bașa, ca

să fie purtător de grijă [...] și i-au dat pe lună câte taleri 60“.

Cișmegi-Bașa, supraveghetorul fântânilor

Domnitorul Mihail Suțu (1783-1786; 1791-1793; 1801-1802), prin cartea sa din 3 noiembrie 1784, întărește actul dat de Alexandru Ipsilanti, iar la 13 august 1785, poruncește marilor boieri să se tocmească cu Suiulgi-Bașa să aducă apă din afara orașului până la capul Podului Mogoșoaiei.

Pentru întreținerea cișmelelor ce se alimentau cu apă de la Crețulești, Crevedia și Giulești, Nicolae Vodă Mavrogheni (1786-1789) a dat veniturile ce se obțineau din vânzarea „oeritului, dijmăritului și vinăriciului, mai adăugând și 15 scutelnici“. În același scop, el înființează „casa cișmelelor“ în București. Domnul a continuat acțiunea de captare a apei, poruncind construirea mai multor conducte colectoare la casa apelor, de lângă reședința sa. Documentul din 2 decembrie 1786 menționează că lângă palatul său de lângă „Izvoare“, a ridicat un „chioșc cu odăi“ și un „havuz“, unde pot ajunge toți locuitorii orașului „și-și face priveala lor“.

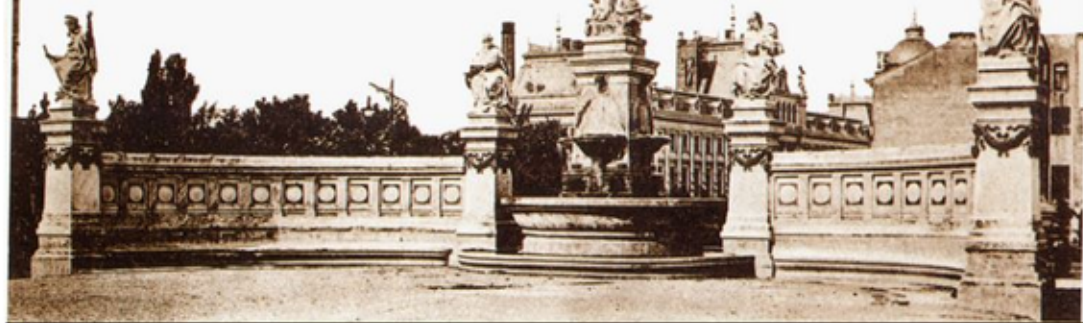

Puțul Zinchii

FÂNTÂNILE ȘI CIȘMELELE BUCUREȘTENE

Râul Dâmbovița a constituit sursa principală de alimentare cu apă a Capitalei. Extinderea orașului și poluarea Dâmboviței au determinat domnia și autoritățile administrative orășenești să ia măsuri

pentru a găsi noi surse de apă potabilă prin săparea de puțuri și fântâni sau prin aducțiuni și conducte de la diverse izvoare.

Fântâna din Sărindar

IONEL ZĂNESCU

Cea mai veche mărturie documentară despre existența unei fântâni în București este din 1571, de la Alexandru al II-lea Mircea vodă (1568-1574; 1574-1577), care, la rugămintea boierului său Dobromir, mare ban de Craiova, a construit o fântână publică în București.

Dar cele mai multe puțuri, cunoscute până astăzi, aparțin veacului al XVII-lea. Ele sunt: puțul Calicilor, amintit la 1668 și 1672 în mahalaua cu același nume, puțul Turcului, la 1669, lângă locul numit „Precupeți”, și puțul lui Iorga, starostele de negustori, la 1674.

Ulițe denumite după fântâni

Majoritatea puțurilor cu apă din București, de la sfârșitul veacului al XVII-lea și în cursul celui de al XVIII-lea, se păstrează până târziu, fiind amintite în tot cursul perioadei regulamentare, ca, de pildă,

puțul obștesc din mahalaua Oțetari, puțul Băii din ulița Șerban Vodă, puțurile de la hanul Sf. Gheorghe-Nou, din mahalalele Dichiu și cișmeaua Mavrogheni, din Câmpul Moșilor.

Unele dintre ulițele orașului s-au intitulat multă vreme după numele acelor fântâni. Existau: Puțul cu zale, Fântâna Boului, mai târziu strada Fântânei, Puțul cu Plopi, Puțul cu apă rece, Fântânica etc.

Un document, din 26 aprilie 1747, vorbește despre încercarea de a se construi o fântână sub dealul Mitropoliei: „Către aceasta vă facem în știre, pentru că vrând răposatul Vlădica Daniil să aducă o fântână în livadie, aici sub Mitropolie, și găsindu-se meșter fântănar, un Matei Ungurul, s-au fost tocmii cu frăția și i-au dat până la 7 puni de bani”.

O fântână des menționată în izvoarele documentare era Fântâna Boului, situată în

malalaua cu același nume și care făcea parte din plasa Gorganului, una dintre cele cinci plăși în care erau împărțiți Bucureștii. Fântâna cu pricina, menționată încă din 1753, se afla la intersecția Căii Victoriei cu actuala str. General Berthelot. Mai târziu, ea va purta numele de Cișmeaua Roșie (*Magazin istoric*, nr. 12/2003). De la această fântână, numai la anumite ore din zi, populația mahalalei și călătorii puteau lua apă de băut sau să-și adape vitele. Fiind singura sursă de apă din zonă, de nenumărate ori se ajungea la îmbulzeală sau la bătăi în toată regula. Isprăvnicia orașului și paza orânduită de Agie făceau cu greu față aglomerației, nu de puține ori apelându-se la bice și gârbace pentru a se face ordine.

Mai târziu, pe la 1770, zona din nordul străzii Știrbei Vodă va fi o altă sursă de apă de băut. De data aceasta, capta-

Capitală, care să funcționeze cu ajutorul unor „instrumente și măiestri din Evropa”.

Peste un an, „doctoru Maer” (doctorul Johann Nepomucen Mayer, german din Breslau, medicul lui Alexandru Vodă Ghica, economist și mineralog) încerca să pună în aplicare proiectul Marii Vornicii, cumpărând unelte necesare alimentării cu apă a Bucureștilor prin „puțuri artezenești și cu tulumbe”. Chiar dacă achizițiile de unelte s-au făcut, proiectul a rămas nedeplinit.

Până la Revoluția de la 1848 s-au făcut totuși unele investiții și s-au adus unele îmbunătățiri în extinderea rețelei de alimentare cu apă, dar realizările au fost prea mici față de necesitățile populației, aflată mereu în creștere demografică.

În anul 1853, pentru a preveni un eventual incendiu la Teatrul Național, au fost instalate șase robinete interioare, iar un an mai târziu au fost introduse chiuvete cu apă în cabinele artiștilor.

Dat fiind „că stabilimentul fântânilor din București” funcționa numai de la răsăritul și până la apusul soarelui, în luna mai 1857, mecanicul Gilbert propunea Primăriei înființarea unui nou rezervor, din metal, al cărui cost era socotit la 80.000 de franci, deosebit de necesar pentru îmbunătățirea distribuției apei în oraș. Acesta a fost primul rezervor destinat alimentării cu apă, înființat în București.

Tot în același an, în scopul realizării unui venit mai mare de pe urma apei distribuite în oraș, același Gilbert propunea, pentru prima dată, să se instituie taxe pe apa furnizată de cișmelele publice. Tariful nu a fost însă acceptat, dar a fost preferat un alt sistem de plată, propus de Petrache Poenaru, cel care inventase stiloul. Noul

Domnitorul Mihail Suțu

tarif intra în vigoare în 1860, fiind aprobat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza.

Cu prilejul stabilirii prețurilor, aflăm că cea dintâi instalație particulară de apă din București a fost aceea a logofătului Al. Plaiano, care ceruse să i se tragă „o țeavă, prin care să aducă apă din generala țeavă a fântânilor pentru servitul casei”. Nu este exclus ca asemenea instalații să se fi făcut mai înainte și la alți proprietari, dar care, din diverse pricini, nu plăteau apa.

În anul 1862, inginerul francez Fraycinet, în trecere prin țara noastră, a fost solicitat să studieze modul în care se făcea alimentarea cu

apă a Capitalei. El a ajuns la concluzia că în apropierea Bucureștilor nu se găseau izvoare de apă potabilă, iar singura sursă ce putea satisface în continuare nevoile orașului era râul Dâmbovița, dar numai în aval de localitatea Lunguleț. În baza acestor date, începeau la Arcuda lucrările de realizare a trei bazine de decantare, două de filtre lente de 1 km lungime fiecare, un apeduct de 15 km până la Cotroceni și un rezervor de 10.000 m³ de apă. Pentru a compensa lipsa de presiune naturală, lucrarea a fost completată cu o stație de pompare la Grozăvești, o rețea de distribuție și un rezervor auxiliar. Aceste lucrări au fost date în funcțiune în anul 1888, cu excepția rezervorului de la Foișor (astăzi sediul Muzeului pompierilor), care s-a terminat în anul 1891.

Către sfârșitul secolului al XIX-lea, într-o statistică efectuată între anii 1886-1888 de Primăria municipiului, au fost înregistrate 1.000 de puțuri de diferite feluri. Cele mai multe, 579, erau puțuri cu roată, restul fiind puțuri cu cumpănă, cu pompă sau manivela. Marea lor majoritate era construită de populația orașului, dar nu putea satisface nevoile celor peste 200.000 de locuitori. ■

Dealul și fântâna Filaretului

Fântână la margine de București

Sporirea cantității de apă potabilă din București, prin captarea de noi izvoare, a prilejuit domnului Alexandru Moruzi (1793-1796; 1799-1801) acordarea către câțiva mari boieri a unor noi privilegii pentru cișmele, al căror număr se ridica, la 23 iulie 1795, „la 12 curgătoare și șase necurgătoare“.

La 20 iulie 1797, revenit în domnie, Alexandru Ipsilanti se ocupa din nou de aducerea apei în oraș, acordând vornicului Ion Florescu permisiunea de a capta izvoare noi, tot de acolo de unde au fost captate și sub Alexandru Moruzi. Statornicea ca răsplătă să i se dea o măsură și jumătate de apă, cu condiția „ca cișmeaua ce va face Florescu să răspundă la stradă, ca să fie folositoare și norodului“. În scrierile sale, Zilot Românul, ultimul croniciar din vremea fanarioților, inspirat de „minunea“ captării apei, a scris un poem în versuri, în care laudă preocupările domniei în acest sens, dar și mirarea locuitorilor la noua „drăcovenie“.

În jurul anului 1789 sunt menționate în București 17 fântâni cu apă bună de băut.

În timpul epidemiei de ciumă din 1796, când Curtea lui Alexandru Moruzi se retrăsese la Cotroceni, bei-

zadelele Dumitru, Nicolae și Gheorghe, feciorii domnului, făceau plimbări prin pădurea mănăstirii. Într-o zi, ei au zărit un izvor cu apă foarte bună. Domnul, aflând acest lucru, a dat un hrisov prin care izvorul primea denumirea de „Cișmeaua Beizadelelor“.

Îngrijitorul cișmelelor bucureștene, cișmegi-bașa, era dator să vegheze la buna lor funcționare și să poarte de grijă în permanență la nevoile de reparații, frecvente în acea epocă.

Apă cu plată

Serviciul apelor pentru București ajunge în anii 1811-1812 la o însemnată destul de mare, lucru dovedit de faptul că la 5 august 1811 aflăm ca epistat al cișmelelor

pe însuși beizadea Constantin Caragea. În timpul său, s-a început repararea cișmelelor și a conductelor aduse de la Ciocănești și Crevedia, „cale de cinci ore depărtare de București“. Lucrările se făceau anevoie, ele nefiind terminate nici în 1812, „din cauză că vornicia obștilor nu are bani și întârzie a da suma convenită suiulgiului, cu toată stăruința pusă de epistatul apelor, beizadea Costache Caragea“.

Cum problemele financiare nu au fost rezolvate, cișmelele nu mai sunt întreținute corespunzător, pentru o bună perioadă de timp. Ultimul cișmegi-bașa menționat în documente a fost „Stoica cișmegi-bașa“, care, în anul 1829, se plânga că nu-și primise banii ce i se cuveneau ca leafă. În jalba către domnie, el se plânga că „și-a cheltuit și banii lui“, iar timp de trei ani de zile, a bătut pe la toate ușile pentru a-și căpăta drepturile.

În urma înființării Sfatului orășenesc și a intrării în vigoare a legislației regulamentare, se impunea amenajarea în București a unei rețele de alimentare cu apă de băut. Abia în anul 1834, într-un proiect din luna martie al Marii Vornicii, se prevedea construirea a 50 de cișmele sau fântâni arteziene în

Un puț cu zale

alcătuiescă o listă cu 5.000 de disidenți, care să fie executați în secret. A fost, potrivit lui Orlov, prima execuție de masă din U.R.S.S., fără să existe măcar un simulacru de proces.

După ce i-a eliminat pe „părinții fondatori” ai Rusiei Sovietice, Stalin s-a îndreptat contra ofițerilor. Nimeni nu a înțeles logica noii direcții. După procesul mareșalului Tuhacevski și a celorlalți șapte generali, au urmat toți ofițerii care erau într-un fel sau în altul legați de aceștia, apoi subordonații lor. Corpul ofițerilor din Armata Roșie a fost decimat, în condițiile în care războiul se apropia, iar Armata Roșie nu reprezenta vreun pericol pentru conducerea politică. Orlov știa însă că Stalin nu înnebunise, ci urmărea un scop foarte precis. Aflase marele secret în februarie 1937, de la vărul său, Zinovi Borisovici Kațnelson, care îl vizitase în spitalul din Paris unde fusese internat cu două coaste rupte. Zinovi era și el un înalt responsabil în NKVD: fusese adjunctul șefului NKVD-ului din Ucraina până de curând; Iagoda îl readusese la Moscova. Kațnelson i-a împărtășit vărului său secretul care îl apăsa.

In perioada când se pregătea procesul Zinoviev-Kamenev, Stalin a sugerat că ar fi util dacă s-ar găsi în arhivele Ohranei dovezi care să incrimineze legături ale celor anchetati cu fosta poliție țaristă. Șeful de atunci al NKVD, Iagoda,

Informatorul Djugașvili
(aici o fișă întocmită la arestarea lui în 1908)
era nemulțumit de rolul jucat...

a înțeles mesajul și a cerut ofițerilor din subordine să fabrice astfel de dovezi. Cum era însă vorba de un proces care avea să atragă atenția opiniei publice, a cerut să fie găsit un fost membru al Ohranei, care să depună mărturie că inculpații fuseseră agenți ai poliției țariste. După atâția ani de putere sovietică, nu era o sarcină ușoară. Cei mai mulți dintre foștii funcționari dispăruseră deja. Sarcina a fost încredințată

unui ofițer pe care Iagoda îl aprecia foarte mult, pe nume Stein. Acesta avea să descopere ceea ce nici el, nici șeful său nu și-ar fi dorit vreodată să afle.

Investigând arhivele Ohranei, Stein a dat peste un dosar care aparținuse directorului adjunct al instituției, Visarionov, în care acesta păstra documente pe care nu dorea ca alți ochi să le vadă. Între hârtiile respective, Stein a dat peste o fișă cu datele personale ale lui Stalin și cu o poză a acestuia. În prima clipă și-a închipuit că găsisese o dovadă a urmăririi acestuia de către Ohrană și s-a gândit că șeful său se va bucura când o să-i arate cum fusese persecutat iubitul conducător de către organele represive țariste. A avut prevederea să citească totuși documentul înainte. Rapid, fericirea i s-a transformat într-un sentiment de groază. Dosarul respectiv nu conținea rapoarte despre revoluționarul Iosif Djugașvili, viitorul Stalin, ci notele informative pe care acesta le dădea Ohranei.

Stein a simțit nevoia să împărtășească povara descoperirii și cu altcineva. L-a înlăturat pe Iagoda de pe listă și l-a ales pe fostul său șef, Balițki, ajuns șeful NKVD-ului din Ucraina. La moartea lui Menjinski, precursorul lui Iagoda, în 1934, prietenii săi din Biroul politic au vrut să îl propună ca șef al NKVD-ului, dar Stalin s-a temut că era prea apreciat și l-a preferat pe Iagoda, pe care ceilalți membri ai Biroului politic îl

...de informatorul Roman Malinovski

ALEKSANDR ORLOV: DEFECTIUNE SAU DEZINFORMARE?

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Mareșalul Tuhacevski...

Putea fi unul dintre nenumărații generali ai serviciilor secrete sovietice. Ceea ce îl face un personaj aparte este faptul că a fost primul care a defectat. Dacă a defectat.

Pentru Edward Gazur, agentul FBI care s-a ocupat de Aleksandr Orlov între anii 1971-1973, autor al cărții Alexander Orlov. The FBI's KGB general (Aleksandr Orlov, generalul KGB al FBI-ului), apărută la Carroll and Graf Publishers, New York, 2002, răspunsul este unul singur: Orlov l-a trădat pe Stalin, pentru că s-a simțit

... intrase în posesia unui teribil secret despre Stalin

vizat de campania de epurări de la sfârșitul anilor '30. Dintre autorii care au scris despre cazul Orlov – să amintim doar cartea lui Gordon Brook-Shepherd sau pe cea scrisă de John Costello și Oleg Tarev –, el este singurul care l-a cunoscut atât de bine. Un avantaj, care poate fi în egală măsură un dezavantaj, chiar dacă amândoi erau profesioniști. În fond, chiar Gazur recunoaște că fostul general a luat cu el în mormânt cel puțin un mare secret.

● Cea dintâi execuție de masă din U.R.S.S. ● Secretul împărtășit într-un salon de spital ● Dosarul secret al lui Visarionov ● Un ofițer prea zelos ● Ohrana influența deciziile lui Lenin ● Un informator care îi scârbește până și pe cei care îl foloseau ● Cum a aflat mareșalul Tuhacevski secretul lui Stalin

Cu câteva zile înainte să fie numit în Spania, Orlov a asistat la procesul Zinoviev-Kamenev (*Magazin istoric*, nr. 4/1990). A înțeles rapid că era vorba despre o operațiune de lichidare a vechilor bolșevici, spre profitul lui Stalin. Dictatorul aruncase țara într-o criză pro-

fundă, în primul rând prin eșecul politicii de colectivizare forțată. Foametea, care lovise mai ales Ucraina (Holodomor; *Magazin istoric*, nr. 12/2008), stârnise nemulțumirea țărănimii. Stalin se confrunța și cu popularitatea tot mai mare a lui Kirov, un etnic rus, spre deosebire de

el, un georgian. L-a lichidat printr-un asasinat pus la cale de șeful NKVD, Iagoda (*Magazin istoric*, nr. 2/1990). Orlov a căpătat detalii despre asasinarea lui Kirov direct de la Iagoda, dar și din alte surse. La o săptămână după execuția lui Zinoviev și Kamenev, Stalin i-a ordonat lui Iagoda să

Avion Vlaicu nr. 1, model 1910, în zbor și fotografie aeriană a Sofiei, făcută de căpitan observator Ion H. Arion

● Turcii umblă cu brațele pline de aur să caute piloți ● Zbor după Călăuza automobilistului ● Scapă de proiectilele de tun, dar este doborât de vijelie
● Cavaleria capturează un convoi de căruțe, după indicațiile aviației
● Manifeste aruncate din avion în curtea Palatului Regal din Sofia ● Aviația, o armă particulară, în bună măsură

PE CERUL BALCANILOR

VALERIU AVRAM

În octombrie 1912 izbucnea primul război balcanic. Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegru atacau Imperiul Otoman, în componența căruia se aflaseră vreme de sute de ani. Încheiat în mai 1913, avea să fie urmat, peste numai o lună, de cel de al doilea război balcanic.

De data aceasta, Bulgaria înfrunta pe foștii aliați și pe fostul inamic, acum coalizați, lor alăturându-li-se și România.

În operațiunile militare desfășurate de țara noastră, aviația, o armă nouă, a jucat un rol mai puțin cunoscut.

disprețuiau. Stein a zburat la Kiev și i-a arătat dosarul lui Balițki. Acesta l-a chemat pe Kațnelson și așa a ajuns vârul lui Orlov în posesia marelui secret.

Merită să zăbovim puțin asupra conținutului dosarului, așa cum și-l amintea Orlov, potrivit spuselor lui Kațnelson. Djugașvili nu era singurul agent infiltrat de Ohrană la vârful conducerii bolșevice. Roman Malinovski, omul care conducea facțiunea bolșevică din Dumă și care era mâna dreaptă a lui Lenin, era, de asemenea, agentul Ohranei. A fost demascată după Revoluția din februarie, când arhivele Ohranei au fost deschise de revoluționari, și împușcat. Orlov nu ne explică cum de dosarul lui Stalin nu a fost găsit atunci. Stalin asigurase în mai multe rânduri legătura dintre Lenin și Malinovski. Stalin știa că Malinovski era și el agent al Ohranei, dar se pare că acesta nu cunoștea rolul pe care Stalin îl juca. În mai multe rânduri, Stalin a încercat să își convingă stăpânii că el era un agent mai bun decât Malinovski. Mai mult, la un moment dat i-a scris direct lui Zolotariov, ministrul adjunct de Interne, trecând peste Visarionov și încercând să îl convingă că, de fapt, Malinovski era un bolșevic adevărat, care înșela poliția. Zolotariov a notat pe marginea scrisorii că Stalin merita să fie deportat în Siberia. De altfel, nu peste mult timp, a fost arestat și trimis la Cercul Polar. Mai fusese arestat de câteva ori și de fiecare dată revenise, fără

Iagoda inspectând Canalul Moscova-Volga

să poată explica foarte convingător tovarășilor săi cum reușise să scape. De data asta, a rămas deportat până în februarie 1917, semn că stăpânii săi din Ohrană se săturaseră de mofturile lui. Să mai notăm că, înainte de arestare, Stalin și Malinovski participaseră la o întâlnire cu Lenin, organizată în cel mai deplin secret la Cracovia. Evident că rapoartele lor au ajuns la Ohrană. Nu poți să nu îți pui întrebarea ce rol pot, totuși, juca serviciile secrete în influențarea istoriei, dacă Ohrana, deși atât de bine informată, nu a putut face nimic pentru a împiedica prăbușirea Rusiei țariste.

Trezindu-se cu un „cartof” atât de fierbinte în mână, Balițki și Kațnelson au avut aceeași reacție ca și Stein. Au împărtășit taina generalului Iakir, comandantul forțelor militare din Ucraina, și lui Stanislas Kosior, secretar al partidului comunist din Ucraina. Iakir a zburat la Moscova și l-a informat pe mareșalul

Tuhacevski, care l-a făcut părtaș și pe comisarul adjunct pentru Apărare al U.R.S.S., Gamarnik. Orlov nu a avut cunoștință despre manevrele făcute de NKVD pentru a fabrica, cu ajutorul germanilor, dovezile „trădării” lui Tuhacevski, dar avea un contraargument de bun simț: trei dintre generalii implicați erau evrei și nu ar fi colaborat cu Germania nazistă.

În momentul întâlnirii dintre Orlov și Kațnelson, mareșalul Tuhacevski și apropiații săi erau în plin proces de organizare a unei lovituri care să le permită să îl înlăture pe Stalin, pe baza probelor din dosarul Ohranei. Versiunea pregătită era ca Tuhacevski să îl convingă pe Voroșilov, comisarul poporului pentru Apărare, să convoace o conferință pe teme militare foarte grave, la care să participe și Stalin. Comandanții forțelor Armatei Roșii din Moscova și Ucraina, care făceau parte din complot, trebuia să ia parte și ei la conferință. Două regimente de elită ale Armatei Roșii urma să ocupe intrările în Kremlin, ca să împiedice forțele NKVD să pătrundă în fortăreață. În acel moment, Tuhacevski trebuia să îl aresteze pe Stalin.

Inainte de a se despărți de Orlov, Kațnelson i-a cerut ca, în cazul în care complotul eșua și era executat, împreună cu soția, să îi promită că va avea grijă de fiica lor. A fost ultima oară când cei doi s-au întâlnit. Orlov avea să afle detalii despre desfășurarea ulterioară a evenimentelor din diferite surse. ■

(Va urma)

lovica până la granița bulgaro-sârbă. Avionul abia se ridicase la 100 m altitudine, când, din cauza unei vijelii, a fost trântit la sol și a luat foc, pilotul suferind arsuri la față și la mâini. A fost trimis la București cu un automobil și internat într-un spital de specialitate, viața fiindu-i salvată. Pentru curajul dovedit în timpul recunoașterii aeriene, căpitanii Constantin Fotescu și Ioan H. Arion au fost decorați cu „Virtutea Militară” de război, clasa I.

In ziua de 30 iunie/13 iulie 1913, la ora 05.00 dimineața, au decolat două avioane Blériot biloc cu motoare de 80 CP din Escadrila nr. 1, Secția a II-a, la bordul cărora se aflau echipajele formate din căpitan pilot Nicolae Capșa și căpitanul (r.) observator Ioan H. Arion, respectiv soldatul pilot Poly Vacas și căpitanul (r.) observator Ioan Vișeanu, care au executat o recunoaștere în nordul Bulgariei, aterizând la Segarcea. A doua zi, la ora 06.30, echipajul format din căpitan pilot Nicolae Capșa și căpitanul (r.) observator Ioan H. Arion a plecat într-o nouă misiune aeriană. „Am trecut Dunărea pe la Koslodui, unde am recunoscut un convoi de aproximativ 40 de căruțe, care, după indicațiunile date de noi printr-un mesaj lestat, a fost capturat de cavaleria noastră. Luând direcția sud-vest, am trecut pe deasupra Razgradului, am urmat calea râului Cibor, apoi am virat spre est, până la Ogost. În drum spre Bukocika, am recunoscut o companie bulgară de vreo 400 de oameni, care s-a dovedit a fi garnizoana din Rahova, ce se retrăgea și a fost luată prizonieră de Corpul 1 Armată”, nota într-un raport observatorul I.H. Arion.

**Căpitan aviator
Constantin Fotescu
(poartă însemnul aviației la guler)**

Intensificarea misiunilor aeriene de recunoaștere executate de echipajele Secției a II-a l-a determinat pe comandantul secției, căpitanul (r.) G.V. Bibescu, să reorganizeze activitatea echipajelor. În acest scop, patru monoplane biloc Blériot cu motoare de 80 CP și două monoplane Blériot monoloc cu motoare de 50 CP au format Escadrilele nr. 2 și nr. 3 de rezervă.

Două avioane Blériot biloc cu motoare de 80 CP din Escadrila nr. 1, având la bord echipajele formate din căpitan pilot Nicolae Capșa și căpitanul (r.) Ioan H. Arion, primul, și soldatul pilot Poly Vacas, căpitanul (r.) observator Ioan Vișeanu, al doilea, au executat, în ziua de 3/16 iulie 1913, recunoașteri pe traseul Plevna-Rahova-Târnovo-Sokolar. Echipajul Capșa-Arion a executat o recunoaștere în ziua de 5/18 iulie 1913 în sectorul Vratza-Mezdra-Valea Murovului, semnalând comandamentelor românești trupe bulgare în retragere.

În ziua de 11/24 iulie 1913, la ora 18.45, echipajul format din căpitan pilot Nicolae Capșa și locotenentul obser-

vator Ioan H. Arion a plecat într-o recunoaștere pe Valea Murovului. „Ne învârtim deasupra orașului Vratza pentru a ne înălța la 1.200 m și luăm direcțiunea șoselei spre Mezdra. Trecem munții și zburăm de-a lungul Văii Murovului, la 2.000 m înălțime, trecem pe deasupra satului Novacene și ne ridicăm la 2.500 m până la Ramarei (Kamarei), unde vedem o divizie românească. Spre dreapta, zărim o construcție poligonală, care are înfățișarea unui fort. La vest, în depărtare, zărim primele case ale Capitalei Bulgariei. Ne îndeplinim misiunea și zburăm spre est. Ocolim Etropole și nu vedem nicio trupă inamică.”

În ziua de 12/25 iulie, căpitanul Alexandru Sturdza a executat două recunoașteri de la Corabia la Orhanie, însă, din cauza timpului nefavorabil, a trebuit să aterizeze. A reluat misiunea la ora 15.43 și, în timp ce survola șoseaua Lukovitz spre Orhanie, la 400 m, o furtună cu ploaie se dezlanțuie și căpitanul Sturdza aterizează în condiții grele, pe un teren plin de noroi, avariind avionul, care a fost răsturnat de furtună și s-a deteriorat grav, fiind scos din serviciu.

Echipajul format din Nicolae Capșa și Ioan H. Arion a decolat în ziua de 26 iulie/8 august 1913, la ora 06.05, primind ordin să arunce manifeste deasupra Sofiei. „Aparatul a urcat greu la 1.200 m, după care ne-am angajat în defileu. Virând spre est, am urcat urmărind șoseaua spre Sofia și spre localitatea Zeljava am observat trupe cantonate în 140 de forturi mici. La ora 07.30 eram deasupra Sofiei, la 1.200 m, și trecem pe deasupra Palatului Regal, unde Arion lansează mai multe manifeste. Am virat

Aviația română a participat la campanie, după cum urmează: Școala militară și Parcul de aviație au mobilizat cinci avioane Farman, care au constituit Secția I de aviație, comandată de locotenentul Ștefan Paraschivescu, cu terenul de zbor la Corabia. Dintre cele cinci avioane cu motoarele uzate, a zburat numai unul, pilotat de locotenentul Gheorghe Negrescu. În cadrul acestei secții a zburat și inginerul Aurel Vlaicu cu avionul său „A. Vlaicu nr. II”.

Liga Națională Aeriană (L.N.A.) s-a transformat în Secția a II-a de aviație, punând la dispoziția Armatei române 13 avioane, dintre care opt monoplan biloc Blériot cu motoare de 80 CP, două monoplan monoloc cu motoare de 50 CP, un monoplan biloc în tandem cu motor de 70 CP și două biplane biloc tip Maurice Farman cu motoare de 70 CP.

Personalul navigant pentru cele 13 avioane era format din piloți: căpitan Eugen Adamovici, căpitan Constantin Fotescu, căpitan-elev pilot Nicolae Capșa, căpitan Alexandru Sturdza, sublocotenent elev-pilot Gheorghe Mihăilescu, sublocotenent Gheorghe Mavrodî, sublocotenent Emil Back-Vary, soldat elev-pilot Poly Vacas, soldat elev-pilot Petre Macavei. Observatori aerieni erau: căpitan (r.) Ioan H. Arion, căpitan (r.) Ioan Viieșeanu, locotenent Ion Stoicescu, locotenent Mihail Gheorghe, sublo-

cotenent Alexandru Racovitză, sublocotenent elev Nicolae (Nunucă) Protopopescu și plutonier Mihail Savu. Comanda i-a fost încredințată căpitanului (r.) aviator George Valentin Bibescu.

Secția a II-a dispunea de patru corturi mari, două hangare demontabile tip Bessonneau, care fiecare putea adăposti câte 10-12 avioane, și remorci pentru avioanele Blériot. Materialul volant al acestei secții a fost organizat pe două unități de luptă: Escadrila nr. 1, atașată Corpului 1 Armată de la Craiova, care inițial și-a stabilit terenul de zbor la Segarcea, și Escadrila nr. 2, cu terenul de zbor la Bechet.

Oficiosul sofiot *Vecerna Posta* își informa cititorii că, în cazul intrării în război, Armata română era mult mai bine pregătită decât cea bulgară, pentru că „stațiile telegrafice și aeroplanele pe care românii le au, iar noi nu, ar putea hotărî în bună parte victoria acestora. După războiul de la Tripoli, turcii au văzut ce pot face aeroplanele italiene și, cu mâinile pline de aur, caută pretutindeni aeroplan și piloți de cumpărat.

Este știut faptul că românii au aeroplan și ofițeri-piloți bine instruiți, care la manevrele din anul trecut au operat reușit. Afară de aceasta, românii mai au o școală specială pentru pregătirea piloților de război. Faptul că unul dintre adversarii noștri are în serviciu un nou și folositor mijloc de război – aeroplanul – trebuie să-i îndemne și pe comandanții armatei noastre să decidă, la urma urmei, și să completeze și la noi această importantă armă”.

Echipajul format din căpitanul pilot Constantin Fotescu și căpitanul (r.) observator Ioan H. Arion a executat, în ziua de 24 iunie/6 iulie 1913, prima misiune de luptă printr-un zbor de recunoaștere, urmărind șoseaua Vidin-Ferdinandovo până la Belogradic, observatorul ghidându-se după harta *Căluza automobilistului*.

Avionul Blériot biloc a virat spre nord-vest, zburând deasupra satului Rabiska, unde se aflau trupe bulgare; asupra avionului s-au tras două lovituri de tun, fără efect.

Echipajul Fotescu-Arion și-a continuat recunoașterea, survolând localitățile Topolevo, Kalenik și Vidin. A trecut Dunărea pe la Ciuperceni și a aterizat la ora 08.00 pe un teren de zbor de lângă orașul Calafat. Misiunea a durat 1 h și 40 minute, aviatorii noștri au zburat în teritoriul inamic 170 km. La ora 08.15, echipajul Fotescu-Arion a decolat din nou, primind ordinul să survoleze Valea Topo-

Aviatori români participanți la campania din 1913 din Bulgaria: al doilea din dreapta căpitan Nicolae Capșa; al cincilea căpitan Andrei Popovici, în fața unui avion Blériot, cu însemnul Ligii Naționale Aeriene

PRIMELE DOAMNE DE LA KREMLIN

Ce rol trebuie să joace prima doamnă în Rusia? Să stea în umbra soțului sau să conducă țara alături de el, cum a făcut-o Raisa Gorbaciova? Să fie o soție grijulie ca Naina Elțina sau o mare iubitoare de lux, etalat ostentativ, ca soția fostului președinte al Filipinelor, Imelda Marcos?

Svetlana Medvedeva a absolvit Institutul de Economie și Finanțe din Sankt Petersburg și până la nașterea băiatului, în 1996, a lucrat ca economistă. Se spune despre ea că se îmbracă foarte bine, de altfel, ziariștii au surprins-o la prezentările de modă ale colecțiilor lui Valentin Iudașkin, un creator de modă dintre cei mai bogați și mai influenți din Rusia; că ea este cea care și-a convins soțul să practice yoga și că patronează, împreună cu patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse, mai multe asociații de binefacere și de ajutorare a copiilor orfani.

Ludmila Putina este filolog romanist, absolventă a Universității de Stat din Leningrad. A creat și a condus mulți ani Centrul de dezvoltare a limbii ruse. S-a ținut departe

de deciziile politice ale soțului, preocupându-se de evoluția limbii ruse în țară și în străinătate. Îl însoțea pe președinte numai acolo unde protocolul o obliga.

Naina Elțina a terminat Facultatea de Construcții a Institutului Politehnic din Urali. Și-a consacrat toată viața soțului, pe care l-a însoțit la toate marile reuniuni internaționale, ca un „spate al frontului de naștere”. La aniversarea a 70 de ani, acesta afirma: „Fără sprijinul ei, greu aș fi depășit cele mai dificile momente ale vieții mele”. Dar Naina Iosifovna Elțina nu s-a amestecat niciodată în marea politică.

Raisa Gorbaciova a fost absolventă a Facultății de Filosofie a Universității de

Stat din Moscova și doctor în filosofie din 1967. A contribuit activ la propagarea ideilor perestroikăi și a reformelor sistemului. A fost președinta asociației „Hematologii lumii în slujba copiilor”, care ajută bolnavii de leucemie. Aparițiile ei în ținute foarte elegante au stârnit senzație în afara Rusiei și i-au enervat pe ruși. Anturajul de la Kremlin spunea că Mihail Gorbaciov nu lua nicio decizie importantă fără să se consulte mai înainte cu Raisa.

Tatiana Andropova (Lebedeva, înainte de căsătorie) a urmat o școală de activiști de comsomol. Între „iubirile de la Kremlin” ea are cea mai tainică și tragică istorie. În 1956 Iuri Andropov era ambasador în Ungaria. În timpul evenimentelor din

Nina Hrușciovă

Tatiana Andropova

Raisa Gorbaciova

deasupra Mitropoliei și la aproximativ 5 km de oraș am văzut un fort cu două cupole, lângă șoseaua spre Filipopol. La întoarcere, căpitanul Arion ia mai multe vederi stereoscopice [cu aparatul de fotografiat - n.n.]. La ora 08.10 am aterizat la Orhanie. Total 150 km, în 2 ore și 5 minute de zbor“.

Avion Blériot pe frontul din Bulgaria

Adoua zi, 27/9 august 1913, echipajul Capșa-Arion, în timp ce zbura pe Valea Ogostului, ajungând deasupra localității Ferdinandovo, a semnalat printr-un mesaj lestat Diviziei 1 Căvalerie deplasarea unei brigăzi de infanterie inamică, care a fost încercuită, predându-se cavaleriștilor români. La ora 17.30, echipajul Capșa-Vieșeanu a decolat pentru a executa o nouă recunoaștere deasupra Sofiei. La ora 18.30, ajungând la periferia capitalei Bulgariei, „am scos o serie de fotografii ale orașului și împrejurimilor. Am văzut o aglomerație de trupe instalate în corturi și care ocupau, mai ales, liziera de est a orașului, de la Arsenal până la gară. La întoarcere am văzut că forturile erau ocupate. În dreptul satului Vrazdeabna s-a văzut o redută înăpoia căreia, către Sofia, la vreo 600 m, se aflau cai la conovă, iar în dreptul satului Bograr, un escadron descălecat. După ce am trecut de satul Stolnik, am văzut o aglomerație de corturi albe, foarte regulat aranjate și care aveau asemănarea unei trupe de forță unui batalion. Din cauza ceței de seară și a

întunericului care se lăsase la orizont, nu am putut distinge bine ce era. La ora 07.45 p.m. ne-am înăpoiă la Orhanie. Distanța parcursă: 140 km, în 2 ore și 15 minute de zbor“.

În ziua de 1/14 august 1913, aviația a primit ordinul să se întoarcă la București. De fapt, numai Secția a II-a a executat zboruri deasupra liniilor inamice. Personalul navigant al L.N.A. a fost citat prin Ordinul de zi nr. 4, din 30 iulie/13 august 1913 al Corpului 1 Armată, comandat de generalul de divizie adjutant Dimitrie Cottescu: „Terminându-se activitatea Escadrilei a II-a de aviație, atașată pe lângă acest comandament, îndeplinesc o datorie de conștiință aducându-vă viile mele mulțumiri pentru zelul neobosit și foloasele reale aduse pe timpul acțiunilor militare acestui corp de armată peste Balcani. Prin curajul, îndemnarea, iscusința, munca devotată și camaraderescă depusă de escadrilă, Corpul de Armată a putut, fără greutate, să ia măsurile dictate de împrejurări și să înainteze cu siguranță și hotărâre pe teritoriul inamic. Foloasele trase în împrejurările arătate ne-au condus la convingerea că aeroplanelor, întrebuințate

cu dibăcie, sunt de un folos remarcabil în război; ele trebuie să precede cele mai înaintate elemente ale armatei, spre a o lumina la vreme.“

Din cea dintâi experiență de război, comandamentele terestre au început să se convingă de utilitatea aviației. S-au semnalat și

unele deficiențe. Astfel, din Secția I n-a zburat decât un avion, pilotat de sublocotenentul Gh. Negrescu; au lipsit piesele de schimb. Locotenent-colonelul Atanasie, șeful Biroului VI din Statul Major General, a propus măsuri pentru îmbunătățirea activității aviației militare, arătând necesitatea înființării unui corp de piloți, grade inferioare. Propunea să se constituie din timp de pace o „Escadrilă de război“, cu efectivele complete în personal navigant și aparate de zbor. „Formațiunile aeriene provenite din inițiativă privată să poată fi primite a coopera la război, rolul și locul acestor formațiuni în ordinea de bătaie a armatei să se hotărască prin legi și instrucțiuni speciale, dacă, cum s-a zis, se va găsi necesar concursul acestor formațiuni.“

Unele propuneri făcute de locotenent-colonelul Atanasie au fost luate în considerare de Ministerul de Război și puse în aplicare abia în anul 1915. Altele n-au găsit înțelegerea necesară, iar evenimentele din august 1916 vor demonstra câtă dreptate a avut acel ofițer superior de stat major. ■

Exclusivitate

*Înmormântarea unui deținut la Doftana, victimă a cutremurului din 9 noiembrie 1940 (7,4 pe scara Richter).
În spate – Gh. Gheorghiu-Dej*

1940. DEJ LA MOSCOVA?

TATIANA A. POKIVAILOVA (Moscova)

În anul 1940, în închisoarea Doftana, printre deținuți, se afla un mare grup de comuniști condamnați pe motive politice. În noiembrie 1940, în urma cutremurului, o mare parte a clădirii închisorii a fost distrusă, ceea ce a provocat multe victime. Mulți dintre deținuți au murit, alții au fost grav răniți. În arhiva Cominternului de la Moscova există câteva documente care se referă la acest eveniment, necunoscute istoricografilor rusă și română.

Astfel, la 28 noiembrie 1940, reprezentantul Partidului Comunist din România în Comintern, aflat la Moscova, Ivan Draganov (Boris Ștefanov), a expediat o scrisoare secretarului general al Comitetului Executiv al Cominternului, Gh. Dimitrov, comunicându-i că din datele primite de el de la Scvortov (S. Leibovici, comunist român, membru al Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist din România, aflat atunci în Basarabia), printre comuniștii morți se aflau Salamander, Melihov, Prot

(Scvortov presupune că era comunist francez), Kaufman și alții, iar printre răniți Rudenko (rănit la cap), Gh. Gheorghiu-Dej, cu piciorul rupt, precum și Ionescu Florea, Ionescu Marin, Ghimberg (probabil Grimberg), Lazăr, Babici Pavel ș.a. După cum reiese din scrisoarea lui Scvortov, Chivu Stoica și Pintilie Ilca (așa apărea în document) erau dați dispăruți.

Cu această ocazie, reprezentantul Partidului Comunist din România în Comintern, I. Draganov, atrage atenția lui Gh.

același an de la Budapesta, revoluționarii au spânzurat de stâlpi imagini de KGB-iști și comuniști, pe care îi supuneau astfel oprobiului public. Tatiana Filipovna a urmărit de la fereastra Ambasadei aceste scene, care au marcat-o. N-a mai ieșit din casă. A făcut o depresie de care nu s-a mai vindecat toată viața. Niciodată Andropov, nici când a devenit numărul unu la Kremlin, nu și-a luat soția la vreo reuniune. Ea se temea de spații deschise și de aglomerări umane. Și nici nu invita pe nimeni la ei acasă. A rămas „captivă” pe Prospektul Kutuzov, unde aveau locuința și unde se trata cu medicamente de dimineață până seara. Relațiile dintre cei doi au fost însă foarte strânse, până la moartea soțului. Andropov, chiar atunci când era la conducerea Comitetului Securității Statului, îi trimitea versuri, de un mare lirism, cu dedicație. Ba mai mult, se amuza de cei care probabil râdeau de el, „poetul care scria sonete soției proprii, și nu a altuia”.

Viktoria Brejneva a terminat un Institut tehnic de medicină, dar nu a profesat. A fost o gospodină desăvârșită, se îmbrăca în cunoscutul „stil sovietic”, nu purta bijuterii scumpe, era blândă și răbdătoare, nu-i plăcea să se distreze, nu ieșea cu Leonid Ilici Brejnev în străinătate, n-avea prietene.

Nina Petrovna Hrușciova (pe numele de fată Kuharciuk)

a absolvit în 1919 opt clase, apoi, din 1926, deja căsătorită cu Nikita Hrușciiov, a urmat mai multe școli de partid. Dar principala ei misiune a fost hrănirea primului secretar al C.C. al partidului. Mese ca la Hrușciiov nu mai aflai în toată Rusia. Și nici familie unită ca a lor. Nu a avut nicio influență asupra deciziilor politice ale soțului, nu l-a însoțit în delegațiile în străinătate, cu o singură excepție. A fost prima soție de lider sovietic care a mers, alături de soțul ei, în istorica vizită din Statele Unite, la președintele Kennedy.

Nadejda Allilueva Stalina s-a căsătorit foarte devreme, în 1918, cu viitorul dictator, după ce îi fusese iubită. Avea numai școala primară, deși vorbea excelent nemțește, și toată viața a tânjit să-și completeze studiile. Între 1929 și 1932 a urmat cursurile Facultății de fibre artificiale din cadrul Academiei Industriale. Acolo l-a întâlnit pe Nikita Hrușciiov, total necunoscut la acea vreme, și ea i-l-a prezentat soțului. Așa a ajuns acesta secretar al unui Comitet rațional de comsomol. Ar fi singura contribuție a Nadejdei Allilueva la istoria sovietică. De altfel, până la nașterea fiului lor Vasili, puțini știau despre ea că este soția lui Iosif Vissarionovici.

Nadejda Konstantinovna Krupskaja, partenera de viață

a lui Lenin, era o femeie cultă pentru vremea ei. Urmase gimnaziul, apoi Secția de istorie-filologie a Școlii superioare pentru fete de la Petersburg. Ce-i drept, nu a terminat-o, pentru că a fost „furată” de revoluție. Ca tovarășă de viață și de idei a lui Lenin, i-a ținut toată cancelaria. Până la sfârșitul anului 1917 s-a ocupat și de corespondența soțului, inclusiv cea ilegală, dar s-a îngrijit și de arhiva, și de biblioteca lui. Și după Revoluția din octombrie a continuat să fie secretara particulară a lui Lenin.

La cinci ani de la moartea lui, în 1929, a fost numită locțiitor al comisariatului poporului pentru învățământ, calitate în care a organizat instrucția școlară din întreaga Uniune Sovietică. A continuat să fie un membru activ al nomenclaturii de partid din acea vreme. Cât despre influența ei în politică, Nadejda Ulianova își permitea să poarte aprinse discuții în contradictoriu cu soțul ei, dar și cu Stalin, care pe atunci abia își lua zborul în marea politică. Circula o vorbă în anturajul de la Kremlin, de fapt, doar pe jumătate glumă, că dacă Nadejda Konstantinovna continuă să-și bage nasul în treburile partidului, același partid îi va numi o altă soție tovarășului Lenin, în persoana vechii bolșevice Elena Stasova (1873-1966). ■

Florentina DOLGHIN

Naina Elfina

Ludmila Putina

Svetlana Medvedeva

DE CE IUBESC EI ROMÂNIA

Imagine din sala unde a avut loc dezbateră

Patriotismul românilor dintre Prut și Nistru are o notă de disperare, mai ales în cazul tinerilor. Și nu prea ai cum să le explici nici măcar invocând criteriile geopoliticii și prevederile Tratatului de Pace de la Paris din 1947 de ce ei, copiii și nepoții ai cetățenilor români care au avut ghinionul să se găsească pe acel teritoriu în vara lui 1940, au astăzi alt statut decât tine, cetățean al Uniunii Europene și al unui stat membru NATO, doar pentru că linia convenită de Hitler și Stalin în august 1939 i-a aruncat pe ei de cealaltă parte.

Vechiul far

Am simțit din nou această dragoste ce o poartă cu disperare României întâlnindu-mă cu câștigătorii concursului de clipuri video și aplicații multimedia „De ce iubesc România“, la Sulina, în luna august.

In perioada 16-23 august, în orașul din Delta Dunării, în care nu poți ajunge decât pe apă, unde nu este voie să asfaltezi străzile și locuitorii le stropesc cu furtunul, în fiecare dimineață, ca să stâmpere praful, Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, în parteneriat cu Autoritatea Națională pentru Sport și Tineret, a organizat cea de-a cincea ediție a școlii de vară „Comunități românești și identitate europeană“. Câștigătorii au fost participanți din comunitățile românești din Uniunea Europeană, America de Nord, Australia, Orientul Mijlociu și din Republica Moldova, cu vârste cuprinse între 14-21 de ani. Cele mai impresionante videoclipuri au fost cele realizate de tinerii din Republica Moldova. Ei cunosc toate strofele cântecelor patriotice și nu aveau niciun fel de rețineră să le cânte în drumurile către plajă sau înapoi, spre tabără. Unii dintre ei au luat parte la manifestațiile din aprilie anul trecut, de la Chișinău. Au opinii ferme și sunt hotărâți să nu le mai decidă alții soarta. Dacă vor înțelege că locul lor este acolo, iar rostul acela de a pătrunde în lumea satelor – o lume amorfă, dominată de comuniști și pentru care autoritățile de la București au realizat prea puțin în cei 20 de ani ce au trecut din 1990 –, pentru a face ceea ce au împlinit tinerii români reîntorși acasă din Europa la

1848, atunci au toate șansele ca într-o zi să își vadă visul împlinit.

Am asistat la o foarte incitantă discuție despre Ion Druță. O tânără entuziastă încerca să îi găsească scriitorului justificări pentru poziția adoptată după 1989. I s-a replicat concret, cu propriile declarații făcute de Druță în apărarea ideii de moldovenism.

Am purtat un foarte interesant dialog despre diferitele categorii de comunități românești, între care cea a românilor din Republica Moldova și din nordul Bucovinei și sudul Basarabiei se individualizează prin mai multe elemente. În primul rând, prin faptul că acești români nu numai că nu au cerut ei, de bună voie, să renunțe la cetățenia românească, dar au fost abandonați de statul român în două rânduri: în 1812 și în 1940.

Am plecat din tabăra de la Sulina cu regretul că problema românilor din afara granițelor și mai ales a celor din teritoriile pierdute în 1940 nu este prezentă nici pe agenda mass-media, nici pe cea a societății civile din România, aspect remarcabil și de tinerii prezenți la dezbateri. Singura lor nădejde rămâne Departamentul pentru Românii de Pretutindeni. ■

Dorin MATEI

Dimitrov asupra faptului că în informarea sa Scvortov (S. Leibovici) nu scrie „de unde știe acest lucru și unde se află tovarășii răniți”. În continuare, I. Draganov îi scrie lui Gh. Dimitrov: „Tov. Gheorghiu-Dej a fost grav rănit, are un picior rupt” și adresează rugămintea „de a organiza sosirea acestuia în U.R.S.S.”.

„Având în vedere, scrie I. Draganov, că tov. Gheorghiu-Dej este un tovarăș deosebit de important pentru Partidul Comunist din România, care poate fi promovat ca lider al partidului, vă rog foarte mult să ne ajutați în eliberarea lui și în trimiterea lui în U.R.S.S. pentru tratament și pregătire... [pentru activitatea revoluționară ulterioară – n.a.].” Așadar, încă din 1940, numele lui Gh. Gheorghiu-Dej a fost vehiculat de către I. Draganov (Boris Ștefanov) ca posibil viitor conducător al Partidului Comunist Român.

Ca urmare a scrisorii lui I. Draganov, Gh. Dimitrov se adresează șefului Secției Cadre a Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste, P.V. Guliaev – în competențele căruia se afla analiza preliminară pe linia Cominternului, a intrării în U.R.S.S. a comuniștilor străini –, cu rugămintea: „I. să se clarifice dacă sunt reale [datele – n.a.] scrise

de Draganov despre tovarășul Gheorghiu-Dej; 2. ce posibilități ar exista pentru eliberarea lui?”. La nota lui Gh. Dimitrov era anexată scrisoarea lui I. Draganov despre situația lui Gheorghiu-Dej.

Informat despre conținutul documentelor prezentate, Guliaev îi comunică la 29 noiembrie 1940 lui Gh. Dimitrov că susține propunerea reprezentantului Partidului Comunist din România „de a organiza sosirea aici [adică la Moscova – n.a.] a membrului C.C. al P.C. din România, Gh. Gheorghiu-Dej, pentru tratament”. După ce a primit hotărârea Secției Cadre a Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste, Gh. Dimitrov a trimis, la 2 decembrie 1940, o scrisoare adjunctului comisarului poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S., S.A. Lozovski, cu rugămintea „de a oferi ajutor pentru sosirea în U.R.S.S. a lui Gh. Gheorghiu-Dej, grav rănit”.

Din păcate, nu dispunem de documente care ar putea face lumină asupra cauzelor pentru care nu a avut loc plecarea la Moscova, în 1940, a lui Gh. Gheorghiu-Dej, în timp ce altor reprezentanți ai conducerii Partidului Comunist din România, precum Ana Pauker, li s-a oferit această posibilitate. ■

În românește de Florentina DOLGHIN

CE MASĂ ARE PĂMÂNTUL?

Schiehallion este numele unuia dintre cei mai celebri munți din Scoția. Celebritatea îi vine și din faptul că, în anul 1774, Nevil Maskelyne, astronomul Curții, a petrecut aici 17 săptămâni într-o colibă de lemn, pentru a calcula greutatea Pământului.

A fost unul dintre cele mai vestite experimente științifice din istoria omenirii. În urmă cu patru ani, experimentul a fost repetat, într-o singură zi și la un cost de numai 100 lire sterline. Cele 17 săptămâni care i-au fost necesare lui Nevil au ruinat aproape Societatea regală de Științe. Savantul și-a început experimentul la 30 iunie 1774, construind două stații de observare, pe versantul sudic și pe cel nordic. Nu vom intra în detalii și calcule matematice complexe. Vom spune doar că el trebuia

să afle cât reprezenta muntele din circumferința cunoscută a Pământului, apoi trebuia să determine masa muntelui, după care putea estima masa Pământului. Rezultatul obținut a fost surprinzător de apropiat de cel obținut de oamenii de știință de azi.

La terminarea experimentului, savantul a dat o petrecere pentru localnici. O petrecere la care scripcarul și-a ars scripca și în final au dat foc și celor două foișoare ridicate pentru nevoile științifice. ■

Telex Telex Telex Telex Telex

O FAMILIE VECHĂ ȘI UN FILM NOU

O veste bună pentru cinefilii iubitori de filme istorice: compania „Showtime Networks” a comandat zece episoade dintr-un serial de televiziune despre familia Borgia. Pentru cei care nu știu, „Showtime” este casa de producție responsabilă de apariția serialului *Tudorii*, foarte popular atât în Occident, cât și în România. Dacă *Tudorii* istoriseau povestea regelui Henric al VIII-lea al Angliei și a celor șapte soții ale sale, *The Borgias* (Familia Borgia) se va muta în Italia Renașterii, pentru a repovesti saga unei familii care i-a pasionat atât pe istorici, cât și pe literați. Și nu fără motiv, spune Robert Greenblatt, președintele „Showtime”: „Pot să vă garantez că nu ați mai văzut niciodată o familie ca aceasta. Iar dacă ar trebui să inventați toate scandalurile isprăvi ale acestor oameni, nu ați putea să o faceți nici chiar dacă propria viață v-ar depinde de asta”.

Ținând cont că vorbim despre o familie care a dat Italiei și lumii un Alexandru Borgia, un Cesare Borgia și (mai ales) o Lucrezia Borgia și pe care am judeca-o cu multă blândețe dacă ne-am limita acuzațiile doar la acelea de otrăvire, probabil că afirmația lui Greenblatt nu e chiar departe de adevăr. Și să nu îl uităm pe nepotul lui Alexandru, Francesco Borgia, care a intrat în serviciul regelui Spaniei, a îmbrăcat haina de iezuit și a ajuns să conducă ordinul, fiind apoi canonizat ca Sfântul Francisc Borgia.

Scenariul va fi scris de Michael Hirst (care l-a semnat și pe cel al *Tudorilor*), ca regizor fiind ales deținătorul unui Premiu Oscar, Neil Jordan, iar patriarhul familiei, Alexandru Borgia, va fi interpretat de Jeremy Irons, și el un laureat al Academiei Americane de Film.

Primul episod prezintă alegerea tânărului Rodrigo Borgia ca papă, în anul 1492 (anul descoperirii Americii și al expulzării evreilor din Spania), sub numele de Alexandru al VI-lea, ca urmare a unor furtunoase ședințe de conclav. Serialul urmează a fi terminat în toamna acestui an.

Difuzarea serialului *Familia Borgia* va începe în anul 2011. Nu putem decât spera că producătorul nu va ceda tentațiilor unei istorii spectaculoase, sacrificând astfel adevărul de dragul spectacolului.

Jeremy Irons

SE ÎNCHIDE ȘCOALA ITALIANĂ DIN ATENA?

Măsurile de austeritate anunțate de guvernul italian la sfârșitul lunii mai 2010 nu prevăd nici tăieri de salarii, nici mărimi de impozite. Programul de reducere a deficitului bugetar al Italiei include însă vinderea unor clădiri de patrimoniu, printre care și palatul regilor normanzi ai Siciliei, trecerea

PREMIILE FUNDATIEI CULTURALE MAGAZIN ISTORIC

În cadrul elegant al Sălii „Mitiță Constantinescu“, grație sprijinului oferit de Banca Națională a României și de sponsorii premiilor acordate unii aflați alături de această inițiativă a Fundației încă de la începuturi, alții veniți alături de noi mai de curând s-au acordat, la 23 februarie acest an, premiile Fundației Culturale Magazin Istoric pentru cele mai bune cărți de istorie apărute în anul 2009. Iată lista lor.

Domnul Ion Nițu (stânga) înmânează autorului premiul „Costin Kirițescu“

1) Premiul „I.C. Filitti“

Acordat de doamna Georgeta Filitti: C.D. Zeletin – *Principesa Elena Bibescu, marea pianistă*, Editura Vitruviu

2) Premiul „Nicky Chrissoveloni“

Acordat de familia Chrissoveloni: Virgil Alexandru Dragalina – *Viața tatălui meu, generalul Ioan Dragalina*, Editura Militară

3) Premiul „Virgil Cândea“

Acordat de „Rădăcini“ S.R.L.: Ștefan Lemny – *Les Cantemir. L'aventure européenne d'une famille princière au XVIII siècle*, Éditions Complexe

4) Premiul „Teodor T. Burada“

Acordat de „Besta Group“: Viorel Cosma – *București, citadela seculară a lăutarilor români (1550-1950)*, Editura Speteanu

5) Premiul „Nicolae Iorga“

Acordat de GCC S.R.L.: Vasile Șoimaru – *Românii din jurul României în imagini*, Editura Prometeu, Chișinău

6) Premiul „Costin Kirițescu“

Acordat de domnul Ion Nițu: Cristian Păunescu – *Banca, banii și bancherii*, Editura Oscar Print

7) Premiul „Grigore Gafencu“

Acordat de Grupul de firme „Niro“: Claudiu Florian, Dumitru Preda, Ottmar Trașcă – *România-Republica Federală Germania. Începutul relațiilor diplomatice. 1966-1967*, Editura Enciclopedică

8) Premiul „Radu R. Rosetti“

Acordat de Grupul de firme „Niro“: *Enciclopedia Armatei României* (coordonator: amiral dr. Gheorghe Marin), Centrul Tehnic-Editorial al Armatei

9) Premiul „Gheorghe Brătianu“

Acordat de Alltech Biotechnology Romania: Constantin Xenii – *Figuri ilustre din epoca României*

Mari (text stabilit, prezentare și note Marian Ștefan), Editura Oscar Print

10) Premiul „George Oprescu“

Acordat de IMMORANT România IFN S.A.: Adrian-Silvan Ionescu – *Regina Maria și America*, Editura NOI Media Print

11) Premiul „Alexandru Boldur“

Acordat de BPV Grigorescu: Ioan Popa, Luiza Popa – *Românii, Basarabia și Transnistria*, Fundația Europeană Titulescu

12) Premiul „Alexandru Tzigara-Samurcaș“

Acordat de Fondul de garantare a depozitelor în sistemul bancar Gabriel Badea-Păun – *Mecena și comanditari, artă și mesaj politic*, Editura NOI Media Print

13) Premiul „Ion Nistor“

Acordat de Boștină și asociații Ion Constantin, Ion Negrei – *Pantelimon Halippa – tribun al Basarabiei*, Editura Biblioteca Bucureștilor

14) Premiul „George Potra“

Acordat de STFD Transfond S.A.: *București 550 de ani de la prima atestare documentară. (1459-2009)*, ArCuB Centrul de Proiecte Culturale al Primăriei Municipiului București

15) Premiul „A.D. Xenopol“

Acordat de IIRUC Service: Dan Berindei – *În mijlocul cetății*, Editura Comunicare.ro

16) Premiul „Eudoxiu Hurmuzachi“

Acordat de Up To Date Group: Ion Mihai Pacepa în *Dosarele Securității. 1978-1980* (studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume Liviu Țăranu), Editura Enciclopedică

Domnul Ion Badea, reprezentantul sponsorului, domnul director Cristian Păunescu, reprezentantul gazdelor, Banca Națională a României, doi dintre autorii premiați: Dumitru Preda și Claudiu Florian

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Toamna a dăruit din nou decorului citadin o fărâmitură din frumusețea și bogăția dealurilor cu vii, iar cetățeanului prilejul de a îndeplini o tradiție veche de când lumea pe meleagurile noastre. Grădinile de vară, până mai ieri înverzite, te primesc astăzi de la intrare cu arcade de papură, de care sunt prinse ca o elocventă invitație câni de pământ cu înfloritură măiestrite, iar afișe cu desene (mai mult sau mai puțin reușite) te informează: «Avem must dulce», «Deservire exemplară», «Pastramă de oaie cu mămăliguță».”

Ca orice alegere, și preferința autorului acestui articol de a începe cu fragmentul de mai sus, dintr-un articol semnat de Pia Rădulescu, în România liberă, este una subiectivă. Dispariția mustărilor din peisajul bucureștean face parte din modificarea de ansamblu pe care a suferit-o orașul. S-au dus cartiere întregi, cu farmecul străzilor liniștite, cu case cu curte, s-au dus locurile de promenadă. Și, oricum, chiar dacă ar mai exista azi asemenea mustării, nu ai mai avea liniștea de atunci că beai un must curat și mâncai o pastramă fără aditivi.

Altfel, principalele evenimente ale celor două luni au fost reluarea școlii și vizita la O.N.U. a delegației conduse de Gheorghe Gheorghiu-Dej.

„Dacă semnatarul acestor rânduri ar fi în fericita situație de a scrie un reportaj asupra manifestărilor ce vor avea loc în anul 2010, când școala [Liceul „Matei Basarab”] va fi adăugat pe răboj încă 50 de primăveri, probabil că notițele luate astăzi i-ar fi de folos [...] Eleva Anca Zamfirescu, din clasa a X-a A, a înscris de pe acum o duzină de apariții la televiziune. Ana Ene, din clasa a X-a C, a avut în această vară o vacanță de un fel deosebit – a participat ca tânăra speranță sportivă la Olimpiada de la Roma. Cine știe

câți dintre acești elevi și mulți alții nu vor figura în reportajul anului 2010, în cadrul subtitlului intitulat «Profesori și elevi iluștri».” Exista deja o lungă listă: Ioan Slavici, Șt.O. Iosif, Constantin Levaditi, Ion Mincu, G. Topârceanu, Ștefan Nicolau, Miron Nicolescu, G. Oprescu, Aurel

Baranga, G. Dem Teodorescu, Gh. Tattarescu, George Vraca, Ion Finteșteanu, Nicolae Secăreanu, Ion Lucian, Matei Socor, Dinu Negreanu.

„Gimnaziul al treilea ce este a se deschide în viitorul an școlaristic se va denumi Gimnaziul lui Matei Basarab... Datu-s-a în Capitala noastră Iași la 25 ale lunii noiembrie, anul mântuirii una mie opt sute cincizeci și nouă și cel dintâi al domniei noastre în Principatele Unite. Alexandru Ioan Cuza.” Astfel începe povestea Liceului „Matei Basarab”.

În toamna anului 1860, pe ulița Caliței, în casele lui Ioane Urlăteanu, intrau primii elevi ai noii școli. Sediul s-a mutat după o vreme în chiliile Bisericii Sf. Apostoli, apoi pe Calea Rahovei și, în final, în mahalaua Lucaciu, pe locul cumpărat de la moștenitorii lui August Treboniu Laurian. În muzeul li-

În fostul magazin „Unic”

Inscripția cu Marele Cod de Legi al cetății Gortyna

unor servicii ale statului (în special dintre acelea care privesc sănătatea) în subordinea comunităților locale și suprimarea finanțării de stat pentru un număr de instituții din zona culturii, educației și cercetării.

Printre acestea se află și *Scuola Archeologica Italiana di Atene* (Școala Arheologică Italiană din Atena) care, începând din anul următor, nu ar mai trebui să primească niciun eurocent de la cele trei ministere care o finanțau: Ministerul Bunurilor Culturale, Ministerul Educației și Ministerul Afacerilor Externe.

Școala Italiană din Atena a fost înființată la 9 martie 1909, în baza unei legi votate de Parlamentul Italian, menită să dea un cadru oficial misiunilor arheologice italiene din Grecia, între care cea mai vestită a fost aceea condusă de Federico Halbherr. Acesta a descoperit în 1884 inscripția cuprinzând Marele Cod de Legi al cetății Gortyna din Creta. Era vorba despre unul dintre cele mai cuprinzătoare texte juridice din Grecia clasică – secolele VI-V – fundamental pentru studiul istoriei instituțiilor și al societății elene. Era astfel confirmat un mit platonice: că cei mai buni legiutori ai Greciei erau cretanii.

O altă descoperire faimoasă a avut loc la 3 iulie 1908, când același Halbherr, împreună cu Luigi Pernier, a scos din pământ discul de argilă din palatul minoic de la Phaistos, care avea să intre în istorie sub numele de Discul de la Phaistos, inspirând (fără însă a fi și descifrat, întrucât nu seamănă decât foarte puțin cu scrierea în Linear A și în Linear B) nenumărate speculații și ipoteze privitoare la civilizația minoică.

Școala Arheologică Italiană din Atena are în grijă patru șantiere arheologice dintre care operaționale nu pot fi, conform legislației elene, decât trei într-un singur an. Acestea sunt Gortyna, Lemnos, Aigialaia și Thurion. Din anul 1987 au fost începute și cursuri de specializare pentru arheologii și epigrafiștii italieni.

La Atena se află 18 școli și institute străine (între care cele mai cunoscute și mai active sunt Școlile britanică, americană, franceză, iar dintre cele mai noi ar fi cea irlandeză și cea georgiană). Școala Arheologică Italiană din Atena este singura instituție de acest gen aflată sub patronajul statului italian (prin comparație, Franța dispune de institute și școli arheologice la Istanbul, Alexandria, Damasc/Beirut, Atena și Roma, iar Germania are Institute de Arheologie la Roma, Atena și Istanbul). Comunitatea academică a început deja demersurile pentru salvarea ei. ■

mașinilor de spălat automate, apoi la mașinile de stors, la cele universale de călcat și la presele speciale cu aburi și aer cald. Ultima operațiune se făcea tot mecanic: împăturirea. Rufele puteau fi recuperate după trei zile, dar erau primite și în regim de urgență.

Din 23 octombrie, restaurantele „Berlin” și „Kiseleff” (acesta din urmă se găsea pe Bulevardul 1 Mai) funcționau toată noaptea, până la 6 dimineața.

La 15 octombrie a început în Capitală acțiunea de investigare a stării de sănătate a tuturor locuitorilor. Urma să dureze mai multe luni, fiecărui cetățean făcându-i-se un examen medical complet și analize de laborator.

Academia comemorează 40 ani de la greva generală din octombrie 1920, iar la Institutul de Istorie al Academiei sunt marcați cei 100 ani de la stabilirea, la 7 septembrie 1860, a primei agenții diplomatice a Principatelor Unite la Paris. În prezența conducerii Academiei, a unui ministru adjunct de la Externe și a grupului de senatori francezi aflați în vizită în România, însoțiți de deputatul C. Parascchivescu-Bălăceanu, conferențiază Andrei Oțetea, directorul institutului, și Dan Berindei. La invitația aceluiași for științific, ne vizitează țara Ronald Syme – apare în *Scânțea* drept „profesor de istorie română” (în realitate, romană) la Universitatea Oxford – și academicianul sovietic Mihail Alpatov, specialist în istoria artei. Prezentând activitatea delegației României la Congresul Internațional de Științe Istorice de la Stockholm, academicianul Petre Constantinescu-Iași vorbește despre dezbaterele violente din Comisia de studii slave, din cauza prezenței unor fugari din țările socialiste. Au fost admiși noi membri (India, Mongolia), iar următorul congres se va desfășura la Viena, în 1965. Ministerul Învățământului și Culturii a dispus înființarea unui Muzeu peda-

gogic. La examenul de admitere la Facultatea de Istorie-Geografie, subiectele de la proba istorie au fost: 1) Războiul pentru cucerirea independenței de stat a României; 2) Crearea P.C.R. În sfârșit, cercetătorii elvețieni au stabilit că în ultimii 5.000 ani au fost doar 292 ani de pace, iar în cele 14.513 războaie au pierit 3.640.000.000 oameni.

Moare, la 7 septembrie, președintele R.D.G., Wilhelm

Pieck, și la 30 septembrie Mircea Florian, filosof al istoriei, despre care nu se mai vorbește azi aproape deloc.

La jocurile olimpice de la Roma, România ocupă locul 10 în clasamentul pe națiuni, cu trei medalii de aur, una de argint și șase de bronz. Ion Țiriac câștigă din nou campionatul național de tenis, învingându-l pe Gheorghe Viziru în cinci seturi (a câștigat setul trei după ce fusese condus cu 5-2 la „ghemuri”). Constantin și Jenei sunt somați să revină la echipa C.C.A., unde sunt legitimați în continuare, conform Comisiei de transferări.

Vremea este extrem de capricioasă. După ce în prima decadă a lunii septembrie s-a răcit brusc, la sfârșitul lunii octombrie ziarele se întrebau cât va mai ține timpul călduros. Temperatura depășea 30° C în timpul zilei, temperaturi mai ridicate înregistrându-se în acea perioadă a anului doar în 1896.

Revista *Flacăra* consacră coperta numărului din 8 septembrie unei tinere speranțe a muzicii ușoare. Din textul ce însoțește fotografia, aflăm că pe adresa studioului din București al Televiziunii sosesc numeroase scrisori care întreabă cine este

tânăra ce apare tot mai des pe ecranele televizoarelor. Este elevă în clasa a IX-a a unei școli medii mixte din Capitală, învață bine și a câștigat premiul I la concursul vocal pentru artiștii amatori ai caselor de cultură ale tinerilor. Numele ei este Margareta Pâslaru. ■

Margareta Pâslaru și formația Paul Ghențer

ceului se păstra o scrisoare a lui George Coșbuc către C. Banu, directorul liceului din acea vreme. Scriitorul intervenea pentru un elev, fiul unui popă, eliminat pentru zburdălnicia lui. „M-am pomenit cu un popă astăzi în casă scria Coșbuc. Credeam că vine să mă boteze, fiindcă s-a zvonit că am fost în Italia și că m-aș fi făcut catolic... Nu știu cum a nimerit popa tocmai la mine tot de ăștia am parte să stăruiesc eu (poftim!) la dumneata să-l lași să-și facă băiatul examenul la un institut particular“. Rugămintea era să rezolve cum crede cazul, doar să îl lase popa în pace.

Noul an școlar aduce, pentru prima oară, manuale gratuite pentru toți elevii claselor I-VII (învățământul obligatoriu era încă de șapte clase).

Sunt și alte noutăți. La expoziția de la Pavilionul de mostre, unde se prezentau anual realizările economiei naționale, vizitatorii s-au oprit în fața unei noi instalații: radiatorul cu infraroșii. Era un aparat cu ajutorul căruia se obțineau radiații infraroșii prin transformarea energiei chimice a oricărui gaz combustibil în energie calorică. Un amestec de gaz și aer trece, în interiorul aparatului, printr-o placă ceramică specială, fin găurită, în interiorul căreia are loc o ardere completă, fără flacără. Placa devine incandescentă și emite radiații infraroșii. Se pot încălzi încăperi sau produse alimentare. Nu există vreun inconvenient din punct de vedere al sănătății, suntem asigurați. Un litru de lapte fierbe în 8 minute, pentru o friptură la grătar sunt necesare doar 3-4 minute, iar pentru o omletă 3 minute.

Din 22 septembrie se înființează o linie nouă de autobuze, 34 (Piața 7 Noiembrie, Bulevardul 1 Mai, Piața Victoriei, Bulevardul Ana Ipătescu, Bulevardul Magheru,

Actorul Mircea Crișan

Bulevardul Nicolae Bălcescu, Bulevardul 1848, Piața Unirii, strada Căuzași, Calea Dudești, Piața Vitan), iar din 3 octombrie o nouă linie de troleibuz, 85 (Șoseaua Iancului, Bulevardul Tolbuhin, Bulevardul Republicii, Bulevardul 6 Martie, Calea Plevnei, Gara de Nord). Pentru îmbunătățirea circulației pe linia tramvaiului 21, linia este dublată în Berceni, iar linia de tramvai 25 este prelungită de la Șoseaua Panduri (Institutul Pedagogic) până la Bulevardul Armata Poporului.

Apare o problemă nouă: parcarile. Pentru soluționarea ei, se hotărăște crearea unei rețele de stații de parcare a autovehiculelor și bicicletelor. Primele parcări urmează să se realizeze în fața restaurantului „Cina“ și pe Bulevardul Magheru, în fața la „Comaliment“. Urmau și alte parcări, la Teatrul de Operă și Balet, restaurantul „Pescăruș“ și Podul Băneasa. La Moscova, oraș cu o circulație mult mai intensă, apăruse ideea unor căi de transport suspendate. Peste cinci decenii, ideea va apare și la București. În sfârșit, tot din domeniul transporturilor, o știre ce pare să țină, pentru cititorul de azi, de domeniul științifico-fantastic: „Trebuie spus că astăzi rar se mai întâmplă ca vreun tren să sosească în Gara de Nord cu întârziere“. Ceea ce câștiga însă călătorul prin punctualitatea căilor ferate pierdea la ghișeele pentru predarea sau primirea bagajelor de mână, unde se putea aștepta și o jumătate de oră. Din 1 noiembrie, se desființează Gara Filaret. Trenurile care plecau de acolo erau mutate în Gara Progresul.

La parterul blocului nr. 2 din complexul de la Sala Palatului s-a deschis o unitate modernă de spălătorie și curățătorie. Hainele primite capătă o etichetă cauciucată, pentru identificare, trec la sortare pe culori, de unde ajung în sala

Pe Bulevardul Magheru, în fața la „Comaliment“, urma să se amenajeze una dintre primele parcări din București

PRIMELE MĂRCI POȘTALE ROMÂNEȘTI

AICI AU CIRCULAT PRIMELE MĂRCI		APARE ÎNTRE COARNELE BOURULUI		PURTĂTOARE DE MĂRCI POȘTALE		APARE PE BUZA DE JOS A BOURULUI		VARIETĂȚI DE CULORI ALE MĂRCILOR
DILIGENȚĂ		NAȘI!				DIN FILON!		
CIOCĂRLIE				NICOVALĂ (pop.)				
ÎN LUME!				OMĂT (pop.)				
UMED								
		FIXEAZĂ NAVA DE FUNDUL APEI						
		PLACĂ						
			PRIMELE ÎN EUROPA!			DOINE!		
			BARBIȘON			TIPĂRITE ÎN FINAL!		
METODĂ								
PT. VICAR								
ȘTERS								
A MERGE								
				PLĂTIT LA SFÂRȘIT!			A ÎNDREPTA, A CORECTA UN DESEN	
				TELEGRAME				
	CIFRU POȘTAL				ÎN CERC!			MONEDA DIVIZIONARĂ A MĂRCILOR ÎN 1858 (pl.)
	A TIMBRA O SCRISOARE				PURTATĂ DE MAGISTRAȚI			
		SPAȚIU COSMIC				EFECTE POȘTALE		
		A IEȘI DE SUB TIPAR				A CERCETA OPINIILE		
CALFEI			NE ASIGURĂ TIMBRE ȘI SERVICII					
APAR ÎN ORAȘ!								
PRIMA EMISIUNE, ÎN 1858, TIPĂRITĂ LA IAȘI			CONTEXT FAVORABIL					
CANĂ!			ÎN LIRE!					
					STRADAL ÎN CELE DIN URMA!			
A CORESPONDA				APAR PE ȘTAMPILA POȘTEI				
ATMOSFERĂ								

D. CIREAȘĂ

DIHONIE ÎN TRE EXILAȚII EUROPEI

Continuăm prezentarea articolului publicat de The New York Herald Tribune, din 10 octombrie 1965, sub semnătura lui Arnold Beichman, corespondent special. El s-a păstrat într-o traducere în limba română în Fondul Brutus Coste, aflat la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Adăugăm și un buletin ACEN Press, din 17 septembrie 1965, din aceeași sursă.

Asemenea tuturor documentelor publicate până acum la această rubrică, și pe acestea le-am primit grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Exilații. Mulți din acești legiuitori au avut legături strânse cu ACEN-ul, care cuprinde exilați din cele trei țări baltice Estonia, Letonia și Lituania, precum și din Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria, Polonia și România.

După dl. Coste, Comitetul pentru Europa Liberă, înființat în 1949 ca să desfășoare propaganda împotriva comunismului și să ajute pe refugiați, a ajutat ACEN cu o subvenție inițială de 94.000 USD, în 1954. Subvențiile au ajuns [atins] un plafon de vreo 300.000 de dolari în 1957 și au descrescut mereu de atunci.

Dl. Coste a spus că în ultimul an „libertatea de expresiune și mișcare a ACEN-ului au fost îngrădite prin presiuni financiare menite a impune conformismul și prin amenințări de suprimare, dacă criticile și independența de spirit persistă”.

ACEN-ul publică o revistă și un anuar, în diferite limbi, menține contact cu delegațiile la Națiunile Unite, participă la reuniuni internaționale în diferite părți ale lumii, în scopul de a menține „o prezență pentru țările din Răsăritul Europei”. Începând din acest an, cenzura publicațiilor și declarațiilor ACEN-ului a fost introdusă – a spus dl. Coste.

Noua căpetenie a ACEN-ului este domnul dr. Edmund Gașpar, cetățean urugvayan născut în Ungaria. Ceilalți conducători ai ACEN-ului și-au menținut cetățenia din motive politice și sunt, ca dl. Coste, străini rezidenți.

Buletin de presă nr. 574. Coste cere urmărirea îndeaproape a evoluției evenimentelor din Europa de Est.

Secretarul general al ACEN, Brutus Coste, a atras atenția, la cea de a XI-a Conferință a Ligii Anticomuniste a Popoarelor Asiatice (APACL), asupra falsului realism și a punerii dorințelor înaintea realității atunci când avem de a face cu comuniștii și a avertizat contra unei evaluări super-optimiste a schimbărilor care s-au petrecut în Europa de Est și Centrală.

Conferința a avut loc la Manila, Filipine, între 7-11 septembrie 1965.

Vorbind despre evoluțiile din Europa Centrală și de Est, Coste a spus, printre altele: „Nu s-a schimbat nimic fundamental. Caracterul represiv și totalitar al dictaturilor comuniste se păstrează... Dar la fel se păstrează și refuzul acelor oameni de a coopera cu regimul. Și acest lucru nu poate fi remediat decât prin reforme structurale, care să implice o largă dispersare a puterii, ceea ce într-adevăr ar crea premisele unei evoluții firești. Dar astfel de reforme nu se vor face decât sub imperiul necesității...”

Coste a introdus și o rezoluție din partea ACEN, o organizație internațională, care grupează reprezentanți ai exilaților din nouă țări central și est-europene aflate în prezent sub tirania comunistă.

Printre alte puncte importante, rezoluția afirmă că orice relaxare a tensiunilor internaționale poate doar urma, nu precede realizării unei auto-determinări prin alegeri libere în țările captive din Europa Centrală și de Est. Rezoluția mai subliniază că nu poate exista un sfârșit al războiului rece, atâta vreme cât Cortina de Fier împarte Europa.

Înmânarea medaliilor ACEN

La Manila, secretarul general al ACEN a înmănat medalia și diploma pentru cea de a zecea aniversare a ACEN dr. Thanat Khoman, ministrul de Externe al Thailande; Cornelio T. Villareal, președintele Camerei Reprezentanților din Filipine; Ramon D. Bagatsing, membru al Parlamentului și președinte al Mișcării anti-comuniste din Filipine; dr. Jose Maria Hernandez, secretar general al APACL; colonel Constante Maria Cruz, membru al conducerii Mișcării anti-comuniste din Filipine. Președintelui Villareal i-au fost înmânate în cadrul unei ceremonii speciale, care a avut loc la reședința sa.

Din Manila, domnul Coste a plecat în Japonia, pentru a reînnoi contactele cu Prietenii Japonezi ai Națiunilor Cative. Pe perioada șederii, a înmănat medalia și diploma ACEN lui Tetsuzo Watanabe, președintele asociației Prietenii Japonezi ai Națiunilor Cative, și dr. Kitaoga, secretarul general al organizației. ■

(Va urma)

Contents (Romanian History) Gurie, Metropolit of Bessarabia In order to obtain respect from the others, you have to respect yourself ● **K. Sato** The different position adopted by the Baltic delegates and the delegates from Moldova during the works of the committee that presented the report upon which was based the decision of the second Congress of the USSR People's Deputies to declare the secret protocol of the Ribbentrop-Molotov Pact null and void at the moment of its signing ● **V.A. Dragalina** The visit of the imperial Russian family at Constantza, in June 1914, as seen by the officer that commanded the military guard ● **G. Filitti** Letters from former days. Inflated price estimations for the house of the actress Marioara Voiculescu and letters from the administrator of the Berindei estates ● **G. Roşu** Autumn religious feasts ● **M. Sala** Chronicle of words designating units of capacity ● **P. Rezeanu** the Painter Leon Biju, a friend of Constantin Brancusi, and his unjust oblivion ● **M. Hriscu** The „Alexandru Ioan Cuza“ University from Iasi at 150 years ● **C. Marian** The contest „Alexandru Ioan Cuza“, organized by the „Mihail Eminescu“ College from Oradea at the third edition ● **I. Bota** Echoes from Banat on the revolution of 1821 led by Tudor from Vladimiri ● **A. Marinescu** The story of the relations with the International Monetary Fund, by an eyewitness (III) ● **G. Badea-Păun** The Portretist Philip de Laszlo and his portraits of the royal Romanian family ● **I. Zănescu** Water supply in the old Bucharest ● **V. Avram** The aviation in the second Balkanic war: pilots, missions, lessons ● **T.A. Pokivailova** After the November 1940 earthquake, there was word about the evacuation of Gheorghe Gheorghiu-Dej to Moscow ● **D. Matei** In the camp organized by the Department of the Everywhere Romanians, with the winners of the contest „Why do I love Romania“ ● The prizes of the Cultural Foundation Magazin Istoric for books printed in 2009 ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CVII). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

Содержание (Румынская история) Гурье, митрополит Бессарабии Чтобы другие тебя уважали, надо сначала уважать себя. Люби собственные нацию, язык, обычаи и веру и тогда все нации будут уважать тебя ● **К. Сато** Разные позиции прибалтийских и молдавских делегатов в комиссии, подготовляющей доклад, на основе которого в декабре 1989 г. Второй Съезд Народных Депутатов СССР объявил недействующим секретный протокол Пакта Риббентропа-Молотова ● **В.А. Драгалина** Визит царской семьи в Констанце, в июне 1914 г., описанный командиром почётно караула ● **Дж. Филитти** Былые письма. Преднамеренно увеличенные оценки для постройки дома актрисы Мариоары Войкулеску и письма от управляющего имения Бериндей ● **Дж. Рошу** Осенние религиозные праздники ● **М. Сала** Хроника слов, обозначающих единицы мер ёмкости ● **П. Резяну** Живописец Леон Бижу, друг Константина Брынкуш, и несправедливое его забвение ● **М. Хриску** Университету имени „Ал.И. Кузы“ в Яссах 150 лет ● **К. Мариан** Третий конкурс по теме Александру Иоан Куза, организованный лицеем „Михай Еминеску“ в городе Орады ● **И. Бота** Отзвуки революции Тудора Владимиреску (1821 г.) в Банате ● **А. Маринеску** История отношений Румынии с МВФ, написанной очевидцем (III) ● **Г. Бадя-Паун** Портретист Филип де Ласло и портреты румынской королевской семьи, созданные им ● **И. Зănescu** Обеспечение водой жителей Бухареста в прошлые времена ● **В. Аврам** Участие военной авиации на вторую балканскую войну: лётчики, задачи, уроки ● **Т.А. Покивайлова** После землетрясения ноября 1940 г. и разрушения тюрьмы Дофтана возник вопрос об отправке Г. Георгиу-Дежа в Москву ● **Д. Матеи** В Сулине, в лагере, организуемом Департаментом для румын, проживающих везде, рядом с победителями конкурса „Зачем люблю Румынию“ ● Премии Культурного Фонда Магазин историк, врученные для книги по истории, изданные в 2009 г. ● В Бухаресте 50 лет назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CVII). Отзвуки увольнения с должности Брутуса Косте, генерального секретаря Ассамблеи европейских пленённых наций

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Mărcăneanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 USD sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi“ S.A. – Bucureşti
ISSN 0541-881X

Lei 4,00

DIALOG CU CITITORII

CARTE ROMÂNEASCĂ LA PRAGA

Doamna profesoară **LIBUȘE VALENTOVA**, colaboratoarea noastră de la Universitatea Carolină din Praga, ne-a trimis o fotografie, pe care cu bucurie o publicăm, de la un eveniment cultural ce a avut loc în luna mai a.c. în capitala Cehiei: Târgul Internațional de Carte. Literatura română contemporană a fost foarte consistent reprezentată, ne scrie doamna Valentova, prin volume, dar și prin scriitorii ei: Doina Uricariu (în stânga) și Cristian Teodorescu (în dreapta). Lângă doamna Uricariu se află Libuše Valentova.

EVENIMENT AVIATIC

În perioada 15-17 iunie 2010, la Ziliștea-Boboc, din județul Buzău, ne-am bucurat de sărbătorirea centenarului primului zbor al unui avion românesc, efectuat de pionierul aviației române, Aurel Vlaicu, nume ce-l poartă și „Școala de Aplicație pentru

Forțele Aeriene“ din localitate – **ne scrie domnul IOAN STOICESCU STOICA, de la Cercul de Istorie „Columna“ Brașov, filiala Buzău.**

În a treia zi de sărbătoare (17 iunie) a urmat mitingul aviatic al aeronavelor militare și parașutiștilor, după ceremonia decorării cu Virtutea Aeronautică în Grad de Ofițer. Este al treilea an consecutiv când aviatorii de la Boboc încântă pe buzoieni cu un asemenea eveniment. Mitingul aviatic a fost deschis de parașutiștii care au evoluat dintr-un avion AN 2, aducând la sol drapelul care a fost înălțat pe catarg. Elicopterele PUMA SOCAT, avioanele IAR 99 Șoim, AN 2, AN 24, TAK-urile, MIG 21 Lancer, elicopterele IAR 316 ALOUETTE au făcut demonstrații aeriene pe rând.

„Școala de Aplicație pentru Forțele Aeriene“ s-a înființat la 1 noiembrie 2003, pentru a susține eforturile de profesionalizare a Forțelor Aeriene Române, de însușire a metodelor și procedurilor de acțiune ale standardelor Alianței Nord-Atlantice, de realizare a compatibilității cu forțele aeriene ale armatelor moderne. Pe platforma Școlii de Aplicație s-au integrat, în noiembrie 2003, și școlile de aplicație pentru artilerie și rachete antiaeriene și școala de aplicație pentru radiolocație.

S-a păstrat și astăzi la Boboc o sală de tradiție pentru

învățământul din aviația militară română, ce găzduiește un fond de carte veche (cursuri, manuale, reviste), machete ale avioanelor de școală, decorații, însemne, uniforme, fotografii ce au străbătut timpul, spre a aduce aminte de faptele trecutului. Tăria acestui muzeu este dată atât de exponatele de patrimoniu prezente în pavilionul învățământ, cât și de aeronavele expuse în parcurile școlii.

Cercul de Istorie „Columna“ – Brașov are o mică contribuție prin donarea unui aeromodel IAR 80 (scara 1:10) și a unei plăci de marmură cu un eseu semnat de căpitan aviator Toma T. Stoicescu, președintele actual al Cercului de istorie.

CUBA – 50

Domnul POPESCU NICOLAU, din București, ne trimite la redacție o scrisoare, în care, printre altele, ne reamintește că în 26 octombrie anul acesta se împlinesc 50 ani de la stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Cuba, la nivel de ambasadă. Îi mulțumim corespondentului nostru și îi anunțăm pe cititori, în avanpremieră, că în numărul din luna noiembrie vor putea citi un articol pe această temă, scris de domnul DUMITRU PREDA, vechi și statornic colaborator al revistei noastre.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

主 視

厄
娃
子
孫

崇
天
主
聖
母
人
像
萬
世

5 948384 040050

10